

LOS HECHOS

Kenda Jesúsén huamata'moneria ogkadhuahuika'uyate.

*Diosen Nokireg opudtaj ijta'mona'apoy
mo'manopo'toēapone. Jesúsá o'mana'uyate.*

1-2 Huadi'da Teófilo, do Lucas a'nenda o'nigmadoya'uyne. Kenda Jesúsá o'kadhuahuika'uyne o'manmadikadhuahuika'uyne aya'da o'nigmadoya'uyne. Kenpa'ti kurudyo huahued ee'ted ke'nen huamata'moneri e'baktie'ea'uyde'te Diosen Nokiregere o'mana'uyate, kenpa'ti kenme'noeteda kurudyo o'hua'uyate, o'nigmadoya'uyne. ³ Jesús o'bueydepo nogok nogok once huamata'moneritaj Jesúsá o'batiahuay'ea'uyate. Cuarenta huame'noe e'pokte nogok nogok o'batiahuay'ea'po kenomeytaj "doada ijjeý" o'mana'nok daka' o'manopoēa'po kenpa'ti Dios Huairitaj yan'nigpeika' kenpa'ti Diosensi'po mo'eapone. Jesúsá o'manbatia'pakuyate.

⁴ Kenoka' Jesúsén once huamata'moneri Jesúsere o'nepo, nogiti Jesúsá o'mana'po,

—Jerusalénya' huahue' yane'ti'. Iyo yan'nige'. Diosen Nokireg ijta'monapoy. —Diosa ennak.

⁵ Juana hue'eya bautiza o'kika'uyne'ga a'ti Diosen Nokirega bautiza mogka'po opudtaj o'manopo'toēapo. Jesúsá ke'nen once huamata'moneritaj o'mana'uyate.

Jesús kurudyo o'behuikuyate.

⁶ Onte'ti Jesúsere o'nepo,

—¿Menpa' Romano gobierno huairitaj i'maenapo? ¿Menpa' oy onte'ti judío gobierno huairi toedik o'eapet, Huairi? —Jesústaj o'nona'uyate.

⁷ —Diosayo'da kurudyo aya'da ka'dik o'e. Kenoka' o'pakpo, o'ka'apo. Opuđtaj kenme'noe nopoeahue'dik o'e Diosa. ⁸ Diosen Nokireg opuđtaj o'huatiakpo opuđtaj mo'nopo'toeapone bo'teypaka'apone. Opuđtaj 'urua'da montihuapokika'apone. Diosen huaka' montihuapokika'apone. Jerusalén huakka' jak huae'eritaj konig ijkikame'nig konig ijbueyme'nig ijnoyhuadme'nig manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. Judeabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti Samariabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti huehueva'da aya'bayoda aya' aratbuttaj konigti mana'dik mo'ika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁹ Kenda eade'te huanigpeika'eria en'tiahuayate Diosa kurudyo Jesústaj o'tobehuikuyate. E'sihui'yo e'kudonte onte'ti Jesústaj tiahuayhue'dik o'ne'uyate. ¹⁰ Kurudyo e'behuikde'te Jesús en huanigpeika'eri kurudyo en'tiahuayate ida onteteyo' botta' huabokerek on'bata'boato'po yudtaj keregda on'otuyate.

¹¹ —¿Mena'po kurud bo'tiahuaya'? Jesús kurudyo o'behuikonde, opud e'eya' Jesús e'behuikte, bo'tiahuaynig konigti ya'huarakapet, Galilea huadarieri. —Diosen huata'moneria on'mana'uyate.

Jesúsen huaknopoe'eri Matíastaj on'de'uyate.

¹² Ote' Olivosya' on'bahua'uy. Jerusalényo meyo_hue'da on'bahua'uyate. ¹³ Huakka' jak Jerusalényo on'tiakdepo jak ayta kutayo kente on'tai'ika' on'behuikuy. Huakka'da o'nepo, Pedro, Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo, Simón cananista kenpa'ti Judas o'nepo. Jacobo Alfeoensi'po o'uyate. Judas Jacoboen huama'buy o'uyate. ¹⁴ Aya'ada on'pakpo kirigayo' Diostaj on'tiona'pakika'. Sue'da ettone'beta' on'tiona'pakonhua'uyate. María, Jesúsen inag kenpa'ti Jesúsen huama'buy, o'nuyate.

¹⁵ Kenoka' on'tiona'pakonhua'po huama'buynopoyo Pedro o'bo'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri huama'buy o'uyate. Ciento veinte huama'buy en'kupopakte:

¹⁶ —A'nenda David Apagba'te oa'po kenda Judas o'kame'nig oa'uyate. Konig Jesústaj taka'taj yan'yokapet Davidtaj Diosen Nokirega o'nopo'to_enok, David oa'uy. Buttida Apagba'te o'uyate konigti o'eme'te. ¹⁷ Judas oro'ere o'ika'po, oro'ere o'kikame'nig'a ¹⁸ dakhuea' e'ka' huakupe o'enok Sacerdote huairitaj o'batahuame'te huadarisi'po on'bakeme'te. Huakupen o'nennok o'dapopotagonpo huamin aya'da o'oro_kon'uyate. ¹⁹ Ida aya' Jerusalén huaje'eria on'tipeen'uyate. Ken huadarisi'potaj Acéldama on'dikkame'te. Kendik Acéldama mimidari o'e. ²⁰ Ken konig Davida Judastaj Salmosba'te o'timadoya'uyate:

Konig jak ekhua'nig ikahue' o'eapo.

Kenpa'ti:

Nogbokerekda ke'na e'kika' kake'.
David e'batadi'kea'ba'te o'timadoya'uyate.

²¹⁻²² Oy Judas ehue'da o'̄enok noga oro'ere "Jesús o'noyhuadme'te," manbatia'pakika'dik ya'eapet. Nogtatida e'dik o'̄ey. Ke'na oro'ere kenpa'ti Jesúsere o'̄ika'uy. Jesústaj Juan bautiza egka'te o'̄ika'uy, kenpa'ti Jesús a e'manmadika'te o'̄ika'uy kenpa'ti Jesús e'noyhuadde'te oro'ere o'̄ika'. Nogtatida e'dik o'̄ey. —Pedroa o'mana'uyate.

²³ Botta'taj eretnopoyo on'totiakuyate José Matíaseretaj. Josétaj botta'dik o'dikka'uy Barsabás Justo. ²⁴⁻²⁵ Inpa' on'tiona'pakpo:

—On aya'en huanopo'da i'maknokotika'ne, Huairi. Judas dakhuea' o'ka'po nogyoda hua'dik o'̄epo o'huame'. ¿Be'a ke'na ee'pa'ti ya'eapo? Botta' huabokerek iyō o'ne. ¿Be'tataj i'pak? ¿Be'tataj i'eapo? —On'tiona'pakuyate.

²⁶ Konig huanopoe' huid okmo on'en'uyate. O'nendepo on'tiahuaypo, Matías oro'ere Jesústaj huadak hua'a o'manbatia'pakapo, on'nopoe'uy. Jesús en huamata'moneri Matíasere doce onte'ti o'̄uyate.

2

Diosen Nokirega o'bahuatiakdepo Jesús en huanigpeika'eritaj o'manopo'toq'uyate.

¹ Pentecostés fiesta kenoka' o'me'de'uy. Jesús e'bueyte cincuenta huame'noe o'pokondepo, Jesús en huanigpeika'eri egkupopakte ² ida konig huaboro' bapoka eapa' e'adyakte on'pee'uy. Kurudya' e'adyakte on'peepo, aya'ada ken jakyo on'bahuadpo on'pee'uyate. ³ Kenoka' konig

ta'ak e'bakpakonig aya'tada o'bakutikotepo, o'pijboepo. ⁴ Huabada Diosen Nokirega o'manopo'toepo, nogen nogen aratbuten hua'a nopoehue' e'ikada huaboa'da on'baa'pakuyate. Konig Diosen Nokirega o'manopoea'uyate nogen nogen aratbuten hua'ate on'baa'pakuyate.

⁵ Ken fiestate Jerusalényo huakka'da judío aratbut o'nuyate. Diosen e'ka'ta' on'pakpo nog jak nog jakya' nogbaya' nogbaya' on'batiake'uyate.

⁶ Kenda e'bapokpa' 'utta'da o'adyaknigtaj huakka'ada on'peedepepo on'kupopakponpo, nogen nogen hua'a en'baa'pakte aya'da nogda nogda ke'nenda hua'a on'mapeepo diga'da on'mamepuke'uyate. ⁷ On'mamepu'kepo, huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿Oro'taj mona'nig menpa' Galilea huae'eri aya'da ya'ne? ⁸ ¿Oro'en hua'ate menpapi' ya'nanopoe? ⁹ Partia huadarieri o'ey. Media huadarieri o'ey. Elam aratbut o'ey. Mesopotamia huadarieri o'ey. Judea huae'eri, Capadocia huae'eri, Ponto huae'eri, Asia huae'eri, ¹⁰ Frigia kenpa'ti Panfilia huae'eri, Egipto huae'eri, Africabayo idbodte Cirene huae'eri, kenpa'ti esoeri Roma huae'eri o'ey. Esoeri Romaya' judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut e'eada judío aratbut Diostaj on'kika'nig konigti on'kika'uyate. ¹¹ Kenpa'ti Creta huae'eri, Arabia huae'eri o'ey. Konig huaboro'da Dios o'e. Konig huakka'da o'ka' Dios e'batia'pakte oro'en hua'ate ona'nok o'peey. —Huayahuaya on'batia'pake'uy.

¹² Aya'ada diga'da on'mamepuke'po huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿In kate ya'et? —On'batia'pakuyate.

¹³ Nogomey on'tierikpo,

—O'nokkuda'po, onda'. —On'mana'nig'a ken.

Pedroa o'manbatia'pakuyate.

¹⁴ Kenoka' Pedro nog once Jesúsen huamata'moneriere o'bopo 'utta'da o'mana'po:

—Daka' do'taj men'pee', Judea huadarieri kenpa'ti Jerusalén huakka' jak huae'eri. ¹⁵ Inomey o'nokkuda' nama'da mo'nopoene. Okkudahue' o'ne. Sikyoedda o'e. Oro' sikyoedda okkudahue' o'ika'ne. ¹⁶ Opudomey o'mapeedenig kenpa'ti oro'taj o'batiahuaydenig a'nenda Diosenba' huamanbatia'pakeri Joela oa'uyate:

¹⁷ Nogok Diosen kene'huaya' huame'noete do'hued Nokireg huakka' aratbuttaj ijbayo'keapoy. Opuden huasi'po, huabokerekere ettone'ere Diosen hua'a on'manmadikika'apo. Huaboa' e'bayorokte Diostaj on'tiahuayapo. Huatone'taj e'bayorokte ijmanopo'ea'apoy.

¹⁸ Kenoka' do'hued huakika'eri huabokerekere ettone'eretaj do'hued Nokireg ijbayo'keapoy. Do'hued Nokirega o'manopo'toenok do'huedyo'da on'manika'apo.

¹⁹ Kurudyo konig tiahuayhued moeonhuahuika'uy ijka'apoy. Huadariyo nogda nogda ijka'aponok aratbut on'tiahuaypo teyda Dios o'e nopoe'dik o'neapo. Konig e'barak mimi on'tiahuayapo. Konig huakka' jak e'mey on'tiahuayapo. E'sihui'tone' on'tiahuayapo. ²⁰ Nogok Cristo

oro'en Huairi tiakhued ee'ted huakka' on'me'pukapo. Niokpo yata'sikonapet. Ta'tehue' ya'eapet. Puug konig mimi bedda o'eapo. Cristo Huairi e'tiakte Dios huaboro'da o'e yan'nopeapet. 'Urua'nanada huame'noe ya'eapet. ²¹ Do'taj meknopoepo, "Betioka', me'nopo'yarea', do'taj me'noeanhuahuika', Huairi." Aya'ada kenda mena'nok kennayo bueyhue' o'neonhuahuika'apo.

Kenda Joela Diosenba' huamana'eri o'madoya'uyate.

²² Onte'ti men'pee'. Opuda Israel aratbut do'taj men'pee'. Jesús Nazaret huakka' jak huae'eri o'eme'te. Konig huabokerekada kahue'dik ee'tada 'uruda Jesús a o'kikame'te. Konig kahued o'neonhuahuika'uy Jesús anayo Diosa o'tiahuapokpo o'kame'te. Opudada mo'nopoene Jesús a o'ka'uy níg. ²³ Jesús taj bo'tohua'po cruzte kdarake'po dakhuea' huaka'eritaj bo'yokme'nig'a. Kenda o'gka'apo Diosa a'nennanada o'nopo'e'uyate. ²⁴ Huabueytaj e'toeonig ee'tada Dios nayo teynananada o'epo o'noyhuadame'te. Jesús taj huabueyada ka'e'po kenpa'da toehue'dik o'eme'. ²⁵ Kenpa'ti a'nenda Jesús taj Davida in konig o'tia'pakpo:

Do'hued Huairi Dios ontaj ijtiahuayikay. Do'ere o'ika'ne. Do'taj o'tihuapokika'nok me'pukhue' ijikay. ²⁶ Kena'po huakka'da ijdurugpakpo, kentaj durugda ijbatadi'kikay. Konigepo kenpa'ti e'bueyde'te kubarakya' onte'ti ijnoyhuadapoy daka' yoknopoey. ²⁷ Konigepo on

Dios do'taj kenpa'da huabueya'da kaē'po enhue' o'ēapone. Keyo e'buey nokireg o'nika' do'taj enhue' o'ēapone. Kenpa'ti do'taj o'nen huadi'taj so'parahue'dik o'ia'apone. ²⁸ O'nen kakadhuahuike'po i'pakpo a'noeanhuahuikaya'po do'taj o'nopoēa'nede. Kenpa'ti doere i'ika'po do'taj huakka' o'durugpaka'ika'apone.

Kenda Davida a'nennada Jesústaj o'tia'pakpo, o'madoya'uyate.

²⁹ Oro'en adhuea'pane'kudak David a'nenda e'bueyte on'kubarakka'uyate. Oy huame'noete kubarak o'tiahuay'ikay oro'. Buttida ijjay, egomey. ³⁰⁻³¹ David Diosen huamanbatia'pakeri o'epo kenpa'ti "O'nen adhuea' huayayo nogok Cristo o'ēapo. Cristo Israel Huairi o'ēapo." Diosa buttida ona'uyate. David kenda o'nopoē'uyate. Konigepo kenda Diosa o'ka'apo o'nopoēpo, o'batia'pakuyate. Cristo e'bueyde'te Diosa kenpa'da enhue' o'ēapo, kenpa'ti so'parahue' o'ēapo. Kenpa' David o'batia'pakuyatenig konigda o'eme'. ³² David Jesústaj o'batia'pakuyate. Diosa Jesústaj aya'ada o'tiahuaymey o'noyhuadame'te, kenda oro' opudtaj huaa'dik o'ene. ³³ Kurudyo Jesúsere a'huadikaya'po Diosa Jesústaj o'behuikame'te. Kente ee'te aya'ada Jesústaj nigpeika'dik o'neapo. Jesústaj Diosen Nokireg o'yokuyate. Konig Diosa oa'uyatenigda. Kenda huaboa'da opuda bo'tiahuaynig kenpa'ti mo'peenig. Diosen Nokirega o'ka'. Jesús Diosen Nokireg mo'nigta'mona'dene. ³⁴⁻³⁵ David huata' tia'pakhue' o'epo kurudyo huahue' o'uyate. Jesús

Diosyo o'hua'apo Davida oa'uyate.

“Diosen huada'kopen yahuah, Huairi. Taka'taj gana yogka'deaponok. Nogok aya'da o'nen takaa mo'nigpeika'apone.” Do'hued Huairitaj Diosa oa'uy. Davida oa'uyate.

³⁶ Opuḁ Israelen adhuea' huayayo Jesústaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a Diosanayo Huairikon Cristotaj o'yahueame'te. Kenda daka' yan'nopoikati'. —Pedroa 'utta'da o'mana'uyate.

³⁷ Pedrotaj Israelen adhuea' huayayoa on'mapeedepo, kenda nama'da o'kamey on'nopoedepo, pai'da on'manopo'uy. Pai'nanada o'nepo,

—¿Kate kika'dik o'e, eg'? —Jesúsen doce huamata'moneritaj Pedrotakon on'mana'uy.

³⁸ —Diostaj yan'nopo'korea'. Diostaj huaboa'da yan'nigpeika'. Jesucristoa o'paknok bautiza yag'kati'. Jesústaj moknopoenok Diosa o'nen dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihueke'apone, bokkahuea'apone. Kenpa'ti Diosen Nokirega mo'nopo'toēapone.

³⁹ Do'hued Nokireg ijbayokapoy Diosa oa'uyatepo opudtaj bo'yokapone, opuden huasi'potaj, kenpa'ti bidteda huāe'erita' kenpa'ti nogbayo nogbayo huāe'erita' Diosa o'pakpo, ke'nen Nokireg o'bayoke'apo. —Pedroa o'mana'uy.

⁴⁰ Kenda o'mana'depo nogiti nogdakon o'mana'po o'maboroaypo:

—In aratbut oyda o'nika'nig'a oknopoehue' huāe'eri o'nepo dakhuea' ogkika'. Opuḁnayo konigti kikhue'ada yan'nopo'korea'. —Pedroa o'mana'uyate.

41 Ken, huakka'da Pedrotaj on'peedepo, o'noknopoepepo, bautiza ogka'uyate. Kenme'noeda tres mil Jesústaj huaboa'da o'noknopoepepo, Jesúsá huata'moneriere on'nigpeika'uyate. Diostaj on'nigpeika'po on'batadi'kika'uyate. 42 Jesúsén doce huamata'moneria on'manmadikika'nok kenomey o'noknopoepepo aya'da huame'noeda daka' on'mapeika'uyate. Aya'da ontatayo' on'bapika'uyate. Jesús e'buey'uy okkahuehue' o'nepo, on'bapika'uyate. Kenpa'ti Diostaj ontatayo' on'tiona'pakika'uyate.

Konig huaboa' huaknopoe'eria ogkika'uyate.

43 Jesúsén doce huamata'moneria kenda tiahuahued o'neonhuahuika' on'kika'po, Diosa o'batihuapoknok huakka'tada on'bayarea'ika'. Aya' aratbutada on'mamepu'keonhua'uyate. 44 Aya'da kenomey Jesucristotaj o'noknopoepepo, onteteyo' o'nika'po, huayahuaaya on'batihuapokika'uyate. Kenomey katepi' on'toepepo nogtaj nogtaj on'bayokika'uyate. 45 Kenomey katepi' on'toepepo, ta'ba jakpi' nogda nogda on'bahuay'ea'uyate. Pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'uyate. 46 Aya'da huame'noe Diosen jakyo on'kupopakika'uyate. Kenomeyen jakya' huayahuaaya on'batobapika'po, durugda on'bape'po huanopo'ada huadak o'noknopoepepo on'bapika'po, 47 Diostaj durugda o'nepo, dakiti o'nona'ika'uyate. Jesústaj huanigpeika'eria huadak o'ne. Aya'ada huakka' jak huae'eria on'bahuaa'ika'uyate. Aya'me'noe Diosa o'batihuapokika'nok Jesucristotaj nogomeya

huaboa'da o'noknop_oepo, huanigpeika'eriere
o'noknop_oe'ika'uyate.

3

*E'ketpaktaj Jesucristoa o'paknok Pedroa
o'yarea'uyate.*

¹ Nogok terea' e'huadte Pedroere Juanere Diosen jakyo on'hua'uyate. Kente niokpo e'huadte aratbut on'tiona'pakika'uyate. ² Diosen jak kurute huabokerek e'ketpak o'ika'po, kenda e'si'poe' e'ketpak o'ika'uyate. Diosen akbogpete aya'me'noeda e'ketpaktaj on'totiakika'uyate. Ken akbogpeta o'dikka'ika' "Uruda." Aratbut Diosen jakyo en'kudde'te "Huakupe beyok," kae'po on'totiakika'uyate. ³ Diosen jakyo huakuddikte ene'te Pedro Juaneretaj, "Huakupe men'yok," o'mana'uy. ⁴ Pedro Juanere e'ketpaktaj on'tiahuaypo,

—Oro'taj bo'tiahuai'. —O'nona'uy. ⁵ Kenda ea'te o'batiahuaypo, o'manige'uy. Huakupepi' men'yokapone o'nop_oepo.

⁶ —Huakupebayo' ijje'y oropi' toehue' ijje'y kenda ka'dik o'epo o'ka'apoy. Jesucristo Nazaret huae'eria o'paknok yaupakonpo yabo', yahuae'. —Pedroa e'ketpaktaj ona'uy.

⁷ Huada'kopen o'ta'koypo o'boa'. E'bode'te hua'i huabopiere o'yareudpo, o'teypakan'uyate.

⁸ Kenoka' o'kudajpo, o'boato'po o'hua'e. Diosen jakyo Juan Pedroere o'kudpo. O'hua'epo, o'kudajpo, "Dakiti, Dios, huadakda megka'ne," ona'uyate. ⁹ O'hua'epo Diostaj dakiti ea'te aya'ada on'tiahuay'uyate. ¹⁰ Kentaj on'nokie'po. 'Uruda

akbogpete “Huakupe beyok” o’mana’ika’nok, kentaj on’nokie’po on’mepu’kepo, “Kenpihuay Diosa ’urua’da o’ka’,” oda’uyate.

Diosen jak kurute o’dikka’uyate Salomón. Kenta’ Pedroa o’manmadika’onhua’uyate.

¹¹ Diosen jak kurute o’dikka’uyate Salomón. Kente Juantaj Pedrotare e’dakka’a o’bata’bodhua’po ekhua’ta’ pakhue’ o’mae’uy. Aya’ aratbuta e’dakka’taj on’tipeepo on’mepu’kepo on’baketonyakpo Diosen jak kurute on’kupopakuyate. ¹² Huakka’da kenomeytaj en’kupopakte Pedroa o’batiahuaydepo, o’manmadika’po:

—¿Mena’po e’yarea’taj mo’mamepu’ke? ¿Menapo oro’taj bo’tiahuaya’? Oro’taj teyda o’nepo on’yarea’ nama’da mo’nopoene. Oro’ huadakda o’nepo e’ketpaktaj on’yarea’ nama’da mo’nopoene, Israel aratbut. ¹³ Oro’en Diostaj Abraham o’nigpeika’uyate. Isaac Jacobere on’nigpeika’uyate. Ken Diosa ke’nensi’potaj ’urua’nanada o’ka’po Jesústaj huaboro’ huairia o’yahueame’tē. Opudanayo kadarake’po Pilatotaj bo’yokme’tē. Pilato e’oro’ka’ta’ e’paktada o’pudomeya “Keje” moname’ne. ¹⁴ Jesús Diosenyo’da, o’pakpo, ’urua’da Diosenyo’da o’kadhuahuikame’tē. Kenpa’da huadakkanada o’ikame’tē. “Jesústaj pakhue’ o’ey. Dakhuea’ huakka’eritaj ya’oro’ka’.” Opudomey Pilatotaj moname’ne. ¹⁵ Ken konig Diosen huamanoeanhuahuika’eritaj opuda bo’arakme’nig’a. Huabueyada ee’tada Diosa o’noyhuadame’tē oro’ada o’tiahuayme’po

oay. ¹⁶ Opuda e'ketpaktaj bo'tiahuayikame'ne daka' moki'e'ika'ne. Jesústaj oro' oknopoenok o'yareadde. Kenda bo'tiahuayne.

¹⁷ Opuden huairiereada Jesústaj nopogehue' mo'epo nama'da bo'arakme'ne, ijnopoe y egomey. ¹⁸ Cristo pai'da nopo'edik o'eapo Diosen huamanbatia'pakeria o'da'uyatenig kenda Diosa ogkame'. Jesús pai'da o'nopo'epo o'bueyme'. ¹⁹ Dakhuea' e'ka' yan'batik yan'nopo'korea' Diostaj yanoknopoe'. E'nopo'korea'nayo Diosa dakhuea' e'ka' o'nopo'tihueke'apo kenpa'ti Diosa mo'manopo'durugpaka'apone. Kenpa'ti mo'manopo'teypaka'apone. ²⁰ Kenpa'ti Dios onte'ti opudte Jesústaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na Cristo o'epo opuded huairi o'e. ²¹ Oy Jesús kurudyo e'dik o'ika'. Nogok Diosa aya'da huaboa'da e'kade'te onte'ti Jesús o'tiakapo. Kenda Diosa oa'uy. Ke'nen huadak huamanbatia'pakeria kenpa' o'da'uyate: ²² "Dios Huairia huamanbatia'pakeritaj o'ta'mona'apo. Opudtaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na onaratbutyo' judío o'eapo. Konigti do'taj me'nigta'mona'uyne opudtaj mo'nigta'mona'apone. Aya'da mo'nika'apetnig yan'nigpeikati'. ²³ Aya'ada Diosba' huamanbatia'pakeritaj peehue' ee'nayo Diosa kenpa'da o'maenapo. Diosen aratbut ehue'dik o'neapo." Kenpa' oa'uyate Moisésa.

²⁴ Kenpa' oy oro' o'batiahuayde aya'da Diosenba' huamanbatia'pakeri on'batia'pakuyate. Samuela Diosen huamanbatia'pakeria huakkuruda kenpa' oa'uyate. Kenpa'ti nogok nogok nogda

nogda Diosenba' huamanbatia'pakeri kenpa' on'da'uyate. ²⁵ Opudomey Diosen huamanbatia'pakerien adhuea' huayayo mo'epo aya' aratbuttaj huadaknada mo'manigka'apone. Kenda Diosen huamanbatia'pakeriomeya o'manbatia'pakuyate. "O'nen adhuea' huayayoa aya' aratbuttaj 'urua'nanada ya'manigka'apet." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ²⁶ Kena'po Diosa Huasi'po o'noyhuada'depo opudtakon daka' kagkike'po o'ta'mona'uyate. Opuda aya'ada dakhuea' e'ka' kan'manopo'kore'po mo'nigta'mona'uyate. —Pedroa kenda o'mananhua'uyate.

4

Pedro Juanere huakka' judío huairitaj on'batiboa'uyate.

¹ Pedro Juanere huakka' aratbut e'mananhua'te judío sacerdotea on'huatiakuyate. Sacerdote Diosen jak huatoe'eri sorotataj huairi on'huatiakuyate. Saduceoa aratbut on'bueypo noyhuadhue'dik o'ne on'batia'pakika'uyate. ² Pedro Juanere aratbuttaj on'manmadika'nok kenpa'ti Jesús e'bueyada o'noyhuadme'tenok aratbut e'bueyada noyhuaddik o'neapo. Kenpa' on'manmadika'nok Saduceomeya on'bahuadiay'uyate. ³ On'mahuadiaypo Juantaj Pedrotaj on'batohua'po, o'sikaponok sorotataen huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ⁴ Huakka'ada Pedrotaj Juantaere on'mapeedepo Huairi Jesús taj o'noknopoe'uy. Kenoka' cinco

mil huabokerek Jesústaj o'noknopoe'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopoe'uyate.

⁵Emede'te judío aratbuten huairi ogkupopakpo, huatone' huairi, Apagba' huamadoya'eriere Jerusalényo ogkupopakuyate. ⁶Kenpa'ti sacerdote huairi Anás o'uyate. Kenpa'ti Anás Caifás huabetere, Juan, kenpa'ti Alejandroere ogkupopakuyate. ⁷“Pedrotaj Juantaere yan'totiak. Nopote yan'maboa'.” On'mana'uyate. On'maboadepo,

—¿Monig bayarea'dik mo'e? ¿Be'ed hua'ate boka'? Yada'. —On'mana'uy.

⁸⁻¹²—Huabokerek e'ketpaktaj huadakda o'ka'mey. ¿Be'a ya'yareame'? ¿Be'ed hua'ate o'kay? Kenda e'nopoeta' e'paknayo daka' yan'pee'. Yan'nopoe'. Aya' Israel aratbut kanoknopoe'. Jesús Nazareteri o'paknok o'yarudme' kenbokerek e'yarede' huadaksoda iyoda o'bo. Ke'na e'ketpak o'ika'uyate. Jesucristotaj hueypa cruzte opuda bo'arakme'ne. Diosa e'bueyde'te o'noyhuadame'te. Jesús konig jak huaka' huid o'e. Huidte jak onhuad. Opud Jesústaj nigpeehue' mo'ikame'po jak huaka' huid mo'enme'te. Jesúste aya' jakda o'bahua'. Aratbutanayo oroen dakhuea' e'ka' nopo'tihuekehue'dik mo'ika'ne. Aratbutanayo onte'ti Diosere noeanhuahuikahue'dik mo'ika'ne. Jesucristoayo'da nopo'tihueke'dik mo'ene. Jesucristoayo'da onte'ti Diosere noeanhuahuika'dik mo'ene. Huakka' jak huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj ijjay. — Diosen Nokirega Pedrotaj o'nopoea'nok Pedroa o'mana'uyate.

13 Pedro Juanere me'pukhue' o'nepo 'uruu'da on'mana'nok huakka' huairi on'peepo, on'batiahuaypo, "Kenpihuay, ¿Menpapi' 'uruu'da yanahua? Beroba' nopoehue' kenpa'ti huairi konig ehue' o'ne." O'nopoepe, Jesúsere o'nika'uy on'nokie'uy. 14 Kenpa'ti e'ketpak on'yareme'te kenteda Pedro Juanere o'bata'bonok, on'tiahuaypo, "dakhuea' ogkame'te," ahue'dik o'nuyate. 15 Pedrotaj Juantaere on'maorokandepo huairi huaboa'da huayahuaya on'batia'pakpo,

16 —Inomey huabokerektaj kate ka'dik o'e oro'. Konig tiahuayhued o'neonhuahuika' ogka'deme'te aya'da Jerusalén huae'eri on'nopoe. Kahue' o'neme', ahue'dik o'ey oro'. 17 Kenda e'ketpaktaj onka'deme'te huabada nogtaj nogtaj batia'pakhue'dik ka'ne' ighua'da mana'dik mo'ne. "Jesucrestotaj batia'pakhue' yane'." Juantaj Pedrotaere mo'nona'nok. —Huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

18 Onte'ti Pedrotaj Juantaere en'batotiakde'te, "Jesústaj batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti Jesús en hua'a manmadikahue' yane'." On'mana'uyate.

19 —¿Kate ya'pak Diosa? ¿Be'taj nigpee'dik opudtaj Diostapi'? ¿Menpa' mo'nopoe opud? 20 Kenda o'tiahuayikamey. Kenda oro' o'peikamey manika'dik o'ey. —Pedro Juanerea huairitaj on'mana'uy.

21 Onte'ti yan'batik ighua'da huairia on'mana'depo, Juantaj Pedrotaere on'maoroka'uyate. Aratbuttaj on'makme'pukpo mabitbithue'ada on'maoroka'uyate. E'ketpaktaj o'yarea'nok "Dios huadakda o'e." Aya'ada

aratbuta ona'nok. ²² Ken e'ketpaktaj Diosa o'yareame' cuarenta huabayok yareahued o'noeonhuahuika'uyate.

Teynopo'da me'pukhue'ada Diosen huadak hua'a a'manaya'po Diostaj on'tiona'pakuyate.

²³ Kenoka' Pedrotaj Juantaere e'noroka'dete Pedro Juanere Jesús en huanigpeika'eritaj on'bahuahua'uyate. Sacerdoteere huatone' huairiere aya' on'mana'nig on'batia'pakuyate.

²⁴ Aya'ada huanigpeika'eria on'peedepo, onteteyo' Diostaj on'tiona'pakpo:

—Dios Huairi i'ene. Kurud i'ka'uy. Ote' huadari i'ka'uy. Huahue huaboro' e'pog i'ka'uy. Kenpa'ti aya'da kurudyo huae'eri i'ka'uy. Aya'da ote'yo huae'eri aya'da huadariyo, huahueyo, e'pogyo huae'eri i'ka'uyate. Oro'en Huairi Dios aya'da ika'uyate. ²⁵ O'nenba'te Davida o'nen huanaba'a oa'uy. O'nen Nokireg, Dios Nokireg Davidtaj o'nopoea'nok, o'madoya'uyate:

¿Nog aratbut mena'po Diostaj yan'huadiayika'po yan'maboyika'. Mena'po Israel aratbut nama'da huadik yan'nopoika'? ²⁶ Nogbaya' nogbaya' huairi on'tiakpo on'kupopakpo, nogda nogda jak huairiere on'kupopakpo, Dios Huairitaj kenpa'ti Diosen Cristotaj dakhuea'da e'magka'ta' on'eretpakpo.

Kenda Davida o'madoya'uyate. ²⁷ In huakka' jakyo konig Davida oa'uyatenigda Jesucristotaj a'magkaya'po ogkupopakme'. O'nen huadakda huasi'po Jesús, kentaj Cristo i'yahuea'po i'ta'mona'uyate. Herodes Huairi, Poncio Pilato Huairiere, nog aratbut, Israel aratbut Jesústaj

a'arakya'po ogkupopakme'. ²⁸ Kenda ogkame'nig kenda ogka'apo a'nenda i'nopo'e'uyate. ²⁹ Oy huiyokda orotaj mona'dene, yamapee', Dios Huairi. Oro' o'nen huanaba'taj bo'tihuapok, mo'nopo'teypaka', o'nen huadak hua'a me'pukhue'ada o'mana'apoy. ³⁰ Jesús o'nen Huasi'poa 'urua'da kabayere', nogda nogda 'urua'da kake'po aratbut on'tiahuaypo teyda o'e Dios o'noknopo'e'apo, oro'en Huairi Dios. — Huanigpeika'eria on'tiona'pakuyate.

³¹ En'tiona'pakde'te ken jakyo egkupopakte o'iyig'uy. Aya'tada Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate. Aya'ada me'pukhue' o'nepo Diosen huadak hua'a on'manika'uy.

Katepi' entae' ayedda on'taika'uyate.

³² Aya'da Jesústaj huaknopo'e'eri konig katepi' nogtiada aratbut konigti on'pakika'uy, konigti on'nopoika'uy, konigti ogkika'uy. "In do'hued me'taene." Ahue' o'nepo katepi' entae' ayedda on'taika'uyate.

³³ Jesús en huata'moneria me'pukhue'ada Huairi Jesús e'bueyada o'noyhuadme'te on'batia'pakika'uyate. Diosa o'batihuapoknok nogiti o'noknopo'e'po huayahuaya nogitinada di' on'maika'uyate. ³⁴ Pai'da huaknopo'e'eri ehue' o'nuy ta'ba huatoe'eria on'bahuaya'po noga jak on'bahuaya'po huakupe on'totiakpo

³⁵ Jesús en doce huamata'moneritaj huakupe on'bayoknok huakupe on'baedepo pai'da huae'eritaj on'bayoke'ika'uynok nogtiapi' pai'da ehue' o'nika'uyate. ³⁶ Kenpa' José o'ka'uyate. Josétaj nogdikkon o'dikka' Bernabé. (Bernabé

e'batihuapok huadik o'e.) José levita aratbut o'uy. Chipre huagkuta'mejyo huae'eri o'uy. ³⁷ Ta'ba o'bahuaya'uy. Jesús en doce huamata'moneritaj huakupe o'tohua'po, o'bayokuyate.

5

Ananías Safiraere dakhuea' ogka'uyate.

¹ Nog huabokereknayo o'uyate. Ke'nendik Ananías o'uy. Ke'nen huatoe o'tauyate huadik Safira. Huatoeere ta'ba on'bahuaya'po, ² huatoeereada on'nopoepo sue'da huakupe nogte o'iregapo o'tiokhueypo "In aya' huakupe o'e," da oa'po Jesús en doce huamata'moneritaj o'bayokuyate.

³ —¿Toto'taj mena'po i'nigpeepo Diosen Nokiregtaj da ina'ne? Ta'ba e'bahuaya' huakupe i'posaka'po i'iregapo i'tiokhueyne.

⁴ Bahuayahued o'nen ta'ba i'taikame'. E'bahuaya'de huakupe o'nen o'e. ¿Mena'po kenpa' nama'da i'nopo'e? "Ken aya'da huakupe i'yoki," nama'da ia'. Huabokerektaj da onahue' i'ene. Diostaj da ina'ne, Ananías. —Pedroa ona'uy.

⁵ Ananías Pedrotaj kenda o'peeondepo o'bueyonpo o'hue'kuy. Aya'ada kenda huaboa'da on'nokotdepo huakka'da on'mame'puke'uy. ⁶ Ken huabo on'huatiakpo asuk o'nogkuta'doka'po, on'tohua'po, on'kubarakka'uyate.

⁷ Bapa' hora e'pokde'te ke'nen huatoe o'kudon'uy. Huatoe bekbueydene nopoehue' o'epo o'kudon'uyate.

⁸ —¿Ta'bataj meniga' huakupete mo'bahuaya'? ¿O'nen huatoe oa'de menpa' kenniga'teda huakupete mo'bahuaya'? —Pedroa ona'nok,

—Ee', konig do'hued huatoe menetnig kenda oro'taj bo'yokne. —Ettone'a ona'uy.

⁹ —Huatoeere Diosen Nokiregtaj da mena'po onpapayo' mo'nopoepo, mona'. Yapee'. Kenomey o'nen huatoe'taj on'kubarakkadpo akbogpete o'nokye'depo ontakon on'tohua'apo. —Pedroa ona'uy. ¹⁰ Ida ettone' Pedroen hua'ite o'bueyonpo o'hue'kuy. Huabo on'kudpo e'bueytaj on'tiahuaypo, on'bueytohua'po, huatoeere ontatayo' on'kubarakka'uyate. ¹¹ Kenda aya' Jesústaj huaknopoe'eria on'peedepo, huakka' on'mididuyate. Aya'ada aratbut on'peedepo, huakka'da on'mame'pukuyate.

Konig tiahuayhued o'neonhuahuika'uyate Pedromey ogka'po dakhue'taj on'bayarea'uyate.

¹² Ken Jesúsen huata'moneritaj Diosa o'tihuapokpo o'bateypaka'nok 'urua'da ogkika'uyate. Konig tiahuayhued o'neonhuahuika'uyate ogkika'uyate. Kenpa'ti dakhue'taj on'bayarea'ika'uyate. Aya' huaknopoe'eri Diosen jak kurute Salomónte ogkupopakika'. ¹³ Nogomeynayo oknopoe'hue' huae'eria on'me'pukpo huaknopoe'eriere kupopakhue' e'eada Jesúsen huanigpeika'eri huadakda o'ne on'nopoika'uyate. ¹⁴ Huakka' huabokerek huakka' ettone'ere Jesús Huairitaj huaboa'da o'noknopoe'uyate. ¹⁵ Ken, 'urua'da Jesúsen huata'moneria ogkika'nok dagte e'digpak e'ketpak nogda nogda on'batohua'po,

asukte on'bahueda'uy. Pedro huapokdikte ke'nen huanokirega e'tipokte yan'yareapet. ¹⁶ Huakka' jakya' Jerusalén huakka' jak ibodte Jerusalényo on'batiakpo, nogda nogda huakka' jakya' on'batiakpo, aratbut e'digpaktaj on'totiakpo, aratbut toto'a huamanopo'to'e'eritaj on'totiakuyate. Diosa aya'tada on'bayarea'uyate. Kenpa'ti toto'taj on'maen'uyate.

Pedrotaj Juantaere diga' on'magka'uyate.

¹⁷ Kenoka' sacerdote huairi kenpa'ti saduceo huaknopoe'eri aya'ada digda on'bahuahuaypo, Jesúsén doce huamata'moneritaj digda on'bahuahuaypo, ¹⁸ huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ¹⁹ Sikyonayo Diosen huamata'moneria huabakuda' akbogpe okhuikepo o'maoroka'po Jesúsén huamata'moneritaj o'maoroka'po.

²⁰ —Yan'huati'. Diosen jakyo yan'huati'. Ayoda yan'bopo, huaboda huadikkon huanoeanhuahuika' yan'manmadikika'. —Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

²¹ On'peedepo Diosen jakyo on'kudpo, sikyoedda eme'te on'kudpo, huaboda on'manmadika'uyate. Egkupopakya' on'manmadika'uyate.

Nog jakyo kenteda huairi ogkupopakika' nogomeyere sacerdote huairi on'tiakdepo, aya'da Israel huairitaj kenpa'ti Israel huatone' huairitaj ogkupopakdepo, huabakuda' jakya' Jesúsén huamata'moneritaj kan'batotiake'po on'mata'mona'uynig'a, ²² sorotataj onhua'nig'a,

Jesúsen huamata'moneri huabakuda' jakyo bahuahuayhue' o'nedepo, on'tiakuyate.

²³ —Huabakuda' jakyo o'tiakdepo huakiregya' e'tiokkasa' e'ika'. Jak huatoe'eria sorotataj on'tibopo, akbogpe on'tioka'. Akbogpe ekhuike'te ehue' o'ne jakyo. Jesúsen huamata'moneri ehue'da o'ne. —Sorotataj on'mana'uyate.

²⁴ Diosen jak sorotataj huairi kenpa'ti sacerdote huairi sorotataj on'peedepo, “monig ya'eapet” on'batia'pakuy. ²⁵ Kenda en'batia'pakte nogtida huabokerek o'tiakato'po,

—Kenomeytaj huabakuda' jakyo mo'bakudame'ne Diosen jakyo on'bopo, onte'ti aratbuttaj on'manmadika'. —Ken huabokereka o'mana'uyate.

²⁶ Sorotataj huairi kenda o'peedepo ke'nen sorotataj o'batohua'. Jesúsen huamata'moneritaj o'batotiakuyate. Daka'da on'batotiakpo dakhue'da egka'nayo aratbut huida menpa'jiput, on'nopoepo. ²⁷ Israel huairi egkupopakyo on'bahuatotiakpo, eretnopoyo on'maboa'uyate. Sacerdote huairi o'mana'nok:

²⁸ —Jesúsen hua'a manmadikahue' yane'. Ighua'da oame'nig'a nigpeehue' mo'epo, huabada Jerusalén huae'eritaj mo'manmadika'deme'ne kenpa'ti oro'taj Jesústaj bo'arakme' mo'batia'pakme'. —Sacerdote huairia on'mana'uy.

²⁹ —Diostayo'da nigpeika'dik o'ey oro'. Huabokereka nogda eda' manigpeehue'dik o'ey. ³⁰ Opuda Jesústaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a, oro'en huapane'kudaken Diosa e'bueytada o'noyhuadame'te. ³¹ Kenpa'ti

Diosa kurudyo o'tobehuikpo huada'kopen o'huadame'te. Jesústaj huaboro' huairi o'yahueame'te. Jesús huaboro' huairi o'enok aya'ada kentayo'da nigpeika'dik o'ne. Jesúsa Diosere onteteyo' huamanopo'yarea'eri o'epo huabokereken dakhuea' e'ka' nopo'tihueke'dik o'ika'apo. Konigepo Israel aratbut dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti Diosa nopo'tihueke'dik ya'maeapet. ³² Aya'da Jesúsa e'ka'te o'tiahuayikamey. Buttida o'ay Diosen Nokirega kenpa'ti Jesústaj buttida o'huaa'. Ke'na Jesústaj on'nigpeika' Diosa ke'nen Nokireg o'bayoke'. —Nog Jesúsén huamata'moneri Pedroera o'mana'uyate.

³³ Huakka' huairi on'kupopakpo Pedromeytaj on'peedepo, huakka'da on'huadiaypo, e'barakta' on'paknig'a. ³⁴ Nogtida fariseo huairi nog huairiomeyere o'uy. Ke'nen huadik o'uy Gamaliel. Gamaliel Moisés e'mana'ba' huamanmadika'eri o'uyate. Ken huadakda o'e aya'ada aratbut on'tinopo'e'uy. Ke'na o'bodpo jak kurute Jesúsén huamata'moneritaj o'maoroka'uyate. Judío huairitaj o'mana'po:

³⁵ —Daka' yan'nopoepo, Jesúsén huamata'moneritaj kate o'nogka'apet, Israel aratbut, o'nona'ne. ³⁶ A'nenda Teudas o'epo “Huaboro' huairi ijje,” nama'da o'mana'nok huakka'ada kentaj on'nigpeikame'. Cuatrocientosa on'nigpeikame'nig'a nogok Teudastaj o'darakdeme'nok aya'da ke'nen huanigpeika'eri on'bahuame'te. Kenpa'da on'batikuyate. ³⁷ Nogok gobierno huairi aratbuttaj e'madika'te Judas Galileayo huaje'eri o'uyate. Huakka'ada

on'nigpeika' kenpa'ti Judastaj o'darakdenok aya' ke'nen huanigpeika'eri on'bahua'uyate.

³⁸ Kena'po in huabokerektaj magkahue' yane'. Yan'maoroka'.

Huabokerekada on'pakpo egka'nayo ehue'dik o'neapo. Batikdik o'neapo.

³⁹ Diosen en'mana'nayo mabatikahue'dik mo'ene. Kenpa'ti opudomeya Diostaj dakhue'da mogka'apet. —Gamaliela judío huairitaj o'mana'uyate.

⁴⁰ Kentaj daka'da on'nigpeedepo jakyo onte'ti Jesús en doce huamata'moneritaj on'batokuddepo, on'mabitbitdepo, ona'ti Jesús a o'kika'nig tia'pakhue' yane' ighua'da on'mana'depo, on'maoroka'uyate.

⁴¹ Jesús en doce huata'moneri judío huairi egkupopakya' durugteda on'bakhua'po “oro' Jesús taj o'huaa'nok huairia mo'bitbitne Diosa o'paknok.” Durugda on'batia'pakuyate.

⁴² Diosen jakyo aratbuten jakyokon Jesucristotaj on'batia'pakonhuahuika'po, on'manmadika'onhuahuika'uyate.

6

Aypo ayhuataj kan'bayokike'po sietea kan'batihuapokike'po on'baktie'ea'uyate.

¹ Kenoka' Jesús taj huaknopoe'eri o'nitakpo griego huaknopoe'eria hebreo huaknopoe'eritaj on'bahuaa'po “Aypo e'bayokete oro'omeyen ayhua sue'da aypo on'bae'ika' hebreo ayhuanayo huakka'da on'bae'ika',” griego huaknopoe'eria on'bahuaa'uyate. ² Kena'po doce Jesús en huata'moneria aya' huaknopoe'eritaj on'kupopakapo,

—Apagba' oro' manmadikika'dik o'epo aypo ayhuataj kirigayo' bayokikahue'dik o'ene. ³ Siete huama'buy huaknopoe'eritaj yan'baktie'ea'. Kenomey huadak huaka'eri o'ne aya'ada on'matinopoe kenpa'ti kenomeytaj Diosen Nokirega 'urua'da o'manopo'toika' kenpa'ti kenomey huadakda Diosen hua'a on'nopoe, kenomeytaj yan'baktie'ea' ayhuataj aypo kan'bayokike'po. ⁴ Ayhua aypo kan'bayokike'po, opuda sietetaj e'baktie'ea'nayo oroataj Diostaj o'tiona'pakika'apoy kenpa'ti Diosba' o'manmadikika'apoy. —Jesúsen huamata'moneria on'mana'uy.

⁵ Kenda Jesúsen huamata'moneria on'mana'nok aya'da on'pakpo Estebantaj on'depo, Esteban Diosen Nokireg huakka'da o'nopo'toe'uy kenpa'ti Diostaj huakka'da oknopoe'uyate. Kenpa'ti Felipetaj on'de'uyate. Prócorotaj Nicanortaj, Timóntaj, Parmenastaj Nicolástaj on'bae'uyate. Nicolás nogbaya' Antioquíaya' o'tiakuyate. A'nenda judíoen e'manmadika' o'nigpeika'uyate. ⁶ A'ti Jesúsen huamata'moneriyo on'batotiaknok, on'bakutibata'tepo daka' Diosa kabatihupoke'po on'tiona'pakuyate.

⁷ Nogiti huakka'da Jesús Huairitaj on'manmadika'uyate. Huaknopoe'eri Jerusalényo huakka'da on'nitakuyate. Huakka'da sacerdote kenpa'ti Jesústaj o'noknopoe'po, on'nigpeika'uyate.

Estebantaj dakhue' a'huaaya'po judío huairi egkupopakte on'tohua'uyate.

8 Konig Diosayo'da ka'dik kake'po Diosa Estebantaj 'urua'da o'nopo'toepo o'teypaka'nok Esteban teyda o'kika'uyate. Kenda aratbut tiahuahued on'neonhuahuika' o'kika'uyate. Aratbut en'tiahuayte o'bayarika'uyate. 9 Esteban nama'da i'manmadikika'ne sue'ada huabokerek on'boypo o'nona'uy. Judíoen huaitake' jakya', o'dikka'uy Esclavos Libertadosyo on'bahuatiakdepo, Cirenebayo huae'eri Alejandriabayo huae'eri Ciliciabayo huae'eri kenpa'ti Asiabayo huae'eri Estebantaj on'boy'uyate. 10 Diosen Nokirega Estebantaj o'nopo'toenok huakka'da o'nopoe'po 'urua'da o'manbatia'paknok nogbayo huae'eria onte'ti katia' onahue'dik o'ne. 11 Konigepo da huaa'eretaj da kadepo huakupe on'bayokpo, "Moisés kudaktaj dakhue'da o'batia'pak Estebana. Diostaj dakhue'ada o'huaa'me'. O'peemey." Kenpa' yanhuaa' da huaa'eritaj judío esoeria on'mana'uy. 12 Ken konig nama'da Estebantaj da huaa'eria on'mahuia'nok, huabada Estebantaj on'huadiaypo judío huatone'ere Diosba' huamanmadika'eriere on'huadiaypo, Estebantaj on'huahua'po, on'toepo, judío huairi egkupopakyo on'tohua'uyate. 13 Estebantaj da kan'huaa'e'po da huaa'eritaj on'batotiak. Nama'da on'mana'po:

—Esteban Diosen jaktaj dakhue'da o'huaa'ika'. Diosba' Moisés kudak e'madoya'taj dakhue'da o'huaa'ika'. 14 Diosen jak o'sakapo Jesús Nazareteria. Ke'na ea'te o'peemey. Kenpa'ti konig Moisésa o'manmadikadhuahuika'uynig oro' o'kika'nig kenda Jesús a kenpa'da o'maenapo.

Moisésen e'manmadika' o'enario. Kenpa' Esteban e'batia'pakte oro' o'peemey. —Da huaa'eria on'huaa'uy.

¹⁵ Aya'da huairi egkupopakya' Estebantaj on'tiahuayo, Diosen huata'monerienkokonig on'tiahuay'uyate.

7

Estebana o'mana'onhua'uyate.

¹ —¿Buttida menpa' yada'? —Sacerdote huairia Estebantaj ona'uynok,

² —Men'pee', eg', men'pee', huairitone'. Oro'en Dios teyda o'kika'. Diosa oro'en onaratbutyo' adhuesa'pane'kudak Abrahamtaj o'batia'pakuyate. Abraham Haránbayo huahued Mesopotamiabayo e'ika'te Diosa Abrahamtaj o'batia'pakuyate.

³ “O'nen huadaribaya' o'nen huabetya' yabakhua' nogbayo yahuati ijtohua'apopo huadari o'tiahuaya'apone.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate.

⁴ Ken, Caldea aratbutenbaya' Abrahamomey on'bakhua'uy. Harán huakka' jakyo Abraham o'ika'uyate. Nogok ke'nen apag e'bueyde'te inbayo oro' o'ikay Diosa Abrahamtaj o'totiakuyate.

⁵ Iyo konig ke'nen huadari katae'po yokhued o'uy Diosa. Ta'basi'popi' yokhued o'epo, “Huadari katae'po ijyokapoy. On e'bueyte o'nen huasi'potaj o'nen huayayotaj huayayoen huayayotaj huadari ijyokapoy.” Diosa ea'te Abraham ke'nen huasi'po toehued o'e'uyate.

⁶ “O'nen adhuesa' huayayo nogaratbutenbayo on'maeonhuahuika'apo. Nogaratbuta dakhue'da

on'magkadhuahuika'apet. Nog aratbuten huanaba' ya'neapet." Dios Abrahamtaj ona'uyate. Cuatrocientos huabayok dakhue'da on'magkadhuahuika'uyate. ⁷ "Kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Castiga egkade'te onte'ti on'maoroka'apo. Iyo on'batiakdepo do'hued ogkika'apo." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁸ Kenda ona'nig eknopoe'nayo huabokereksi'daktaj yabaktega'ika'. Abrahamtaj ona'uynok Abrahamensi'potaj Isaac e'si'poe'de ocho huame'noe ee'te osi'dakokteg'uyate. Isaac kenpa'ti ke'nensi'po Jacobtaj osi'dakokteg'uyate. Jacoben doce huasi'potaj o'basi'dakoktega'uyate, Kenomey oro'en Israel aratbut adhuea'pane' o'nuyate.

⁹ Kenomey Jacobensi'po oro'en adhuea'pane' o'nepo kenomeyen huama'buy huasuedtaj on'huadiay'uyate. Josétaj on'huadiaypo Egiptobayo kan'tohue'po huabahuayaeritaj huakupete on'bayokuyate. Ayo huanaba' ee'te huadakda Diosa Joséere o'ika'uyate. ¹⁰ José pai'da e'nopo'ete Diosa o'tihuapokpo o'oroka'uyate. Diosa daka' o'tihuapokika'nok kenpa'ti 'uruda o'nopoea'nok Faraón Egipto huairia Josétaj o'pakpo Egiptobayo huairi o'yahuea'uy. Kenpa'ti ke'nen jak huairi o'yahuea'uyate.

¹¹ Nogoknada Egiptobayoere Canaánbayoere ta'ba tibohue' o'енок aypobayo' o'nepo huabada digá'da on'kusitokuyate. Oro'en adhuea'pane'kon aypobayo' o'nedepo. ¹² Egiptoayo aypo on'matoge Jacob o'peedeipo oro'en adhuea'pane' o'epo huasi'potaj o'mata'mona'uyate. Ken huakkuruda aypote on'hua'uyate. ¹³ Nogok onte'ti aypote

Egiptoyo on'hua'uyate. José huama'buytaj o'makie'po, "Do opuden huama'buy ijje'y." O'mana'uyate. Kenoka' Faraón Egipto huairi Joséen onaratbutyo' huaboa'da o'makie'uyate. ¹⁴ Jacob ke'nen apagtaj kenpa'ti aya'da ke'nen onaratbutyo', "Yan'tiak," Joséa o'mana'uy. Ke'nen onaratbutyo' setenta y cinco aratbut o'nuyate. ¹⁵ Ken Egiptoyo Jacobomey on'hua'uyate. Keyo ke'naere ke'nensi'poere on'matone'pakdepo on'mabuey'uyate. ¹⁶ Nogoknanada e'bueyen huaaytaj adtenanada on'totiakonhuahua'depo Siquemyo on'baaybukuyate. Ken kubarakkog a'nennada Abrahama Hamorensi'potaj huakupete o'bake'uyate.

¹⁷ Huakka' huabayok o'neonhuahuika'po Jacobkudaken aratbut huakka'da o'nitakpo, huakka'nada o'ne'uyate. E'nitakde'te Abrahamtaj Diosa ona'uyatenigda a'ti o'ka'apo. ¹⁸ Kenoka' nog huabokerek Egipto huairi o'e'uyate. Huaboa'da huairi o'epo Josékudak 'uruda o'kika'uyate nopoehue' o'uy. ¹⁹ Oro'en onaratbutkudaktaj nama' o'magka'po, dakhue'da o'magka'depo, kenomeyen huabokereksi'po yobed kabueye'po en'dik mo'ene. Ken konig o'mana'uyate. Dakhuea'da o'magka'uyate huabo huairia. ²⁰ Kenoka' Moisés o'si'poe'uyate. 'Urusi'poda Diosa o'tiahuay'uyate. Apagere inagere huasi'po on'tojka'po, bapa' puug on'toe'uyate. ²¹ Kenoka' en'dik ee'te on'eandepo Faraón huairien huayobua o'huahuaydepo, o'tohua'po ke'nen jakyo o'toeonhuahuika'uyate. Konig ke'nen huasi'ponig o'toeonhuahuika'uyate.

22 Aya' Egipto aratbuten e'nopo'e' Moiséstaj on'manmadika'uyate. Moisés 'urua'da o'manbatia'pakika'po kenpa'ti 'urua'da o'kika'uyate.

23 Moisés cuarenta huabayok o'toedepo ke'nen onaratbutyo' Israel aratbuttaj e'batiahuyata' o'pakpo, o'bahuahua'uyate. 24 Egiptoeri huabokereka Israel huabokerektaj dakhuea' egka'te Moisésa o'tiahuyapo Egiptoeritaj o'tihuapokpo o'arakuyate. 25 Egiptobaya' ka'batohue'po Diosa o'ta'mona'uy. Do'hued onaratbutyo' yan'nopo'e'apet. Moisésa nama'da o'nopo'enig'a ke'nen onaratbutyo' nopo'ehue' o'nuyate. 26 Eme'te botta' ke'nen onaratbutyo' o'tiahuyapo, en'batuktukte o'batiahuy'uy. Moisésa e'manoeya'ta' o'pakpo, "Opud huama'buy mo'ene, mo'batuktukapete," o'mana'uyate. 27 Ke'na nog huabokerektaj dakhuea'da ogka'po Moiséstakon ondajpo, "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua?" 28 ¿Konig 'ikken Egiptoeritaj i'arakme'te do'takon e'arakta' i'pak?" Moiséstaj ona'uy. 29 Kenda Moisés o'peedepo, nogbayo o'hua'uyate. Nog aratbutenbayo Madiánbayo esoeri o'eonhuahuika'uyate. Keya' botsi'poa' o'si'popakuyate.

30 Nogoknanada cuarenta huabayok e'pokde'te aratbut ehue' e'ika'yo Moisés o'eonhuahuika'depo ote' Sinaí 'ibodte Moisés Diosen huata'moneritaj o'tiahuy'uyate. Mahuai'hui o'bakpakuyate. Mahuai'hui e'bakpakyo Diosen huata'moneritaj o'tiahuy'uyate. 31 Moisés o'tiahuyapo,

o'mepuke'uy. 'Uruda a'tiahuaya'po adte o'huahua'po Huairi Diostaj o'pee'uyate. ³² "Dios ijje'y. O'nen adhuea'pane'en Dios ijje'y. Abrahamkudak do'taj menigpeika'uyne Isaackudak Jacobkudakere men'nigpeika'uyne." Diosa oa'nok Moisés o'me'pukonpo huakpisi'potaj tiahuahue'dik o'uyate. ³³ "Iyoda do Dios ijje'y. In do'eddari o'enok o'nen hua'iot yakiroka'. ³⁴ Do'hued aratbut Egipto'yo o'nepo, huadigda dakhuea' on'magka'nok Egipto aratbuta on'magka'nok e'bahuikonhuahua'te ijmapeey. A'baktohua'ya'po ijhuaraki. Yatiakpo Egiptobayo o'ta'monapone." Dios Huairia Moiséstaj ona'uyate.

³⁵ Moisésta' pakhue' o'nepo "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua'?" Ona'uyate. Moisés kenomeyen huairi huæ' Diosanayo o'ta'mona'uy. Moisésa ka'bakbatohue'po o'ta'mona'uy. Diosen huata'moneria huakpisi'po e'bakpakya' o'ta'mona'uyate. ³⁶ Egipto'yo kenpa'ti e'pogte o'dikkika' e'pog huabed konig Diosyo'da ka'dik o'enig konig tiahuahued o'neonhuahuika'nig Moisésa o'kika'uyate. O'kika'depo Egipto'ya' oro'en aratbut o'bakbatohua'uyate. Aratbut ehue' e'ika'yo cuarenta huabayok o'matounhuahuika'uyate. Keya'kon konig Diosyo'da ka'dik o'enig o'kika'uyate. ³⁷ "Konig Diosa be'ta'mona'uyne konigti opud e'huai'kaya' nogtatida Diosa o'ta'mona'apo. Kentaj yan'nigpeikati'." Kenda Moisésa Israel aratbuttaj o'mana'uyate. ³⁸ Aratbut ehue' e'ika'yo Israel aratbutere Moisés o'ika'uyate.

Ote' Sinaíte Diosen huata'moneria kentaj o'batia'pakonhuahua'nig, kenda Moisésa o'nigpeēdepo oro'en adhuea'pane'takon o'mana'uyate. Diosen huanounhuahuika' hua'a oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate.

³⁹ Oro'en adhuea'pane'kudaknayo Moisés'taj e'nigpeēta' pakhue' e'ne'tada Egipto'yo e'kumejta' on'pakuyate. ⁴⁰ Moisés ote'te o'unhuahuika'nok Moisésen huama'buy Aaróntaj o'nona'po: "Moisés meyon ya'e nopoēhue' o'ey oro'. Moisésa mo'batotiakme'ne Egiptobaya'. Oro'taj siro e'ketka' dios monigka', huakkuru oro'taj bo'tohue'po." Aaróntaj o'nona'uy oro'en adhuea'pane'. ⁴¹ Kenoka' oro vacapa' diostaj e'ketka' o'gka'uyate. O'gka'depo kenomeyen 'uhua konig oveja on'nigbatiaraka'po oro e'ketka' vacataj on'bayokuyate. 'Uruda o'kay nama'da on'nopepo on'durugpakuyate. ⁴² Siokpo oro'en dios mo'tae' on'da'nok kenpa'ti siokpotaj o'deretpaknok Diosa o'bakhua'uyate. Diosen huamanbatia'pakeria o'madoya'uyatenig bo'tiahuayika':

A'nenda aratbut ehue' e'ika'yo bohua'epo, cuarenta huabayok mo'unhuahuika'uy. Huakka' 'uhua mo'batiaraka'po mo'bakpakika'uy'nig'a. ¿Be'taj monigkiket? Kenda do'taj kahue' mo'ika'ne. ⁴³ Konig nog aratbuten e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Moloc. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. Kenpa'ti nog siokpo e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Renfán. Kentaj a'tiona'pakikaya'po

boka'uyate. E'ketka' dios Molocen jaksi'poyo opuda bo'tohua'ika'uyunig'a. Kenpa'ti siokpo e'ketka' dios Renfántaj opuda bo'tohua'ika'uyunig'a. Oro'en dios i'ene o'eretpaki mona'ika'po kena'po Diostaj kurudyo nigpeehue'da nama'da bo'kika'uyate. Konigepo opuden jakya' Babilonia huakka' jakyo adteda opudtaj ijmata'mona'apoy. Opudtaj Babiloniayo on'batohua'apo.

Opud Israel aratbuttaj Apagba' huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁴⁴ Aratbut ehue' e'ika'yo oro'en adhuea'pane' o'neonhuahuika'po huasi'dak jak Diostaj on'nigtōe'ika'uyate. Diosa huidte o'manigmadoya'uyate. Jakyo ken huid on'tounhuahuika'uyate. Konig Diosa o'nopoēa'uyunig Moisésa jak o'ka'uyate. Huasi'dak jakya' sacerdote Diostaj on'tiona'pakika'uyate.

⁴⁵ Nogok Moisés e'bueyde'te adhuea'pane'en huabatohua' huairi Josué o'uyate. Diosen huasi'dak jak on'tohua'po, kenda huadari Diosa o'bayoknok on'bahua'uyate. Diosa nog aratbutaj Israel aratbut ehue'taj o'maen'uyate. Indariya' on'hua'po huasi'dak jak on'tohuae'ika'uyate. Nogok nogok on'toeonhuahua'uyate. David huairi huaeok huasidak jak on'toe'ika'uyate.

⁴⁶ David Diostaj o'nigpeika'nok Davidtaj o'pakuy Diosa. Huaboro' jak Diostaj e'nigkata' o'pakuy. David Jacoben Diostaj e'nigkata' e'pakada, ⁴⁷ kahue' o'uyate. Davidensi'poa Salomón Diosen jak o'ka'uyate. ⁴⁸ Dios Huairi kurudyo huae'eri huabokerekada huaboro' jak e'ka'yo, ikahue'

o'ika'. Kenpa' Diosba' huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate:

49 Kurudyo huairien huahuadte ijhuadikay. Huadariyo do'hued hua'ibo o'e. Jak do'taj nigkahue'dik mo'ene. Jakyoy tayhue' ijikay.

50 Aya'da ijka'uynig. ¿Menpa' mo'nopoe?

Kenpa' oa'uyate. Diosba'te o'madoya'uyate.

51 Diosen e'ka'ta' pakhue' mo'ika' opudomey. Konig aratbut Diostaj oknopoehue'da o'nika' konig opuden huanopo' mo'ika'ne. Diosenba'taj peehue'dik mo'ika'ne. Diosen Nokiregtaj e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Konig opuden adhuea'pane' o'nuyate konigti opuda mo'ika'ne. 52 Opuden adhuea'pane' aya'tada Diosenba' huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magkika'uyate. "Diosen 'urunanada o'tiakde," en'mana'tada huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Oykon Diosen 'urunanada huairi e'tiakdetada bo'kupopakpo da bo'huaa'po bo'titohua'po bo'arakme'ne opuda. 53 Diosen huata'moneria Diosba' mo'ba'yokuyatenig'a Diosenba' opuda mo'bae'de'uynig'a nigpeehue' mo'ika'ne. —Estebana judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

Esteban o'buey'uyate.

54 Kenomey judío huairi Estebantaj on'peedepo huakka'nada on'huadiaypo Estebantaj diga'da on'huadiay'uyate. 55 Estebannayo Diosen Nokireg o'nopo'toenok kurudyo o'tiahuaypo Dios 'urueyda o'tiahuaypo Jesús Diosere onteteyo' e'bote o'tiahuay'uyate.

⁵⁶ —Men'pee', kurud ekhuike' o'e. Ken Huabokerek Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Huasi'po o'epo Diosere e'bote ijtiahuay. — Estebana o'mana'uyate.

⁵⁷ 'Utta'da on'basagkea'udpo on'peokba'tepo, on'huakupopakonpo, ⁵⁸ huakka' jakya' Estebantaj on'toorokdepo, on'pa'ea'uyate. Huidā huapa'ea'eria huaok Saulotaj me'tatōepo on'bayoka'uyate. Saulo tone'bokerek o'uy.

⁵⁹ En'pa'ea'te Estebana o'tiona'pakpo:

—Do'hued nokiregtaj bee', Huairi Jesús. — Ona'uyate. ⁶⁰ O'ikudata'tepo,

—Ine dakhuea' me'nogka'nigtaj yabakkahuea', Huairi. —'Utta'da o'tiona'pakdepo o'bueyon'uyate.

8

Saulo Jesús en huanigpeika'eritaj o'magkadhuahua'.

¹ Saulokon kan'arake' o'nopoe'uyate. Kenme'noeteda huaboada Jesús en huanigpeika'eritaj diga'da on'magkadhuahua'uyate Jerusalényo. Huanigpeika'eri nogyon nogyon on'mamon'uyate. Judea huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'mamon'uyate. Jesús en doce huamata'moneriyo'da mamonhue' o'ne'uyate. ² Diostaj huapakeria Estebantaj on'kubarakka'uyate. Huakka'da on'bahuikpo on'kubarakka'uy. ³ Jesús en huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magka'po Sauloa, nog jakyo nog jakyo o'kudpo, huabokerek ettone'ere

huanigpeika'eritaj o'batohua'ika'uyate.
Huabakuda' jakyo o'bakuda'ika'uyate.

Samaria huakka' jakyo Jesucristotaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

⁴ Jerusalénya' on'bakmonpo, nogyon nogyon on'bahua'po, Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

⁵ Samaria huakka' jakyo Felipe o'hua'uyate. Konig Cristo o'ka'onhuahua'uyate kenda o'manbatia'pakpo, ⁶ aratbut ogkupopakpo daka'da on'mapeeonhua'uyate. Konig aratbut tiahuahued o'neonhuahuika' Felipe o'ka'nok on'tiahua'uyate. ⁷ Huakka'tada toto'a aratbuttaj e'manopo'toetada Felipe toto'taj o'maoroka'po o'manopo'yarea'nok 'utta'da on'baokoyonpo on'mamon'uyate. E'ketpaktaj kenpa'ti huakkettaj o'bayarea'onhua'uyate. ⁸ Keya' huakka' jakyo huakka'da on'durugpakuyate.

⁹ Kenda huakka' jakte huabokerek o'uyate. O'dikka' Simón. A'nenda tidig o'kika'nok aya'ada on'tomepuke'ika'uyate Samaria huag'eri. "Huairi ijje," nama'da oa'nok, ¹⁰ aya'ada huanaba' huairi-erea on'peepo,

—Kenbokerek konigti Dios, teyda o'e. —Aya'ada on'batia'pakika'uyate.

¹¹ Simón tidig ogkika'po nama'da o'manopo'ea'nok kentaj on'nigpeunhuahuika'uynig'a.

¹² Aya'da Dios Huairitaj e'peede'te kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a Felipe e'manbatia'pakte aratbut o'noknopodepo huabokerekere ettone'ere bautiza ogka'uyate. ¹³ Simón kenpa'ti oknopode'uyate. Simóntaj bautiza

egkade'te Felipeere o'huae'ika'uy. Konig kahued o'eonhuahuika'uyate Felipe e'kika'te o'tihuaypo, o'mepuke'uyate.

14 Samaria huae'eri Diosen huadak hua'a e'nigpeede'te Jerusalényo Jesús en doce huamata'moneri on'matipeedepo Pedrotaj Juantaere Samariayo on'mata'mona'uyate.

15 Samaria huakka' jakyo Samariaeri huanigpeika'eritaj on'mationa'pakpo "Diosen Nokirega yamanopo'toe'." On'mationa'pakuyate.

16 Kenomeytaj Diosen Nokirega nopo'toehued batiza ogka'de'uyatenig'a. 17 Ken on'tiona'pakdepo Pedro Juanere on'batibata'tepo Samariaeritaj Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate.

18-19 Jesús en doce huamata'moneria e'tiba'ta'tete Diosen Nokirega e'manopo'toete, Simóna kenda o'tiahuaydepo,

—Doa e'tiba'ta'te betapi' Diosen Nokirega huamanopo'toehua' kenda do'taj e'yoknayo huakupe on'yokapone. —Simóna o'mana'nok.

20 —Nama'da i'nopoenig o'nen huakupeere on'ere ehue'dikda i'ene. Diosen Nokireg huakupete yokdik me'ene nama'da i'nopo'e.

21 Diostehuapa' o'nennopo' dakhue'da i'epo oro'ere in o'kikay kikhue'dik i'ene. 22 Dakhuea' e'ka' yanopo'korea', Diostaj daka' yationa'pak, "Do'huednopoa dakhuea'da ijnopoikay. Menopo'tihueke'. Bekkahuea'." Yationa'pakti'.

23 Konig huahui' pai'onignanada i'ene. Dakhuea' i'kika'po batikhue'dik i'ene. Ijnopoey. —Pedroa ona'uyate.

24 —Dakhue' Diosa megka'apone o'nona'ne. Diosa kenda kahue' kaē'po. Diostaj me'tiona'pak. —Simóna ona'uyate.

25 Ken, Juan Pedroere konig Jesucristo o'kikuyatenig on'manbatia'pakonhua'depo kenpa'ti Diosba' on'mananhua'depo Jerusalényo huaboa'da on'hua'uy. On'hua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Samariabayo on'mata'unhua'po kenda Jesucristoa o'ka'onhua'uyatenig on'manbatia'pakonhua'uyate.

Huabokerek Etiopía huadari huag'eri Felipetaj o'peedepo Jesucristotaj o'nopo'korea'uyate.

26 Nogok Felipetaj Diosen huata'moneria ona'po,

—Yabodpo Gaza huakka' jakyon yahuati'. Jerusalénya' Gaza huakka' jak dagte yahuati'. —Diosen huata'moneria ona'uy. Ken dagte sue'da aratbut e'nahue'yo. 27 Ken Felipe o'bodpo o'hua'. Ken dagte o'hua' Etiopía huadari huag'eri huabokerek ode'uy. Ke'na bakdejhue'dik o'uy. Ke'na Etiopía ettone' huairien huakupe huatoe'eri o'uyate. Diostaj a'tiona'pakya'po Jerusalényo o'hua'udhuahua'uyate. 28 O'kumejdepo dagte 'uru carro caballo huatohua'te o'huadpo Isaíasa o'madoya'uyatenig Diosba' o'bona'pakuyate.

29 —'Uru carro caballo huatohua'te yahuahua'. Carrote yahua'. —Diosen Nokirega Felipetaj ona'uy. 30 Ken Etiopíataj o'huaketdepo Isaíasba' e'bona'pakte Felipea o'peedepo,

—Beroba' i'tiahuaynig menpa' i'nopoenka'. —Felipea ona'uyate.

³¹ —Ehue', noponkahue' ijjej. Do'taj konig o'e onahue' ee'nayo nopenkahue'dik ijjej. Doere carroyo yahua. —Felipetaj ona'uy.

³² In Diosba'te o'bona'pakpo, Konig ovejataj a'arakya'po on'tohua'ika' konigti kentaj a'arakya'po yan'tohua'apet. Konig oveja e'kupie'te sagkiahue' o'e. In huabokerek konigti oveja konig soata'da ya'eapet. ³³ Ke'na dakhuea' kahue' ee'pi' kentaj yan'tierekapet yan'tisupu'eapet kenpa'ti yanarakapet. Kentaj huakka'ananada o'noknopoeapo, be'a sigpi' ya'nopoeapet. Kentaj yan'arakapet.

Kenda Diosba' o'bona'pakuyate.

³⁴ —¿Betaj o'tia'pakuyate Isaías Diosen huamanbatia'pakeria? ¿Huata'dapi' ya'tia'pakuyet? ¿Nogtadapi' yaa'uyetpi'? —Kenpa' Etiopía huairia Felipetaj ona'uy.

³⁵ Kenda Diosba'te huaboa'da e'bonapakde'te Felipea o'nopoea'po kenda Jesúsa o'kika'uyning daka' onmadika'po ³⁶ dagte on'hua'po mayakote on'edepo,

—In hue'ey o'e. ¿Do'taj bautiza ogkahue'dik o'e? —Etiopía huakupe huairia ona'uy Felipetaj.

³⁷ —Jesucristotaj daka' eknopoe'nayo bautiza ogka'dik o'ene. —Felipea ona'nok,

—Jesucristo Diosen Huasi'po o'e, yoknopoej. —Huairia ona'uy.

³⁸ Carrotaj yabatika'. Huairia ona'po, mayakoyo Felipeere huairiere on'kotpo. Felipea huairitaj bautiza ogka'uyate. ³⁹ Ken en'behuikde'te

Diosen Nokirega Felipetaj o'tohua'uyate. Diosen Nokireg o'tohua'nok huairi Felipetaj onte'ti tiahuayhue'da o'e'uy. Durugnada o'hua'uyate. ⁴⁰ Huakka' jakyo Azoto Felipetaj o'enuyate. Felipe nogyo nogyo huakka' jakyo o'hua'epo kenda Jesucristo o'kikuyate kenda huadak hua'a o'manmadika'uyate. Cesarea huakka' jak dagte o'hua'depo nog jakyo nog jakyo huadak hua'a o'manmadikanhua'uyate. Nogok Cesarea huakka' jakyo o'tiakuyate.

9

Saulo huaboa'da o'nopo'korea'uyate.
(Hch. 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulonayo Jesúsén huanigpeika'eritaj o'bahuadiaypo, "Oknopoebatiakhue' ee'nayo ijbaarakapoy," o'ika'po sacerdote huairitaj o'hua'po, ² "Damasco huakka' jakyo ijhua'apoy Damasco huaitake' jak huairitaj menigmadoya', Jesúsén huanigpeika'eritaj kabae'po be'tihuapoke' Jerusalényo ka'batohue'po." Sacerdote huairitaj Sauloa ona'uyate. ³ Ken, Damascoyo o'hua'depo, Damasco meyo hue'da e'ede'te kurudya' Saulotaj huakjey idada huabada o'ta'teon'uyate. ⁴ Barakte o'koton'uyate.

—Saulo, Saulo, dakhuea' megkadhua'ne. — Saulo o'peepo,

⁵ —¿Be'a i'e Huairi? —Sauloa ona'uyate.

—Jesús ijje'y. Do'taj dakhuea'da megkadhua'ne. Huata'da pai'da i'nopo'ea'ne.

⁶ Saulo o'me'pukpo o'iriga'po,

—¿Do kate kake' i'nopo'e, Huairi?

—Yabo'. Huakka' jakyo yakudpo keyoda yanige'. Kenda ka'dik i'eapo mona'apone. —Jesús Huairia Saulotaj ona'uyate.

⁷ Sauloere huabokerek on'hua'uynig'a diga'da on'me'pukuy. Hua'anayo e'peeada Jesúsen huaso' tihuayhue' o'nuyate. ⁸ Ken Saulo o'bodepo ekpoeada o'mabopo tihuayhue'dik o'uyate. On'ta'koypoda Damascoyo on'tohua'uyate. ⁹ Bapa' huame'noe o'uy keyo. Mayhue' bapehue' o'eonhua'uyate.

¹⁰ Ken Damascoyo huabokerek o'ika'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Ananías o'uy. E'yorokya' Jesús Huairia ona'po,

—Ananías. —Ona'uy.

—In ijje, Huairi. —Ananías ona'uy.

¹¹ —Yabo'. Ken dag on'dikkika' Butukda yahuati'. Keyo, Judasen jakyo, “¿Meyon ya'e Saulo, Tarsoyo huae'eri?” Yanati'. Keya' Saulo Diostaj o'tiona'pakonhua'. ¹² Ananías o'kudonpo kakpoyare'po be'tibata'tepo, Sauloa ontaj o'bayorokpo be'tihuaydene. —Jesús Huairia Ananías taj ona'uyate.

¹³ —Jerusalényo Saulo o'nen 'urunanada huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magkadhuahuame'te. Huakka'ada kenda monbatia'pakme'ne, Huairi. ¹⁴ Kenpa'ti iyo sacerdote huairien beroba' ya'totiakmetpo aya'da Jesústaj huanigpeika'eritaj batohua'dik o'e. —Ananías a ona'uyate Jesús Huairitaj.

¹⁵ —Yahuahuati'. Nog huadaribayo nog aratbuttaj nog huadari huairitaj kenpa'ti Israel aratbuttaj kenda ijkadhuahuika'mey

ka'manbatia'pakonhuahue'po kentaj ijjemey.
 16 Kenda aratbut Saulotaj dakhuea'da o'nogkadhuahua'aponig Saulotaj ijnopoea'apoy. Konigepo yahuahuati'. —Jesúsa ona'uyate.

17 Ken Ananías o'peedepo Saulotaj o'huahua'uyate. Ken jakyo Saulo ee'te o'kuddepo Saulotaj o'tibata'tepo,
 —Saulo huama'buy, dagte e'tiakte Huairi Jesús behuatiakme'te ke'na on'taj kakpoyare'po me'ta'mona'ne kenpa'ti Diosen Nokireg on'taj kanopo'toe'po me'ta'mona'ne. —Ananías ona'uyate.

18 Ananías kenda enade'te idada onte'ti tiahuaydik o'un'uyate. O'bodpo o'hua'po bautiza ogka'uyate. 19 Ken o'bape'depo onte'ti notey o'uy. Kenteda Damascoyo huanigpeika'eriere sue'da huame'noe o'ika'uyate.

Damascoya' Sauloa o'manbatia'pakonhua'uyate.

20 Ken judíoen huaitake' jakya' Jesucristotaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Diosen Huasi'po o'e. O'mana'ika'uyate. 21 Aya'da kentaj on'peedepo on'mepu'kepo,

—¡Kenpihuay! ¿Menpa' Jerusalényo in huabokerek Jesús en huanigpeika'eritaj diga'da o'magka'ikame'te? ¿Menpa' in huabokerek kenpa'ti iyokon ya'tiakme'te Jesús en huanigpeika'eritaj a'batohuaya'po Jerusalényo sacerdote huairitaj a'bayokya'po huabakuda' jakyo a'kuda'yapo? —On'huaa'uyate.

22 Saulonayo nogiti nogiti 'urua'da o'manbatia'pakpo judío aratbuttaj daka' o'manopoea'po, Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate

daka'da o'manopoea'uyate. Saulo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'paknok judío Damascoya' onte'ti kateapi' ena' nopoehue'da o'nuyate.

Judío aratbuta e'arakta' e'tipaktada Saulo o'bakmon'uyate.

²³ Huakka' huame'noe e'pokde'te, "Saulotaj mon'arak." Judío aratbuta soatayo' on'batia'pakuy. ²⁴ Judío aratbut Saulotaj e'arakta' on'paknig be'api' Saulotaj o'nona'uyate. A'arakya'po huame'noe kenpa'ti sikyo huakka' jakta e'tiokbirik akbogpete judíomey o'nokboika'nig'a. ²⁵ Ken sikyo Jesúsen huanigpeika'eria jak e'tiokbirikyo on'tohua'po Saulo oktigtone'yo jak e'tiokbirik kurute ojkuaya' o'nonhuaraka'po kamone'po o'nonhuaraka'uyate. Ken konig Saulo Damascoya' o'makmon'uyate.

Saulo Jerusalényo o'unhuahua'uyate.

²⁶ Ken, Saulo Jerusalényo okyedeipo Jesúsen huanigpeika'eri e'e'ta' e'paktada aya'da on'mididpo Jesúsen huanigpeika'eri ehue' o'e o'noknopoe'uy. ²⁷ Bernabénayo Saulotaj me'pukhue' o'epo Jesúsen huata'moneritaj o'tohua'uyate. Damasco dagte Saulo o'hua'po Jesús Huairitaj o'tiahuayme'te. Kenpa'ti konig Jesús Saulotaj o'batia'pakme'te. Kenpa'ti konig Damascoyo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhuame'te. Kenda daka'da Bernabéa o'manbatia'pakuy. ²⁸ Ken, Saulo Jesúsen huata'moneriere o'ika'po. Jerusalényo on'hua'epo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhua'uyate. ²⁹ Kenpa'ti judío aratbut o'nepo griego hua'a

huaa'eri o'nenok kenomeytaj kenpa'ti Sauloa Jesúsén huadak hua'a o'manbatia'pakuynok Saulotaj e'arakta' on'pakuynig'a. ³⁰ Kenda huaknopoe'eri huama'buy on'peedepto Cesarea huakka' jakyo on'tohua'uyate. Keya' Tarso huakka' jakyo Saulotaj on'ta'mona'uyate.

³¹ Kenoka' huabada Judea huadaribayo Galilea huadaribayo Samaria huadaribayo Jesúsén huanigpeika'eritaj onte'ti dakhuea' magkikahue' o'nuyate. Nogitinada 'urua'da Jesúsé taj o'noknopoeonhuahua'uyate. Dios Huairitaj on'pakpo daka'da Diosén ogkika'uyate. Diosén Nokirega o'batihuapoknok huakka'da Jesúsén huanigpeika'eri o'nitakuyate.

Jesucristo Eneastaj o'yarea'uyate.

³² Kenoka' nogyo nogyo Pedro o'bata'huade'onhua'uyate. Jesúsé taj huaknopoe'eri huama'buyte o'hua'uyate. Kenpa'ti Lida huakka' jakyo o'hua'uy. Lidayo huaknopoe'eri huama'buytaj o'mata'e'uyate.

³³ Keyo Eneastaj o'huahuay'uyate. Eneas huabokerek e'ketpak o'unhuahua'uyate. Ocho huabayok aytate onpahuedonhuahuika'uyate.

³⁴ —Jesucristoa be'yarea'ne. Yabodpo, asuk yaudpo yahua', Eneas. —Pedroa ona'uyate.

Eneas kenda o'peedepto idada o'boduuyate.

³⁵ Ken aya'da Lida huae'eri kenpa'ti aya'da Sarón huakka' jak huae'eri e'ketpak e'yarea'te on'tiahuaypo Jesúsé taj on'nopo'korea'po toto'taj huahueritaj kenpa'ti tidigtaj kenpa'da o'nenonpo Jesús Huairitayo'da on'nigpeika'uyate.

Pedroa o'tiona'paknok Dorcas e'buey e'eada o'noyhuaduyate.

³⁶ Kenoka' Jope huakka' jakyo ettone' o'uyate. Huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Tabita o'uy. Griego hua'a on'dikkika' Dorcas. Ke'na kenpa'da huadakda o'kika'po nog aratbuttaj o'tihuapokika'uyate. ³⁷ Kenoka' Dorcas dakhue' o'epo o'buey'uyate. On'so'koyoa'depo jak kutahueta' e'bakariyo on'sohueda'uyate. ³⁸ Lidaya' Jope meyo'hue'mon o'uy. Pedro Lidayo o'e Jesúsen huanigpeika'eria on'tipeedepo botta' huabokerek on'ta'mona'po:

—Ida Jopeyo yatiak. —O'nona'uyate.

³⁹ Ken Pedro kenomeyere o'tiakpo okyedepo jak kutahueta' e'bakariyo on'tobehuikuyate. Kenteda e'buey e'huedyo on'tohua'uyate. Aya'da ayhua on'bahuikpo ogkupopakpo ettone'en huaok Dorcasa o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po kenpa'ti ettone' opiot o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po. Dorcas bueyhued o'epo huakka' yudtaj o'nigkikame'te. ⁴⁰ Pedro aya'tada jak kurute o'maoroka'depo huikudate o'huadpo o'tiona'pakuyate. Ettone'bueytaj o'tiahuaypo,

—Yabo', Tabita. —Pedroa ona'uyate.

Ken Tabita o'mabodpo, Pedrotaj o'tiahuaypo o'upakon'uyate. ⁴¹ Huabata' o'ta'kuypo o'boa'uyate. “Yan'bakud.” Ayhuataj Jesúsen huanigpeika'eritakon Pedroa o'mana'nok, on'bakuddepo ettone' e'noe'kon o'batiahuaya'uyate. ⁴² Jope huakka' jakya' aya'ada huabada kenda on'peedepo huakka'ada Jesús Huairitaj o'noknopoe'uyate. ⁴³ Simón si'dak

jabukka' huakka'eriere Pedro o'ika'po sue'da huame'noe o'ika'uyate Jope huakka' jakyo.

10

Cornelio nog aratbut ee'pi' Jesucristoen huadak hua'a Pedroa e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate.

¹ Ken Cesarea huakka' jakyo Cornelio o'ika'po sorotataj huairi o'uyate. Cornelio huakka' sorotataj o'mata'mona'ika'uyate. Ke'nen sorotata'a on'dikkika' Italiano. ² Ken Diosta' o'pakika'po Diostaj o'nigpeika'po kenere ke'nen huatoeere ke'nen huama'buyere ke'nen huatioere ke'nen huaidpoere ke'nen inagere Diostaj on'nigpeika'uyate. Pai'da judío aratbuttaj o'bayokika'uy. Diostaj o'tiona'pakika'uyate. Kenda Cornelioa o'kika'uyate. ³ Huame'noe huadukyo e'huadte konig e'yorokyanig Diosen huata'moneria e'huakudte Cornelioa e'tiahuayde'te.

—Cornelio. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁴ Cornelio Diosen huata'moneritaj okpoepo huakka' o'me'pukpo,

—¿Kate, Huairi? —Cornelioa ona'uyate.

—Daka'da Diostaj i'tiona'pakika'. Pai'da aratbuttaj i'bayokika'nok Diosa on'taj okkahuehue' meene. ⁵ Jope huakka' jakyo o'nen huanaba' yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ⁶ Nog Simón huasi'dak jabukka' huaka'eriere o'ika'. Ke'nen jak e'pog ope o'ika'. Kenda ka'dik i'eapo Simón Pedroa mena'apone. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁷ Kenoka' Diosen huata'moneri e'huade'te botta' ke'nen huanaba'taj nogtida ke'nen huadi'da sorotataj "Yan'tiak," o'mana'uyate. Ken sorotataj Diostaj huaknopoe'eri o'uy. ⁸ Ken aya'da o'tiahuaydenig o'peedenig o'mana'depo huakka' jakyo Jopeyo o'mata'mona'uyate.

⁹ Eme'te dagte on'hua'po Jopeyo on'huatiakpo sue'da bidtemon ene'te Pedro jak ojkute o'behuikpo tokhuad e'huadte a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. ¹⁰ Keya' aypota' o'epo e'bape'ta' e'pakte noga e'nigmanhuadanig ¹¹ kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakuyate Pedroa o'tiahuay'uyate. ¹² Cuperinatone'yo dubayo huae'eri huadariyo huae'eri botta' botta' hua'i huatoe'eri o'nepo barakyo huae'eri o'nepo bihuibeta' o'nepo bakoy kenpa'ti o'nepo, kenomey judío aratbut bapehue'dik o'nuyate.

¹³ —Yabo', Pedro, yaarak, yaarakpo yape'. Kurudya' ena'te o'pee'uy.

¹⁴ —Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik ijjej. Moisésa o'mana'uyatenok, bapehue' ijikamey. — Pedroa ona'uyate.

¹⁵ —“Ken huaen bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nig “Bapehue'dik ijjej.” Ahue'yae'. Onte'ti kurudya' ena'te Pedroa o'pee'uyate.

¹⁶ Bapa'a' konigti Pedro e'peede'te cuperina onte'ti kurudyo on'behuikuyate. ¹⁷ Ken en'tobehuikonde'te, mena'po cuperinataj Diosa be'tiahuaya'ne, Pedroa e'nopeete Cornelioen huanaba' o'mata'moname'tenig o'nokyedepo, Simónen jakyo o'nokyedepo, “¿Meyon ya'e Simónen jak?” Simónen jak kurute on'bopo on'mana'uyate.

18 Huanaba' o'nokyedepo "¿Menpa' in jakyo ya'ika' Simón Pedro?" 'utta'da onda'uyate. 19 Kenda Pedro e'yorokyanig o'tiahuayde o'nopoedepo Diosen Nokiregā ona'po,

—Yapee', bapa' huabokereka bo'ukne.

20 Yabodpo, yahuarak, me'pukhue' ya'epo kenomeyere yahuati' on'te ijabatotiakmey. — Diosen Nokiregā Pedrotaj ona'uyate.

21 Ken Pedro huabokerek e'nahue'yo o'huarakonpo,

—Do'taj on'ukne. ¿Mena'po bo'tiak? —Pedroa o'mana'uyate.

22 —Cornelio capitána mo'ta'moname'ne. Ke'na huadakda o'e. Diostaj o'nigpeika'. Ke'na huadakda o'e aya'ada judío aratbuta o'noknopoe'ika'. "Pedrotaj o'nen jakyo yatotiak kenda e'manmadika' a'peeya'po yatotiak." Diosen huata'moneria Corneliotaj oname'te. — Cornelioen huanaba'a o'nona'uyate.

23 Pedro huanaba'taj o'batokudnok keyo on'tay'uyate. Eme'te kenomeyere Pedro o'hua'po kenpa'ti Jopeyo huae'eri huama'buy kenere onhua'uyate.

24 Eme'te Cesarea huakka' jakyo on'tiakuyate. Keya' Cornelioere Cornelioen onaratbutyo ke'nen huabet kenpa'ti ke'nen huadi' ogkupopakpo Pedrotaj o'nonmabopo. 25 Kenoka' Pedro Cornelioen jakyo ekye'te Cornelio o'huaorokpo Pedrotaj o'ikudata'tepo konig Diostaj on'ikudata'tika'nig konig o'ka'uyate. 26 Pedroa ona'po:

—Yabo'. Dios ehue' ijje'y. Huabokerek on onigti ijje'y. —Pedroa ona'uyate.

27 Ken o'boddepo on'batia'pakondepo jakyo o'kudpo huakka' aratbut egkupopakte o'bahuahuay'uyate. 28 O'bahuahuaydepo Pedro o'mana'po:

—Do judío aratbut ijjeý. Judío aratbuttaj Moisésa mona'nok nog aratbutere kupopakhue'dik mo'ene. Kenomeyen jakyo kudhue'dik mo'ene. Nog aratbutere kupopakdik mo'ene. Ikken Diosa e'yorokyanig huaboa'da me'nopo~~e~~ame'ne. 29 Kena'po o'nen huanaba' "Yatiak," menoname'nok sigpi' mana'pakhue'ada ijtiakmey. Mena'po men'totiak, mena'. —Pedroa Corneliotaj ona'uyate.

30 —Nog adikken terea' e'huadte konig oy terea' e'huadte konig Diostaj ijtiona'pakikay ijtiona'pakmey. Idada huabokereka be'tibome'ne. Senogda o'otpo, 31 "Cornelio Diosa e'tiona'pak me'peika'ne. Kenpa'ti pa'da aratbuttaj i'bayokikame'tenok Diosa okkahuehue' o'epo. 32 Jopeyo huanaba'yamata'mona', Simón Pedrotaj kan'duke'po Simón si'dak jabukka' huaka'erien jakyo o'ika'. Ke'nen jak e'pogtone'te o'e." Senogda yudtaj o'otpo huabokereka ennak 33 ida on'taj kan'totiake'po ijmata'mona'mey. 'Urua'da kenda i'nigpeepo on i'tiakdenok oy iyoda oro' o'ene. Diosa e'tiahuayte aya'da Diosa menuyetnig e'peeta' o'paki. —Cornelioa Pedrotaj ona'uyate.

Cornelioen jakya' Pedroa o'manbatia'pakonhua'uyate.

34 —Aya'da aratbuttaj konigti Diosa o'pakika'po e'bae'ta' o'pakika'. Judío aratbuttaj nog aratbuteretaj o'pak huaboa'da ijnopoey.

35 Nogbayo nogbayo aratbut Diostaj e'nigpeenayo

kenpa'ti huadakda ogkika'nok Diosa kenomeytaj o'pakpo bae'dik o'e. ³⁶ Jesucristotaj huadak hua'a Diosa Israelen adhuea' huayayotaj o'manopo_{ea}'uyate. Jesucristotaj huaknopo_e'eritaj o'manopo'noeya'ika'. Jesucristo aya'enda Huairi o'ika'. ³⁷ Juana yan'nopo'korea', bautiza yagka' e'manbatia'pakika'de'te Jesucristoen huadak hua'akon huakkuruda Galilea huadaribaya' on'topakonpo nogok aya' Judeabayo on'manbatia'pakika'uyate. Opudomeya kenda daka' mo'nopo_ene. ³⁸ Jesús Nazareteria aya'da kakike'po Diosen Nokireg Jesústaj o'yokuy Diosa, Diosen Nokireg Jesústaj o'teypaka'uyate. Opuda mo'nopo_ene. Jesús huadakda o'kika'po o'bayarea'ika'po kenomeytaj toto'a o'manopo'to_enok toto'taj o'maenika', Diosa o'tihuapoknok Jesús a o'kadhuahuika'nig opuda mo'nopo_ene. ³⁹ Judeabaya' kenpa'ti Jerusalénya' aya'da Jesús a o'kikame'nig oro'a o'tiahuayikamey kenpa'ti judío aratbuta Jesústaj hueypa cruzte on'beta'po on'darakme'nig'a ⁴⁰ bapa' huame'noe eme'te Diosa Jesústaj o'noyhuadame'te. Oro'taj Jesús bo'tiahuay'eame'ne. ⁴¹ Jesús aya' aratbuttaj batiahuay'eahue' o'eme'. Oro'tayo'da bo'tiahuay'eame'ne. Oro'taj Jesús en a'manbatia'pakaya'po Diosa boktie'ea'uyné. Jesús a e'noyhuadde'te kenere oro' o'bape'mey kenpa'ti hue'ey o'mai'mey. ⁴² Huabueyeria huanoe'eria huadak dakhue'pi' ogkika'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj castiga kamagke'po, huadak huaka'eritaj Diosere kamanoeanhuahuike'po Diosa Jesústaj oe'uyate. Kenda yan'manbatia'pakonhuahuikati' Diosa

mona'uyne oro'taj. ⁴³ Aya'tada Jesústaj o'noknopo_epo on'nigpeika'nok Diosa dakhuea' e'ka' ya'bakkahuea'apet. Kenpa' aya'ada Diosen huamanbatia'pakeria on'batia'pakuyate. — Pedroa Corneliomeytaj o'manbatia'pakuyate.

Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'to_e'uyate.

⁴⁴ Pedroa aratbuttaj e'manbatia'pakte Pedrotaj daka' huape_e'eritaj Diosen Nokirega ida o'manopo'to_e'uyate. ⁴⁵⁻⁴⁶ Nog aratbut judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'to_enok kenpa'ti nogda nogda hua'a o'da'pakpo 'urua'da o'e Dios, huaboro'da o'e Dios, huadakda o'kika' Dios on'batia'paknok judío huanigpeika'eri Pedroere on'tiakdenig'a kenda on'pe_epo on'mepuke'uyate.

⁴⁷ —Konig oro'taj Diosen Nokirega mo'manopo'to_e'po inomey nog aratbuttaj Diosen Nokirega o'manopo'to_edenok. Inomeytaj bautiza ogkahue' ya_e', ahue'dik mo'ene. —Pedroa o'mana'depo.

⁴⁸ —Jesucristoa o'paknok bautiza mogke'. — Pedroa o'mana'uyate. Bautiza e'magkade'te “Iyo sue'da huame'noe ya_e'ika'.” Pedrotaj Corneliomeya o'nona'nok kenteda Pedro o'unhua'uyate.

11

Nog aratbuta Jesucristotaj huaboa'da o'noknopo_eme' Jerusalényo judío huaknopo_e'eritaj Pedroa o'manbatia'pakuyate.

1 Judío aratbutnayo Apagba'taj o'nigpeonhuahuikame'te. Oyda nog aratbutada Diosen huadak hua'a huaboa'da o'noknopopo on'nigpeedeme'te. Kenda Jesúsen doce huamata'moneria aya'da huama'buyere Judeaya' on'matipee'uyate. 2 Jerusalényo onte'ti Pedro ekyede'te sue'ada judío aratbut Pedrotaj kenda dakhue'dikda o'nona'uyate. Nog aratbuttaj huasi'dak oktegrik o'nika' huanopoe'eria.

3 —¿Mena'po nog aratbuttaj i'bahuhuame' i'mata'unhuame' kenpa'ti nog aratbutere i'bapudhuame'? —Dakhuea'da i'kame'te Pedrotaj o'nona'uyate.

4 Kenomeytaj aya'da konig o'eme' Pedroa o'manbatia'pakpo:

5 —Jope huakka' jakyo ijjepe e'tiona'pakte konig e'bayorokonig ijtiahuaymey kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakme'. Do ehuaete meyhue'da on'huarakame'. Ken konig e'yorokonig ijtiahuaymey. 6 Daka' ijtiahuaypo dubayo huae'eri botta' botta' hua'i o'neme' barakyo huae'eri o'neme' bakoy o'neme' bihuibeta' o'neme' ijbatahuaymey. 7 “Yabo' Pedro, yaarakpo yabape'.” Kurudya' ena'te ijpeemey. 8 “Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik o'ene. Pehue'da ijikamey.” Yona'mey. 9 Onte'ti kurudya' Jesús a mena'po: Ken huaen “bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nok “bapehue'dik o'ene,” ahue' yae'. Kurudya' mename'ne. 10 Ona'ti ona'ti bapa'a' kurudya' konigti ijpeemey. Ijpeedepo kurudyo onte'ti aya'da on'behuikonme'te.

11 Aya'da en'behuikonde'te ken jakte ijjunhua'uy bapa' huabokerek o'nokyedeme'. Cesarea huakka' jakya' huairia o'mata'moname'te. 12 "Me'pukhue'ada yahuati'. Kenomeyere yahuati'." Diosen Nokirega me'ta'moname'ne. In seis huama'buy Jesúsen huanigpeika'eri doere o'huamey. Huairien jakyo o'kudmey. 13 Ken huairia ke'nen jakya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuayme'te. "Jopeyo yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. 14 Ontaj o'nen huabeteretaj o'batia'pakapo. Opuđ dakhuea' e'ka'taj Diosa nopo'tihueke'dik mo'epo o'manopo'yarea'po onte'ti Diosere mo'noanhuahuika'apone. Pedroa opudtaj o'batia'pakapo." Diosen huata'moneria huairitaj o'bopo oname'te. 15 Ken, do'hua huaboa'da e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega o'batikotepo o'manopo'toeme' konigti oro'taj huakkuruda mo'nopo'toeyne. 16 "Hue'eya' Juan bautiza egkapi' opudtanayo Diosen Nokirega mo'nopo'toepone." Kenda Jesús Huairia moname'ne, kenda ona'ti ijnopounmey. 17 Kenoka' Jesús Huairitaj oro' o'nigpeika'demey Dios Diosen Nokireg bo'yokdeme'ne. Konigti Diosa o'pakpo nog aratbuttaj Diosen Nokireg o'bayokme'te, "O'nen Nokireg bayokhue' yae', Dios." Ahue'dik ijjemey. —Pedroa o'mana'uyate.

18 Kenda judío aratbut on'peedepo dakhue' hua'a o'nokbatikon'uy.

—Huadakda i'e, Dios. Nog aratbut kenpa'ti Diostaj nopo'korea'dik o'ne kenpa'ti Diosere onte'ti noonhuahuika'dik o'neapo. —Judío huaknopoe'eri huama'buya oda'uyate.

Antioquía huakka' jakya' nog aratbut huakka'ada Jesústaj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

19 Kenoka' judío aratbuta Estebantaj on'arakdepo huaboa'da Jesúsen nog huanigpeika'eritakon on'magka'nok on'mamon'uyate. Jesústaj huaknopoe'eri nogyon nogyon on'bahua'uyate. Fenicia huadariyo on'hua'uyate. Chipre huagkuta'mejyo on'hua'uyate. Antioquía huakka' jakyo on'hua'uyate. Keyo aya'da Jesúsa o'kadhuahua'uyate. Kenda on'manbatia'pakika'uyate. Judío aratbuttayo'da on'manbatia'pakika'uyate. 20 Jesúsen huaknopoe'eri Chipre huagkuta'mej huae'eri kenpa'ti Cirene huakka' jak huaknopoe'eriere Antioquía jakyo on'hua'uyate. Kenda Jesús o'kadhuahua'uy kenda on'manbatia'pakonhua'uyate. Aya'tada on'manbatia'pakonhua'uyate. Judío aratbuttaj nog aratbuttakon kenda Jesúsa o'kadhuahua'uy on'manbatia'pakonhua'uyate. Kan'nopo'yare'po on'manbatia'pakika'uyate. 21 Huaknopoe'eria on'manbatia'pakonhua'nok Diosa teyda o'batihuapoknok huakka'ada Jesústaj huaboa'da on'nopo'korea'depo o'noknopoe'uyate. Nog aratbutadakon Jesústaj on'nigpee'uyate. Huabokereken eknopoika'nayo o'nenonpo Jesús Huairienkon o'noknopoika'uy.

22 Kenda Jerusalénya' huanigpeika'eri on'peedeipo Antioquíayo Bernabétaj on'ta'mona'uyate. 23 Ken okyedeipo Diosa 'urua'da o'manopo'tihuekea'depo o'manopo'durugpakame'te. Kenda Bernabé

o'tiahuaydepo durugnada o'epo "Jesús Huairitaj daka'da yan'nigpeeunhuahuikati'," Antioquía huaknopoe'eritaj o'mana'uyate. ²⁴ Bernabé huadakda o'epo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Jesústaj daka'da o'nigpeika'po o'manbatia'pakonhuahua'nok huakka'ada Jesústaj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

²⁵ Nogok Bernabé Saulotaj a'ukya'po Tarso jakyo o'hua'uyate. O'huahuaypo Antioquíayo o'tohua'uyate. ²⁶ Jesús en huanigpeika'eriere o'neonhuahua'po huakka' huaknopoe'eritaj on'manmadika'onhuahua'uyate, nogbayoktida on'manmadika'onhuahua'po. Keya' Antioquíaya' huakkuruda Jesús en huaknopoe'eritaj cristianos on'madikka'uyate.

²⁷ Kenoka' Jerusalénya' Antioquíayo sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri on'hua'uyate. ²⁸ Agabo o'bodpo, o'manbatia'pakpo, "Aya' huadariya'da aypo o'jpai'ere ehue'da o'eapo." Diosen Nokirega o'nopoea'nok Agaboa o'manbatia'pakuyate. Kenoka' Claudio Roma huairi ee'te huabada aypo o'jpai'ere ehue' o'uyate. ²⁹ Judea huama'buytaj huakupe mon'manigta'mona' Antioquía huaknopoe'eri o'da'po ke'na sue'da o'te'po sue'da kata'mone', ke'na huakka' o'te'po huakka' kata'mone'. ³⁰ Huakupe on'huedea'depo kan'tohue'po Saulotaj Bernabétaj on'mata'mona'po, Judea huanigpeika'eri huairitaj kan'bayoke'po huakupe on'ta'mona'uyate.

Jacobotaj on'arakuyate kenpa'ti Pedrotaj ogkuda'uyate.

¹ Kenoka' Antioquía huanigpeika'eria Judea huama'buytaj huakupe on'ta'mona'uyate. Kenoka' Herodes Roma huairi Jerusalényo o'epo ke'nen sorotataj Jesúsén huanigpeika'eritaj huaboa'da dakhuea'da on'magka'po, sue'tada on'magka'uyate.

² Jacobotaj kan'arake'po sorotataj o'mata'mona'nok siroa Jacobotaj on'arakuyate. Jacobo Juanen huama'buy o'uyate.

³ Jacobotaj en'arakte judío huairi durugda o'nenok Herodes kenda o'peedepo Pedrotakon o'kuda'uyate. Biahue' pan huape' fiesta ee'te Pedrotaj ogkuda'uyate.

⁴ Pedrotaj en'kudade'te meyahuedda botta' botta' sorotataj on'tiokika'po, sikyoed nog kupoada on'tiokika'po, bisik nog kupoakon on'tiokika'po, sikyo nog kupoakon on'tiokika'po. Judíoén fiesta e'pokde'te a'arakya'po aratbutpoya' ijtoorokapoy Herodesa o'nopoe'uy. ⁵ Huabakuda' jakyo sorotataj Pedrotaj daka'da en'tiokikapi' Jesúsén huanigpeika'erianayo on'pakpo on'tiona'pakonhua'po. Pedrotaj ka'tihuapoke'po Diostaj on'tiona'pakonhua'uyate.

Huabakuda' jakya' Diosa o'oroka'uyate Pedrotaj.

⁶ Ken sikyo o'epo, eme'te aratbut kan'tiahuaye'po Herodes Pedrotaj oroka'dik ee'tada botta' sorotataa Pedrotaj nopoyo on'hueda'po on'totay. Botta' sirobia on'ba'tidukupo Pedrotaj. Kenpa'ti akbogpete nogomey sorotataj huatioka'eri o'nepo. ⁷ Jakyo ijhuiti ehue' Diosen

huata'moneri o'bo. Huabakuda' jakyo jeyda o'epo Diosen huata'moneri Pedrotaj huapidta' o'deydeypo o'maboa'po,

—Idada yabo'. —Ona'nok.

Ken sirobia e'ba'tiduku' oktikuonka'uy.

⁸ —Baka'bia teya' yatagpotinuku', hua'iot yaoton. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

Pedroa e'otde'te,

—Huaot yaotonpo, do'taj betahua'. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁹ Ken Diosen huata'moneritaj o'tahua'po huabakuda' jakya' Pedro o'orokpo. Diosen huata'moneria me'oroketpi' buttidapi' ijjet nopoehue' o'epo ijyorokidapi' Pedro o'nopoepo. ¹⁰ Huakkuru sorotataj huatioka'eritaj o'timononpo nogta'kon o'matimononpo siro jakhui'kayte o'neato'uy. Siro jakhui'kay adpen huakka' jak o'e. Onda ekhuike'te o'norokuyate. Kurute o'tohua'po adta'mon Diosen huata'moneria Pedrotaj okhua'uyate.

¹¹ —Huabakuda' jakya' Diosen huata'moneria do'taj me'oroka'dene, huaboa'da Pedroa o'nokotdepo, Herodes Huairitaj kenpa'ti judío aratbuta do'taj menarakapeya'po do'taj katioke'po Diosa ke'nen huata'moneri menigta'mona'dene, buttida o'e. —Pedroa huanopoya'da o'nopo'e'uyate.

¹² Kenda Pedro o'noponhua'po Maríaen jakyo o'hua'uyate. María Juan Marcosen huaye o'uy. Maríaen jakyo huakka'da on'kupopak Diostaj on'tiona'pakonhua'po. ¹³ Akbogpeta' Pedroa o'mana'po Rode mune'yoa akbogpete o'huatiakpo beati yaetapo o'huatiakuy. ¹⁴ Pedroa oa' okia'po

huakka'da o'durugpakonpo okhuik hue'ada o'korudpo o'ketpo, "Kurute Pedro o'e," o'mana'uyate.

¹⁵—Nama'da ia'. —E'nona'te "buttida ijjay," Rode o'mana'uyate.

—Pedro ehue' o'e. Ke'nen huata'moneri o'eta. —Ona'ti o'nona'uy.

¹⁶ Ken konig en'batia'pakte Pedroa menigokhuike' o'mananhua'uy. Kenoka' o'nokhuike'depo Pedrotaj on'tiahuaypo on'mame'pukeonuyate. ¹⁷ Pedroa o'batepo yan'batik o'mana'po. Diosa huabakuda' jakya' me'oroka'ne, Pedroa o'manbatia'pakpo,

—Jacobotaj kenpa'ti huama'buytaj konig ijmanbatia'paki kenda yan'manbatia'pakti'. —Pedroa o'mana'depo nogyon o'bakhua'uyate.

¹⁸ Emede'te, "¿Pedro men ya'e? ¿Be'a yatikuj?" Huayahua huabakuda' jakya' sorotataj on'me'pukpo diga'da on'batia'pakuyate.

¹⁹ "Pedrotaj yan'ukpo yan'totiak." Herodesa e'mana'te huahuayhue' o'nenok, "¿Menpa' ya'monate?" Sorotataj o'mana'po, "Sorotataj yan'arak." Herodesa o'mana'uyate. Nogok Herodes Judea huadariya' o'hua'uyate. Cesarea huakka' jakyo a'ikaya'po o'hua'uyate.

Herodestaj ida o'bueya'uyate.

²⁰ Kenoka' Tiro huakka' jak aratbuttaj kenpa'ti Sidón huakka' jak aratbuttaj Herodes o'mahuadiay'uyate. Herodes huairien huadariya' Sidón aratbuttaj Tiro aratbuttere aypo o'bayokika'uyatenok. Sidón aratbutere Tiro aratbutere Herodeste on'bahuahua'nig'a,

huairitaj kudhued Blastotaj on'huahuaypo on'batia'pakuyate. Blasto huairien jak huatoe'eri o'uyate "Oro'taj mo'tinoeye'." Huairitaj monigbatia'pak. Tiro aratbutere Sidón aratbutere o'nona'uyate. ²¹ Ken huame'noete mene'batia'pak. Herodesa oa'me'po ken huame'noete Herodes huairien 'uruda huaok o'otpo huairien huahuadte o'huaddepo. Tiro aratbuttaj Sidón aratbutere o'manbatia'pakuyate.

²² —Ke'na o'manbatia'paknig "Huabokerek ehue' o'e. Ke'na Dios Huairi o'e." —'Utta'da on'mana'uyate. ²³ "Diosyo'da huadakda o'ika'." Herodesa ahue' o'enok ijhuiti ehue' Diosen huata'moneria dakhue' o'ean'uy. Morokdu'ada o'pe'po o'bueya'uyate.

²⁴ Nogya' nogya' Jesús Huairitaj on'manbatia'pakonhua'nok huakka'ada huaboa'da on'nigpee'uyate.

²⁵ Ken, Bernabé Sauloere Jerusalényo pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'depo dakhuapa ogkaddepo Juantaj on'tohua'po Jerusalénya' on'kumejdepote. Antioquíayo onhua'uyate. Juan on'dikka'uyate Marcos.

13

Bernabé Sauloere nogbayo nogbayo Jesús en huadak hua'a a'manbatia'pakikaya'po huaboa'da on'bahuae'uyate.

¹ Ken Antioquíayo Jesústaj huaknopoe'eri ogkupopakika'po Diosen huamanbatia'pakeri o'nuyate. Kenpa'ti huamanmadika'eri

o'nuyate, Bernabé o'epo, Simón o'epo, Lucio o'epo, Manaénere Sauloere o'nepo. Simón on'dikka'uyate Negro. Lucio Cirene huakka' jak huag'eri o'uy. Herodes Galilea huadaribayo huairiere Manaénere on'kerekuayate. ² Diostaj on'batadi'kea'po Diosa e'tiona'pakte me'pee'po bapehue' o'nunhua'nok,

—Bernabé Saulotaere yan'mata'mona'. Nogya' nogya' Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakonhuahuike'po yan'mata'mona'. —Diosen Nokirega o'mana'uyate.

³ Diostaj aya' on'tiona'pakdepo kenpa'ti bapehue' ee' on'batikdepo Bernabétaj Saulotaere on'batibata'tepo Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakike'po on'mata'mona'uyate.

Chipre huagkuta'mejya' Bernabé Sauloere Jesús en huadak hua'a on'manbatia'pakuyate.

⁴ Ken Diosen Nokirega Bernabétaj Saulotere o'mata'mona'denok Seleucia huakka' jak e'pogte o'nokye'uyate. Keya' Chipreyokon huagkuta'mejyo kusi'pete o'nokteg'uyate.

⁵ Salamina huakka' jakyo e'pog dagkotte on'betdepo judíoen huaitake' jakyo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakato'uyate. Juana huatihuapokonhua' on'tohua'uyate. ⁶ Huaboro' huagkuta'mejyo huabada on'huae'depo Pafos huakka' jakyo o'nokye'uyate. Keya' Barjesús judío aratbuttaj on'huahuay'uyate. Barjesús tidig huakika'eri o'epo da huamanbatia'pakeri o'epo Diosen huamanbatia'pakeri ijjeý nama'da oa'ika'uyate. ⁷ Barjesús gobernador huairiere

o'ika'po gobernador huairi Sergio Paulo huakka'da o'nopoika'uyate. Apagba' e'peeta' o'pakpo “Bernabé Saulotere yan'totiak.” O'mana'uyate. ⁸ Tidig huaka'eritaj on'dikka'uyate Elimas. Saulotaj Bernabétaere manigpeehue'yae'. Nama'da on'mana'. Gobernador huairitaj ona'uyate. Kenda oknopoe'hue'yae'. Ona'uy. ⁹ Ken Saulotaj on'dikka'uyate Pablo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Barjesústaj buttida daka'da o'tiahuaypo,

¹⁰ —Nama'da huaa'eri i'ene. Dakhuea' i'kika'ne. Toto'ensi'po i'ene. Huadak e'kika' eretpakhue' i'ika'ne. “Dioستaj e'nigpee' dakhue'da o'e.” Nama'da i'ika'ne. ¹¹ Oy Dios Huairia ontaj sue'pi' dakhuea' megka'apone. Ekpobig i'eapone. Sue'da huame'noe niokpo tiauayhue'dik i'etuapone. — Pablo Barjesústaj ena'te kenokda okpobig o'unpo sikkiregda o'mabodpo tiauayhue'dikda o'unpo be'api' men'ta'koypo men'tohue'po o'baukuy. ¹² Kenda gobierno huairi o'tiahuaydepo, Dios Huairied e'manmadika'taj o'me'pukepo Dios Huairitaj huaboa'da oknopoe'uyate.

Pablo Bernabéere Pisidia huadariyo Antioquía jakyo o'nunhua'uyate.

¹³ Pablo Pafos jakyo kusi'petone'yo on'bakudpo huaboro' e'pog o'noktegpō Perge jakyo o'nokye'uyate. Perge Panfilia huadariyo o'e. Juannayo Pergeya' o'bakkorepo Jerusalényo o'hua'uyate. ¹⁴ Nogok Perge jakya' o'norokpo, Pisidia huadariyo on'hua'po. Pisidia huadariyo nog Antioquía jakyo o'nokye'uyate. Keyo okmapie'ahuaddikte judío aratbuten huaitake'

jakyo on'kudpo on'huaduyate. ¹⁵ Ken Moisésba' o'bona'pakdepo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakba' o'bona'pakdepo huaitake' jak huairia Pablotaj Bernabétere on'mana'po:

—Aratbut egkupopakte e'manmadika'ta' e'paknayo monmadika', eg'. —Huaitake' jak huairia on'mana'uyate.

¹⁶ Ken Pablo o'bodpo eda'te yan'batik o'batepo, —Yan'pee', Israel aratbut. Kenpa'ti yan'pee' nog aratbutada Diostaj huanigpeika'eri.

¹⁷ Israel aratbuten Dios oro'en adhuea'pane'taj o'baktie'ea'uyate. Egipto huadaribayo nog aratbutenbayo oro'en adhuea'pane' e'neonhuahuikaya' Diosa o'maitaka'uyate. Kenpa'ti Egipto aratbuten huadariya' Diosa teynanada o'epo o'maoroka'uyate. ¹⁸ Nog huadariyo on'bahuae'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo cuarenta huabayok on'bahuae'onhuahua'po keyoda Diosa daka'da o'matoe'unhuahua'uyate. ¹⁹ Ken,

Canaán huadariyo nogda nogda aratbut o'neonhuahua'ika'po, ken huadariyo siete gobierno en'matoe'ika'te Diosa oro'en adhuea'pane'taj Canaán huadari a'bayokya'po Canaán huadarieri aratbuttaj Diosa o'tihuapoknok oro'en adhuea'pane'a on'baarakpo aya'tada on'baarak'uyate. ²⁰ Ken

cuatrocientos cincuenta huabayok ee'ted noga noga huamanoeya'eri huairi on'kudika'po Israel aratbuttaj on'matoeonhuahuika'uyate. Ta'pote Samuel Diosen huamanbatia'pakeri huairi o'uyate. ²¹ Kenoka' oro'en adhuea'pane'a gobierno huairi on'eretpakpo “Beyok.”

Diostaj o'nona'uyatenok. Diosa Saúl, Israel huairi o'manigyahuea'uyate. Saúl Cisensi'po o'uyate. Benjamín aratbut o'uyate. Cuarenta huabayok Saúl Israel aratbuten huairi o'unhuahuika'uyate. ²² Nogok Diosa Saúl huairi ee' okkaypo o'enpo Davidtaj Israelen huairi o'yahuea'uyate. “David Isaíensi'po huadakda o'kika'. Do'taj be'nopo'durugpaka'ne. Aya'da ijpakika'nig o'kika'apo.” Diosa Davidtaj o'tia'pakuyate. ²³ Nogtiada David adhuea' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayoa Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apo. Diosa o'mana'uyate. Jesús kenda huabokerek o'e. ²⁴ Jesús a manmadikahued ee'ted Juana aya'da Israel aratbuttaj o'mana'po: “Yan'nopo'korea' yan'nopo'korea'po bautiza yagka'.” Juana o'mana'uyate. ²⁵ Juana o'mananhuahuika'depo, o'kuhuitdeapo nogiti o'mana'po: “Diosen Cristo o'e. Do'taj moknopenig'a Cristo ehue' ijje. A'ti o'eapo a'ti bo'huatiakapone. Ke'na huadaknanada o'e. Donayo dakhue'da ijje.”

²⁶ Opu dtaj o'nona'ne, egomey. Opu d Abrahamen adhuea' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayo mo'ene. Kenpa'ti opudomey Diostaj huame'pukeriomeytaj o'nona'ne. Diosa mo'nopo'yarea'apone onte'ti kurudy o mo'noeanhuahuika'apone, opudtehuapa' yanoknopoikati'. ²⁷ Ken Jerusalén jak huæ'eri kenpa'ti kenomeyen huairi Jesús taj oknopoehue' o'neonhuahuika'uyate. Dios Jesús taj o'ta'mona'uyate oknopoehue' o'ne'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete Diosen

huamanbatia'pakerienba' on'mona'pakpo oro'en judío huairia on'peika'nig'a nopoenkahue'da o'nika'uyate. Konig Diosen huamanbatia'pakeria onda'ika'uyatenig konigda Jerusalén jak huæ'eria huairiere dakhuea' o'nogka'uyate. Kan'arake'po Jesústaj on'bayokuyate. ²⁸ Jesús kenpa'da huadaknada o'ika'po sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'nok "dakhuea' o'kika'," huahuaa' nopoehue' ee'pi' "Yaarak, yaarak." Pilatotaj o'nona'uyate. ²⁹ Jesústaj aya'da yagkapetnigtaj Apagba'te on'timadoya'uyate. Aya'da kenda ogka'depo e'bueyde'te hueypa cruzya' on'huaraka'po on'tohua'po kubarakyo on'hueda'uynig'a ³⁰ Diosa e'bueytada o'noyhuada'uyate. ³¹ Galileaya' Jerusalén jakyo Jesús en huanigpeika'eria Jesúsere on'huae'ika'uyate. Jesús e'noyhuadde'te kenomeytaj Jesús o'bahuahuayonhua'uyate. Nog huame'noe nog huame'noe Jesús a men'tiahuayde'po o'bahuahua'uyate. Oy Jesústaj aratbuttaj on'manmadikika'.

³² Opuda kan'nopo'durugpake'po oro'a on'nigbatia'pakne. "Do'hued Huasi'potaj ijnoyhuada'apoy." Diosa oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uynok oro'a o'nonbatia'pakne. ³³ Kenda Diosa o'mana'uyatenig oy oro'taj mo'nigka'deme'te Jesústaj o'noyhuadame'te. Oro' kenomeyen a'neneriensí'po o'ene. "On do'hued Huasi'po me'taene. Oy o'noyhuada'ne." Apagba' salmo botta'a'te kenda o'madoya'uyate. ³⁴ "Konig 'urunanada o'ka'apone" Jesústaj e'huaada Davidtaj Diosa ona'uyate. Kenda oa'uypo Jesús buey parahue'dik ka'e'po o'noyhuadame'te.

³⁵ Kenpa'tion nog salmote oa'po: "O'nen 'urusipoda huadi'nanada o'enok so'parahue'dik kae', Apag Dios." Apagba'te kenpa' oa'. ³⁶ Ken a'ennada David Diostaj o'nigpeika'po Israel aratbuten gobierno huairi o'unhuahuika'uyate. Nogok o'buey'uyate. Ke'nen apagkudakere ontayo' ogkubarakka'uyate. Kubarakya' David o'para'uyate. ³⁷ Jesústanayo Diosa o'noyhuada'nok parahue' o'eme'te. ³⁸ Jesústaj opudomeya eknopoe'nayo Diosa dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ene yan'nopoikati', egomey. ³⁹ Moiséstaj opuda mo'nigpeika'nok Diosa nopo'tihuekehue' mo'ika'ne. Oynayo aya'ada be'api' Jesústaj o'noknopoenok Diosa kenomeyen dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'apo.

⁴⁰⁻⁴¹ Diostaj huatierikeria yan'tiahuay'. Diga'da mo'mame'pukpo mo'mabueyapone. Opud e'manoete konig tiahuayhued o'neonhuahuika'uyate 'urua'da ijka'apoy. Kenda opuda oknopoehue' mo'eapone. Kenda e'manbatia'pakika'tada oknopoehue' mo'eapone.

Kenda Apagba' huamanbatia'pakeria a'nenda o'mana'po, keyoj, daka'da yan'nopoepo konigti kahue' yane'. —Kenda Pabloa o'mana'uyate.

⁴² Ken Pablomey judíoen huaitake' jakya' e'norokde'te "Nog okmapie'ahuaddik huame'noete iyō onte'ti yan'kumej nogiti konigti Jesústaj monbatia'pak." Pablota' o'nona'uyate. Judío ehue' nog aratbuta kenpa' o'nona'uyate. ⁴³ Ken judíoen huaitake' jakya' aratbut o'norokdepo huakka'mon Pablota'

Bernabétaere on'batahua'po, judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut konigti judío aratbut e'dik o'nepo Diostaj on'nigpeika'po on'tiona'pakika'po. “Dios huadi'da mo'enok daka'da yan'nigpeika'. Jesústaj yanoknopoe'po batikhue' yanika'.” Pablo Bernabéere on'mana'uyate.

⁴⁴ Nog semanakon okmapie'ahuaddik ee'te aya' huakka' jakyo huae'eria ogkupopakuyate. Diosen huadak hua'a Jesústaj e'peeta' on'pakpo on'kupopakuyate. ⁴⁵ Kenoka' huakka' aratbut Pablota' a'peeya'po egkupopakte judío aratbuta on'tiahuaydepo, digda on'bahuahuaypo, “Nama'da o'mana'.” Pablota' on'huaa'po, Pablota' dakhuea'da on'bahuua'uyate. ⁴⁶ Pablo Bernabéere me'pukhue'ada 'urua'da on'mana'po:

—Opud judío aratbuttaj huakkuru Diosen huadak hua'a Jesústaj manmadika'dik o'nenig'a opudnayo e'peeta' pakhue' mo'epo onte'ti Diosere e'noeonhuahuika'ta' pakhue' mo'enok nog aratbuttaj Jesúsen huadak hua'a o'manmadika'apoy. ⁴⁷ In konig Dios Huairia oro'taj mo'ta'mona'uyne:

Judío aratbut ehue' huae'erite on'ta'monapone. Konig huakjey onyahuea'dene mona'po. Aya' aratbuttaj aya' huadariyo huadak hua'a kan'manopoea'e'po onte'ti Diosere manoeanhuahuika'dik kan'manopoea'e'po on'ta'monapone.

—Pabloa o'mana'uyate.

⁴⁸ Kenda nog aratbuta on'peepo on'durugpakpo kenda Diosen e'manmadika' 'uruda o'e. On'batia'pakuy. Kenomeytaj onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apopo Diosa

o'baktie'ea'uyate. Jesústakon o'noknopoe'uyate.
⁴⁹ Ken huadaribayo huabada Diosen huadak hua'a Jesústaj on'manbatia'pakonhua'uyate.
⁵⁰ Kenoka' judío aratbut Pablotaj Bernabéeretaj diga'da on'mahuadiaypo ettone' huairi Diostaj huationa'pakika'eritaj kenpa'ti huakka' jak huabokerek huairitaj judíomey on'huamahui'ia'uyate. Pablo Bernabéere dakhue'da ogka'on'bahuaa'nok aratbut Pablotaj Bernabéeretaj on'magka'po kenomeyenbaya' on'maen'uyate. ⁵¹ Pablo Bernabéere on'bakhua'depo hua'i sorok on'nonokbitbitan'uyate. Aratbut huakka' jakya' dakhuea'da ogka'denok kan'nokote'po on'nonokbitbitan'uyate. Huakka' jakyo Iconioyo on'hua'uyate. ⁵² Ken, Jesústaj huaknopoe'eri Antioquíaya' Diosen Nokirega huakka'da o'manopo'toenok durugda o'nika'uyate.

14

Pablo Bernabéere Iconio huakka' jakya' Jesústaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

¹ Ken Iconio huakka' jakyo Pablo Bernabéere o'nepo judíoen huaitake' jakyo onokteyo' on'kudonpo Jesús en huadak hua'a 'urua'da on'manbatia'paknok huakka'da Jesústaj huaboa'da o'noknopenka'po, o'noknopoe'uyate. Huakka'da judío aratbut kenpa'ti huakka'da nog aratbutada Jesústaj o'noknopoe'uyate.
² Judío oknopoe'hue'da o'nepo nog aratbuttaj nama'da on'manmahui'a'po dakhue'dikda a'manopoe'aya'po. ³ Konigepo Pablo Bernabéere keyo o'neonhuahua'po Dios di'da

o'epo Jesústaj mo'nigta'mona'uyate. Kenda me'pukhue'ada on'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Huairia o'paknok aratbuttaj Pablomeya on'bayarea'onhua'uyate. E'bayarea'te on'tiahuaypo buttida on'batia'pak aratbuta on'nopo'e'uyate. ⁴ Iconioya' sue'da huakka' Pablota Bernabétaere on'pakuy. Nog sue'da huakka'mon aratbut kenomeytaj pakhue' o'nepo judío huairitaj on'pakuyate. ⁵ Kenoka' judío aratbutere nog aratbutere huakka' jak huairiomeya Pablota Bernabétere mon'batidi'ke kenpa'ti mon'bapa'ea' soatayo' on'bahuaa'uyate. ⁶ Kenda Pablo Bernabéere huaboa'da on'peepo on'mon'uyate. Licaonia huadaribayo on'mon'uyate. Keyo Litra huakka' jakyo kenpa'ti Derbe huakka' jakyo on'mon'uyate, ⁷ Keya' Jesús en huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

Litra huakka' jakya' Pablota on'pa'ea'uyate.

⁸ Litra huakka' jakyo huabokerek huakket o'huadika'po hua'ehue'dik o'uyate. Kenda e'si'poe' o'epo kenteda o'huadonhuahuikame'te. Hua'ehue'da o'ika'uyate. ⁹ Pablo e'mana'te huabokerek huakket o'peedepo oknopoepo. Diosa yarea'dik me'ene oknopoedenig Pabla oknokotpo Diosa o'yarea'apo o'nopoepo ¹⁰ 'utta'da ona'po,

—Yabo'. Huada'kobopipen butuka' yabo'. — Pabla ona'uyate. Ken huabokerek e'yareadte idada o'bodpo huaboa'da o'hua'uduyate. ¹¹ Pabla huakkettaj o'yarea'nok Licaonia aratbut on'tiahuaydepo kenomeyen hua'ate 'utta'da on'basagkia'udpo:

—Kenomey dios o'ne. Aratbuten huaso' o'nunpo kurudya' oro'omeytaj mo'nighuarakdene. — Licaonia aratbut 'utta'da on'basagkia'uyate.

¹² Licaonia aratbuten dios Júpiter kenpa'ti Mercurio. Bernabé dios Júpiter o'e, on'batia'pakuy. Pabloa huamana'eri o'epo dios Mercurio o'e. On'batia'pakuyate. ¹³ Listra huakka' jak huakudte eatiokye'da dios Júpiteren jak o'uyate. Júpiter jak sacerdote vaca huakhuenere o'batotiakdepo Pablota Bernabétaere a'yokya'po e'nigarakta' e'pakada. ¹⁴ Jesúsen huata'moneri Bernabé Pabloere kenoka' kenda sacerdote nama'da yaka'apet on'nopo'epo kena'po opiot on'huis'uyate. Aratbut egkupopakyo on'kudonpo 'utta'da o'mana'po:

¹⁵ —¿Mena'po opuda kenpa' boka'? Huabokerek opudonigti o'ey. Dios ehue' o'ey. Kenda bokika'nig dakhue'nanada o'e. Batikdik mo'ene. Dios Huanoeonhuahuikeritayo'da yan'nopo'korea'po yan'nigpeika'. Diosa kurud o'ka'uyate. Ote' huadariere e'pog o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huae'eri, aya'da huadariyo o'ika'nig aya'da huakupayo huae'eri huahueyo huae'eri e'pog huae'eri oka'uyate. ¹⁶ A'nenda aya'da a'neneria katepi' on'pakpo ogkika'uyate. Diosa “Kahue'dik yanika',” manahue' o'uyate. ¹⁷ Dios huadakda o'e. Aratbuta kan'nopoike'po 'urua'da Diosa oro'taj bo'tihuapokonhuahuika'ne. Oro'taj ehui' mo'nigta'mona'ika'ne aypo mo'nigkereka'ika'ne, aypo bo'yokika'ne kenpa'ti oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. —Pabloa Bernabéerea 'utta'da on'mana'uyate.

¹⁸ Kenpa' en'mana'pi' kenomey dios o'ne Listra

aratbuta nama'da on'nopo_oepo vaca e'nigarakta' o'deretpakpo o'darakay'uynig'a.

¹⁹ Ken Antioquía huakka' jakya' kenpa'ti Iconio huakka' jakya' sue'da judío aratbut on'batiakdepo nama'da huaa'eri o'epo Pablotaj yan'darak on'mana'nok huakka' aratbuta Pablotaj huida on'pa'ea'depo o'bueyde on'nopo_oepo huakka' jak kurute on'totokuyate. Kenteda o'nen'uyate. ²⁰ Jesústaj huaknop_oe'eria Pablote en'tikupopakte Pablo o'bodpo onte'ti huakka' jakyo o'kuduyate. Eme'te Bernabéere on'bakhua'po Derbe huakka' jakyo on'hua'uyate.

²¹ Derbe huakka' jakyo, "Jesúsa nopo'tihueke'dik mo'ene, onte'ti kurudyo noean-huahuika'dik mo'ene," on'manbatia'paknok huakka'da huaboa'da Jesucristotaj o'noknop_oe'po on'nigpe_e'uyate. Nogok Listra Iconio kenpa'ti Antioquíayo on'kume'uyate. ²² Listra Iconio Antioquíayo Pablo Bernabéere huanigpe_ika'eritaj daka'da yan'nigpe_ika' on'mana'po. "Jesústaj daka'da yan'nigpe_eonhuahuika'. Batikhue' yanika'. Nogiti nogiti opudtaj Jesústaj oknop_oehue' hua_e'eria dakhuea' o'magka'aponok pai'nanada mo'nopo'unhuahua'po Dios Huairiensi'po mo'eapone. Diosere mo'ika'apone." On'manmadika'uyate. ²³ Nogyo nogyo Jesúsen huanigpe_ika'eriyo' ogkupopakpo huanigpe_ika'eritaj huamat_oe' huairi on'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti Dios ka'pee'po bap_hue' o'nepo on'manigtiona'pakpo: "Inomey huanigpe_ika'eritaj huamat_oe'eri huairitaj daka' yamat_oe', Dios Huairi." On'manigtiona'pakuyate.

Antioquía Siriabayo ona'ti Pablo Bernabéere on'kume'uyate.

²⁴ Nogok Pisidia huadaribayo onpokonhua'po Panfilia huadaribayo o'nokyepo. ²⁵ Perge huakka' jakyo Jesúsén huadak hua'a on'manbatia'pakdepo Atalia huakka' jakyo on'hua'uyate. ²⁶ Keya' kusi'petone'yo on'kuddepo onte'ti Siriabayo Antioquíayo o'nokteppo. Keya' a'nenda Jesúsén huaknopoe'eria Pablotaj Bernabéeretaj on'mata'mona'uyate. On'mata'mona'po, “Jesúsén huadak hua'a aratbuttaj on'manbatia'pakapo. Kenomeytaj daka' yamatoika', Dios.” on'tiona'pakuyate. Pablo Bernabéere aya'da on'kuhuitdepo ona'ti on'kume'uyate. ²⁷ Antioquía huakka' jakyo o'nokyedepo Jesúsén huanigpeika'eritaj on'kupopaka'depo, “Oro' nog jak nog jakyo Jesúsén huadak hua'a o'manbatia'pakika'po Diosa 'urua'da bo'tihuapokika'ne. Diosa nog aratbut Jesúsétaj huaknopoe' o'batihuapokikame'.” Pablo Bernabéerea kenda on'manbatia'pakuyate. ²⁸ Pablo Bernabéere huanigpeika'eriére huakka' puug o'nunhua'uyate.

15

Jerusalén huakka' jakyo Jesúsén huaknopoe'eri huairi ogkupopakuyate.

¹ Kenoka' Judea huadari huae'eri Judeaya' Antioquía jakyo on'batiakuyate. Huama'buy huanigpeika'eritaj huaboa'da on'manmadika'po, konig Moisésa o'mana'uyate huabokereken huasi'dak oktegdik mo'ene. Okteghue'

ee'nayo Diosa nopo'koreahue' mo'eapone. Huaboa'da on'manmadika'uyate. ² Kenda on'manmadika'nok Pablo Bernabéere Judea huamanmadika'eriere huayahuaaya nogpa' nogpa' e'ka'taj ighua'da on'mana'uyate. Be'a buttida yaa' nopoehue' o'nenok Jerusalén huakka' jakyo Jesúsén huata'moneritaj kenpa'ti huanigpeika'eri huairitaj kenda kan'batia'pake'po Pablota' Bernabéeretaj kenpa'ti sue'da Antioquía huanigpeika'eritaj on'mata'mona'uyate.

³ Ken Antioquía huanigpeika'eri on'mata'mona'nok on'hua'uyate. Fenicia huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'pokonhua'depo on'manbatia'pakonhua'uyate. Nog aratbuta konig kenomeyen ad-huea'pane' nama'da ogkika'uynig konigti ogkika'po, Diostakon a'nigpeikaya'po kenpa'da on'batikuyate. Kenda 'urua'da on'manbatia'pakonhua'nok huama'buya on'peedepo huakka'da on'durugpakuyate.

⁴ Pablo Bernabéere Jerusalényo e'nokyede'te aya' huaknopoe'eri Jesúsén doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairiere durugda on'matoepo on'madokoe'uyate. Ken nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Diosa o'tihuapoknok Jesúsétaj on'manmadika'onhua'nok huakka'da on'nigpeeme'. Pablomeya on'batia'paknig'a, ⁵ sue'da fariseo aratbut Jesúsétaj o'noknopoeme'po on'bodpo on'mana'po:

—Nog aratbutada huanigpeika'eritaj huabokereken huasi'dak oktegdik o'nika'.

Kenpa'ti Moisésenba' nigpeika'dik o'ne. —Fariseo aratbut huanigpeika'eria on'mana'uyate.

⁶ ¿Diostaj kan'nopo'kore'po menpa' nog aratbuta Moisésen e'mana'taj nigpeika'dik ya'ne? Jesús en doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairierea ogkupopakpo huayahuaya on'mananhua'po. ⁷ Ken huakka'da en'batia'pakonhuade'te Pedro o'bodpo o'mana'po:

—Nog aratbut judío ehue'taj Jesústaj kanoknopo'e'po “Jesústaj huadak hua'a nog aratbuttaj yamanbatia'pak,” a'nenda Diosa do'taj bektie'eapo mename'ne. Kenda mo'nopoene, egomey. ⁸ Diosa aya' aratbuten huanopo' o'makie'ika'. Nog aratbuttaj o'bae'po oro'taj o'manopo'ea'uyne. Konig oro'taj a'nenda Diosen Nokireg boyo'keme'ne konigti nog aratbuttakon o'bayokeme'. ⁹ Konig Diosa oro'taj di' mo'ene konigti nog aratbuttaj di' o'maepo. Nogomey Diostaj o'noknopo'enok Diosa o'manopo'tihuekeme'. ¹⁰ Diosa nog aratbuttaj o'manopo'tihuekeme', mena'po opudata oknopo'ehue'dik mo'ika'. Ken Moisésa o'mana'po o'madoya'uyate. Kenda oro'en adhuesa'pane' kikhue'dik o'nika'uyate. Oro'kon kikhue'dik o'ene. Konigepo kenda Moisésa o'mana'uyate nog aratbuttaj manikhue' yanika'. ¹¹ Dios oro'taj di' mo'epo, katetehue'da mo'nopo'tihuekepo onte'ti kurudyo mo'noeanhuahuika'apone konigti Dios nog aratbuttaj di' o'maepo katetehue'da o'manopo'tihuekepo, onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. —Pedroa o'mana'uyate.

12 Ken aya'da egkupopakada on'tia'pakbatikon'uy. Bernabétaj Pablotaere on'mapee'uyate. Konig tiahuayhued o'neonhuahuika'nig Diosa oro'taj o'tihuapokpo nog aratbuttaj o'kadhuahua'po kenpa'ti o'bayareamey. Pablo Bernabéerea on'manbatia'pakonhua'uyate. 13 Kenoka' en'manbatia'pakbatikde'te Jacoboa o'mana'po:

—Do'taj men'pee' egomey. 14 Diosa nog aratbuttaj judío ehue'taj huaboa'da o'manopo'tihuekedeme'te Diostaj men'nigpeike'po Diosa o'baeme'te. Simón Pedroa kenda monbatia'pakdene. 15 Ken konig ya'eapet Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate:

16 A'nenda David huairien aratbut Diostaj daka'da on'nigpeika'uyate. Nogok Daviden adhuea' huayayoa Diostaj nigpeehue'da o'nuyate. Nogok ijkumejapoy, Diosa o'mana'po, Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'aponok. Onte'ti Diostaj on'nigpeika'apo. 17 Aya'ada nog aratbuta Diostaj ukdik ka'nike'po Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'apoy. Nog aratbuta do'taj oknopoika'dik menika'. 18 Ken konig Dios Huairia o'manopoea'uyate.

Kenda Diosba'te o'madoya'uyate.

19 Inomey nog aratbut Diostaj on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpeika'nok, “Moisés Diosba' e'mana' nigpeika'dik mo'e.” Oro' ahue'dik o'ey. Ijjay. 20 “E'ketka' diostaj pakhue' yanika'po kenpa'ti vacaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yane'. Nogen huatoe'taj

bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'po huahueya' e'ta'kot huaen bapehue' yanika'. Huamimipi' bapehue' yanika'." Kenyo'da nog aratbut huaknopoe'eritaj monigmadoya'. ²¹ A'nenda kenpa'ti oyda nogya' nogya' huakka' jakya' Moisésenba' on'bonapakika' okmapie'ahuaddikte huaitake' jakya'. —Jacoboa o'mana'uyate.

²² Ken Jesús en doce huamata'moneri huanigpee'eri huairiere aya'da huanigpeika'eriere 'urua'da Jacobo oa' on'nopoepo, "sue'da oro'en huanigpeika'eritaj mon'mata'mona'. Antioquíayo Pablo Bernabéere botta' mon'mata'mona'." O'nuyate. Judas Barsabástaj on'ta'mona'uyate. Silastaj kenpa'ti on'ta'mona'uyate. Silas Barsabásere huairi o'ne'uyate. ²³ Ken beroba' e'madoya' on'manigta'mona'uyate.

"Oro' Jesús en doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairiere kenpa'ti huama'buyere opudtaj on'dikta'mona'ne, on'nigmadoya'ne. Opud nog aratbut Judío ehue' huama'buy mo'ene. Antioquí huakka' jak huaiika'eri mo'ene. Kenpa'ti Siria huadaribayo huaiika'eri mo'ene. Kenpa'ti Cilicia huadaribayo huaiika'eri mo'ene. ²⁴ Sue'da oro'en huama'buy huabokereka bo'huahuame'te opudtaj nama'da huadik monmadikame'te. Huabokerekensi'dak oktegdik mo'ene. Konig Moisés o'mana'uyate nigpeika'dik mo'ene. Kenpa' yan'manmadika' manahue' o'emey oro'. ²⁵ Botta' oro'en huaknopoe'eri huadi'da huama'buytaj Bernabéere Pabloere opudomeytaj e'ta'mona'ta' o'pakpo onokteteyo' Silastaj

Judastere o'baktie'ea'de. ²⁶ Pablo Bernabéere Jesucristotaj on'nigpeepo nog huakka' jakya' nog huakka' jakya' keya' aratbut on'huadiaypo e'barakta' on'pakpo Jesúsén huadak hua'a on'manmadikame'te. ²⁷ Ken, Judas Silaseretaj o'mata'monay. Kenda opudtaj o'nigmadoya'ne konigti kenomey 'urua'da mona'apone. ²⁸ Aya'da Moisésa o'mana'uyate oro'nayo manahue' o'nene. Kenda opud kika'dik mo'ene oro'ere Diosen Nokiregere o'nopoepo oro'a o'nona'ne. ²⁹ Huaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yanika'. Konigti mimi bapehue' yanikati'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'. Nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'da o'nona'ne. Kenda e'nigpeika'nayo huadakda bo'kika'po. Kenpa'da o'nigmadoya'ne."

³⁰ Antioquíayo on'mata'mona'denok on'hua'uyate. Aya'tada huanigpeika'eritaj on'bakupopakandepo beroba' e'nigmadoya' on'bayokuyate. ³¹ Kenoka' huama'buy beroba' on'tiahuaypo on'bona'pakdepo beroba'te 'urua'da on'maboroayme'tenok huakka'da on'madurugpakuyate. ³² Judas Silasere Diosen huamanbatia'pakeri o'nepo huama'buytaj 'urua'da on'maboroaypo on'manmadika'onhua'nok ken huama'buya Diosen daka'da ogkika'uyate. ³³ Ijhue'mon keyoda o'neonhuahua'depo Antioquía huama'buya. Jerusalén huaknopoe'eritaj on'mata'mona'uyate. ³⁴ Silasnayo ehua'ta' pakhue' o'epo huahue' o'uyate. ³⁵ Pablo Bernabékon huahue'da Antioquía

huakka' jakyo o'nepo nogomeyere Jesús Huairien huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahua'po on'manmadika'onhua'uyate.

Jesúsen huaknopoe'eritaj a'maboroaya'po Pablomey onte'ti huaboa'da on'hua'uyate.

³⁶ Nogok Pabla Bernabétaj ona'po:

—Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo aya' jakya' oro' o'manmadika'uynig keyo bohua'. Mobata'huade. Jesúsen huadak hua'a menpa'ti daka' yan'nigpeiket kenda monopoe. —Pabla ona'uyate.

³⁷ Juan Marcostaj Bernabéa e'tohua'ta' e'paktada ³⁸ Pablonayo e'tohua'ta' pakhue' o'epo. Panfilia huakka' jakya' o'bakkumejme'nok Juana Pablomeyere nogyo nogyo Jesúsen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po huahue' o'eme'nok Pabla e'tohua'ta' pakhue' o'uy. ³⁹ Huakka'da huayahuaya on'mahuadiayudpo konigti pakhue' o'nepo nogyon nogyon on'bakhua'uyate. Bernabé Marcostaj o'tohua'po huaboro' kusi'peyo Chipre huagkuta'mejyo o'nokteg'uyate.

⁴⁰ Pablonayo Silastaj oe'uyate. Diosa kabatihupoke' huama'buya on'tiona'pakdepo on'mata'mona'denok on'bakhua'uyate.

⁴¹ Pablo Siria huadaribayo ohua'epo Cilicia huadaribayokon o'hua'epo, "Jesucristotaj daka'da yan'nigpeika'." Noga' noga' huanigpeika'eritaj on'maboroay'uyate.

16

Pabloere Silasere Timoteo o'huae'uyate.

¹ Pablo Silasere huakkuru Derbe huakka' jakyo on'hua'depo konogyonda Listra huakka' jakyo on'hua'uyate. Timoteo Jesústaj huaknopoe'eri o'epo Listrayo o'ika'uyate. Ke'nen inag Jesústaj oknopoe'epo judío aratbut o'uyate. Timoteoen apag judío aratbut ehue' o'uyate. ² Listra huakka' jakyo huanigpeika'eria kenpa'ti Iconio huanigpeika'eria Timoteo huadakda o'e on'batia'pakika'uyate. ³ Pablo Timoteotaj nogyon nogyon e'tohua'ta' o'pakpo keyo Timoteoen apag nog aratbutda o'e judío aratbut on'nopo'enok huadiayhue' me'nepo Pabloa Timoteotaj huasi'dak okteg'uyate. ⁴ Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'epo kenda Jerusalén huaknopoe'eri huairi Jesúsén huata'moneriere on'maname'nigda Pablomeya on'mananhua'uyate. ⁵ Ken huanigpeika'eri ogkupopakika'po nogiti nogiti Jesústaj daka'da on'nigpe'epo aya'da huame'noeda nogakon Jesústaj huaboa'da o'noknopounhua'uyate.

Pabla Macedoniabayo huae'eritaj konig e'yorokea'nig o'tiahuay'uyate.

⁶ Asia huadaribayo Jesúsén huadak hua'a manbatia'pakhue' yane'. Diosen Nokirega Pablota' ona'nok Frigia huadaribayo kenpa'ti Galacia huadaribayo on'hua'epo ⁷ Misia huadaribayo o'nedepo Bitinia huadaribayo ehua'ta' on'pakuynig'a "Huahue'dik mo'ene." Jesúsén Nokirega o'manopoea'uyate. ⁸ Konigepo Misia on'pokonpo huaboro' e'pogte Troas huakka' jakyo on'huarakuyate. ⁹ Keya'da sikyo Pablo konig e'yorokyanig huabokerektaj o'tiahuaynig,

ken huabokerek Macedonia huadaribayo huag̃'eri o'bopo, ona'po:

“Oro'edbayo Macedoniayo yatiak. Oro'taj bo'tihuapok.” Ona'uyate. ¹⁰ Konigepo Macedoniayo aktegya'po oro' o'bahuedea'uy. Jesúsen huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ne oro' o'nopo'e'uy.

Filipos huakka' jakyo Pablo Silasere o'nika'uyate.

¹¹ Troas huakka' jakyo kusi'petone'yo o'kudondepo Samotracia huagkuta'mejyo o'hua'uy. Eme'te Neápolis huakka' jakyo oktegdepo okye'uy. ¹² Keya' Filipos huakka' jakyo o'hua'uy. Kenteda huakka' Roma aratbut o'nika'uy. Kenteyo Macedonia huadaribayo Filipos hueretda huakka'da jak o'uyate. Keyoda sue'da huame'noe o'unhua'uy. ¹³ Okmapie'ahuaddik huame'noete huakka' jak kurute o'orokpo, huahuekubog aratbut keyoda on'tiona'pakika' keyo o'hua'uy. Ettone'ere egkupopakte oro' o'huadpo ettone'taj Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uy. ¹⁴ Nogtida ettone' Lidia o'uyate. Lidia huakka' jak Tiতিরayo huag̃'eri o'uyate. Ke'na tela huabed huabahuaya'eri o'ika'uyate. Kenpa'ti Diostaj o'pakpo o'tiona'pakika'uyate. Pablo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok Diosa Lidiataj o'nopo'e'a'nok Lidia huaboa'da Jesústaj oknopoe'uy. ¹⁵ Lidiataj kenpa'ti aya'da Lidiaen jak huag̃'eritaj bautiza o'magka'uy. Bautiza egkade'te oro'taj mona'po:

—Do Jesús Huairien huanigpeika'eri o'e o'na daka' e'nope'nayo do'hued jakyo yan'tiakpo yanika'. —Lidia moname'ne. Konigepo ke'nen jakyo o'ika'uy.

¹⁶ Nogok kenteyo huakka' jak kurute huahuete en'tiona'pakika'yo o'hua'po mune'yotaj o'dejmey. Mune'yo nog aratbuten huanaba' o'uyate. Toto'a mune'yotaj o'nopo'toe'nok mune'yo huanopoda o'nokotika'uy. Konig o'eapo mune'yoa e'batia'paknayo mune'yo huairien huata'toe'taj aratbut huakupe on'yokika'po konig o'neapo e'nope'ta' on'pakpo huakupe on'yokika'uy. ¹⁷ Pablota'j oro'ereta'j bo'tahua'po,

—Inomey huabokerek Dios kuruderien huanaba' o'nepo onte'ti kurudyo noehuahauika'dik mo'ene on'manbatia'pak. —Mune'yoa 'utta'da o'mana'uyate.

¹⁸ Huakka' huame'noe konigti 'utta'da o'manika'nok nogok Pabla o'diatatupo o'huakorudpo,

—Jesucristo o'paknok mune'yoya' yakorok, toto', yonay. —Pabla ona'nok toto' o'orokuy.

¹⁹ Huakka' huakupe onte'ti ehue'dik me'taeapone mune'yoen huairi on'nope'depo Pablota'j Silastaere on'bata'kuypo huakka' jak eretnopoyo Roma huairite on'batohua'uy. ²⁰ Huakka' jakyo huairita'j on'totia'kdepo,

—Oro'en huakka' jakyo huae'erita'j inomey judío huabokerek dakhuea'da on'magka'po ²¹ kenda on'manmadika'nig oro' Roma aratbut o'epo peehue'dik kenpa'ti kikhue'dik o'ey. —Mune'yoen huairia nama'da on'mana'uy.

22 Ken huakka' aratbut egkupopakya' on'peedepo Pablotaj Silaseretaj ighua'da on'bahuaa'po "Huaot yan'bakkiroka'. Hueypia yan'mabitbit." Huairia on'mana'uy. 23 Ken, diga'da on'mabitbitdepo huabakuda' jakyo on'bakuda'depo, "Daka' yan'matoeti'." Huabakuda' jak huatoe'eri huairitaj o'nona'uy. 24 Kenda huabakuda' jak huairi o'peedepo adyonda o'bakuda'uyate. Monhue'dika' hueymeyente o'baibeta'uyate.

25 Nopote sikyo Pablo Silasere on'tiona'pakonhua'po en'batadi'keadhua'te nog e'bakuda' on'mapee'uyate. 26 Ijhuiti ehue' huakka'da o'iyegpo. Huabakuda' jak diga'da o'iyegpo aya'da o'bakhuikea'uy. Aya'da sirobia huabakuderitaj e'tiduku' o'bakkujuyate. 27 Huabakuda' jak huairi o'mabodepo aya'da jak e'bakhuikea' o'tiahuaypo aya'da ebakuda' on'mamonate o'nopoepo huata' a'arakya'po siro o'utukon'uy.

28 —Keje' huata' arakhue' yae'. Aya'da iyoda o'ey. —Pabla 'utta'da ona'uyate.

29 Ken huabakuda' jak huairia "huakjey e'beta' menigtotiak," o'mana'po, ida o'kudonpo. Huakka' o'me'pukepo o'iriga'po Pablotaj Silastere huikudate o'batihuaduyate. 30 Kenoka' Pablotaj Silaseretaj o'matorokpo,

—Dakhuea' ijkamey, a'nopo'yareaya'po kate ka'dik ijje, huairiomey. —Huabakuda' jak huairia o'mana'uyate.

31 —Jesucristo Huairitaj yaknopo'. Onere o'nen huabetere on'nigpeenok Diosa o'manopo'yarea'apo. —Pablo Silaserea o'nona'uy.

³² Jesucristo Huairien huadak hua'a huairitaj ke'nen huabetterekon o'manbatia'pakbed'uy. ³³ Sikyo o'epo huabakuda' jak huairi hueypia mimia e'mabitbitme' o'batihuekea'uy. Pablo Silasere huairitaj ke'nen huabettaj ken sikyoda bautiza o'magka'uyate. ³⁴ Bautiza e'magkade'te jakyo huairia o'batokudpo Pablota'j Silastaere aypo o'batobape'uyate. Huairi ke'nen huabetere Diostaj on'nigpeede'po durugda o'ne'uyate.

³⁵ Sikyoedda huakka' jak huairi sorotata'j huabakuda' jakyo on'mata'mona'po, "Pablota'j Silastere yan'maoroka'." Huabakuda' jak huairitaj ya'nona'. ³⁶ Kenda e'nona'te huabakuda' jak huairi o'peede'po Pablota'j o'mona'po,

—Opudtaj kan'oroke'. Huakka' jak huairia mena'ne. Konigepo opuda dakteda hua'dik mo'ene. E'mana'tada.

³⁷ —Romano huae'eri ee'tada huairia oro'taj peehued huakka' aratbut bakpote sorotata'j hueypia mo'bitbitme'ne. Huabakuda' jakyo bo'kudame'ne. Oyda iregireg e'oroka'ta' mena'po bo'tipak. Keje', ke'nada kan'tiakpo aratbut bakpote mo'oroke'. —Pabloa huakka' jak huairien sorotata'j o'mana'uyate.

³⁸ Konig Pablo sorotata'j o'mana'nig sorotata'j huakka' jak huairitaj on'hua'depo konigda on'mana'uy. Pablo Silasere Roma huae'eri o'nenok huakka' jak huairi kenda on'peede'po on'me'pukpo ³⁹ huabakuda' jakyo on'hua'uy. "Nama'da ogkame'ne, motinoey'oro'taj." Pablota'j Silastaere on'mana'po on'matoo'rokonpo, "Huakka' jakya' yanhuati'." On'mana'uyate.

⁴⁰ Huabakuda' jakya' o'norokde'po Lidiaen

jakyō on'hua'uy. Jesúsen huanigpeika'eritaj
 on'manbatia'pakpo on'maboroaydepo
 on'bakhua'uyate.

17

*Tesalónica huakka' jakyō huakka'da dakhuea'
 huaka'eria egkupopakya' Pablotaĵ Silastere
 dakhuea' on'huaa'po ighua'da on'bahuaa'uy.*

¹ Ken Pablo Silasere on'hua'po, Anfípolis huakka' jakyō on'pokonpo kenpa'ti Apolonia huakka' jakyō on'pokonpo on'hua'po Tesalónica huakka' jakyō o'nokyē'uyate. Tesalónicayo judíoen huaitake' jak o'uyate. ² Konig Pablo o'kika'nig judíoen huaitake' jakyō o'kuduyate. Okmapje'ahuaddik huame'noete bapaa'tea' Apagba' o'manmadika'uyate. Judío aratbuttataĵ nog aratbuttaere o'manmadika'uyate. ³ Pablo Apagba' o'bona'pakpo, Cristo buey'dik o'epo kenpa'ti nogok noyhuaddik o'epo o'manmadika'po,

—Jesústaj kenda o'tia'pak. Jesústaj on'arakuyate. Diosa o'noyhuada'uyate. Jesús Diosen Cristo o'enok Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

⁴ Ken, huakka'amon judío aratbut on'peedepo huaboa'da Jesucristotaĵ o'noknopoepo Pablomeyere o'nika'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada huakka'ada Diostaĵ huapakeri on'peedepo Jesústaj huaboa'da on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. Kenpa'ti huakka' ettone' konig huairi on'nopoepo huaboa'da Jesústaj on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate.

⁵ Nog judío aratbut Jesucristotaj oknopoehue' huae'erinayo Jesús en huanigpeika'eritaj dig on'bahuahuaypo dakhuea' huaka'eri dagte baahue' huae'eritaj on'batotiakdepo on'kupopaka'depo "Pablotaj Silaseretaj ighua'da yan'bahuaa'po dakhuea'da ogkika' 'utta'da yan'dokoy'." Digda on'bahuahuaypo on'bahua'uyate. Kenda ondadhua'po huakka'da aratbuta on'peedepo on'bahua'po. Huakka' aratbuttaj a'bayokya'po Pablotaj Silaseretaj o'dukpo Jasónen jakyo on'kudon'nig'a.

⁶ Keyo bahuahuayhue' o'nepo Jasóntaj nog huanigpeika'erieretaj on'bata'koypo huakka' jakyo huairitaj on'batohua'uy. 'Utta'da o'nona'po:

—Nogbayo nogbayo Pablo Silasere aya' aratbuttada on'manmadika'nok nogded on'maknopoēa'. Kenpa'ti iyodakon on'tiakme'.

⁷ Jasón ke'nen jakyo o'matoeme'te. Roma huairi e'mana' kenomey pakhue' o'nepo, nog gobierno huairitone' o'e on'batia'pakpo ke'nen huadik Jesús o'e on'batia'pakpo. —Judío aratbuta digda on'bahuahuaypo 'utta'da oda'uyate.

⁸ Huakka' aratbut huakka' jak huairiere kenda on'mapeedepo diga'da on'mahuadiay'uyate.

⁹ Jasónere nog aratbutere huairitaj huakupe on'bayoknok huakka' jak huairia Jasónomeytaj on'maenon'uyate.

Pablo Silasere Berea huakka' jakyo Jesús en huadak hua'a on'manbatia'pakuyate.

¹⁰ Sikyo Jesús taj huanigpeika'eria Pablotaj Silaseretaj idada on'mata'mona'po Berea huakka' jakyo on'mata'mana'uyate. O'nokyedepo

daka' a'manbatia'pakya'po judíoen huaitake' jakyo on'hua'uyate. ¹¹ Bereaya' judío aratbut huadaknopo'da o'nepo huadak hua'ataj e'peeta' on'pakuyate. Tesalónica aratbutnayo huadak hua'ataj e'peeta' pakhue'da o'nuyate. Pablotaj Silastaere daka'da on'mapeeonhuahua'po aya' huame'noeda kenda on'manmadikika'nig menpa'ti buttida hua'a ya'etapo a'nopoeya'po Apagba' e'madoya' on'bonapakika'uy. ¹² Konigda o'enok huakka'da Jesústaj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada griego Jesústaj o'noknopoe'uyate. Huakka'ada on'nigpeepo huakka' konig huairi ettone'akon Jesústaj on'nigpee'uy. Kenpa'ti huakka' huabokereka on'nigpee'uyate. ¹³ Ken judío aratbut Tesalónica huakka' jakyo on'tipeepo, Bereayo Pablo Diosen huadak hua'a o'manbatia'pak on'tipeedepo keyoda on'tiakuyate. On'tiakdepo Pablotaj Silaseretaj dakhuea'da ighua'da on'bahuaa'po huakka' aratbuttaj on'mamame'pukea'uy. ¹⁴ Ken idada Jesústaj huanigpeika'eria Pablotaj e'pogyo on'ta'mona'uyate. Berea huakka' jakyo Silas Timoteoere on'yahue'uyate. ¹⁵ Nog huabokerek huama'buya Pablotaj Atenas huakka' jakyo on'tohua'po o'nokyedepo onte'ti Berea huakka' jakyo on'kume'uyate. Silastaj Timoteoeretaj ida kan'tiake'. Pabla o'manigdikta'monen'uyate.

Atenas huakka' jakyo Pabla Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uyate.

¹⁶ Kenoka' Pabla Silastaj Timoteoeretaj o'manigunhuahua'po Atenas huakka' jakyo. Keyo huakka'da e'ketka' dios on'toenok o'tiahuaypo,

o'mepuke'uy. ¹⁷ Konigepo judíoen huaitake' jakyo o'manbatia'pakpo, judío aratbut nog aratbutere Diostaj on'paknok kenomeytaj Pabloa huadak hua'a o'manbatia'pakuyate. Huakka' jak eretnopoya' aratbut e'ne'ya' Pabloa o'manbatia'pakuyate. ¹⁸ Epicúreos huamanmadika'erien huanigpeika'eri o'nepo kenpa'ti estoicos huamanmadika'erien huanigpeika'eri o'nepo Pablotaj huaboa'da on'huaa'po,

—In huabokerek katea' monet. —Sue'ada on'huaa'uy.

—Nog aratbuten diostaj o'batatia'pak o'nopoey. —Nogomeya on'batia'pakuy.

Pabloa Jesústaj o'manbatia'pak kenpa'ti Diosa aratbuttaj onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. Pabloa o'manbatia'paknok kenda on'batia'pakuy. ¹⁹ Ote' Areópagote Pablotaj on'tohua'uy. Kenteda huairi on'kupopakika'po Pablotaj o'nona'po:

—¿Kate huabodik onmadika' oro'taj? ¿Menpa' oro' kenda nopoe'dik o'e? ²⁰ Nogpa'da on'batia'pakne. Konig o'e oro'tehuapa' e'nopoe'ta' o'paki. —Pablotaj o'nona'uyate.

²¹ Aya'da Atenas huakka' jakyo huae'eri kenpa'ti nog aratbutabeta' keyoda o'nika'uy. Katepi' huabodik e'batia'pakte diga'da e'mapeeta' on'eretpakika'po kenda o'nona'nok.

²² Ote' Areópagoyo huakka' huabokerek egkupopaknopoyo Pablo o'bopo o'mana'po:

—Opuden dios e'ketka'taj huakka' bo'pakne ijnopoey, Atenas huairiomey. ²³ Kenoka' ijhua'epo nogyo nogyo opuden e'ketka'

dios ijtiahuayikay. Opud e'ketka' diostaj bo'pakpo bo'huahua'ika'. Nogyon dios e'ketka' huanhuada' ijtiahuaymey, "dios okiahue'ya o'enigta huanhuada'." Ken huanhuada'te e'madoya' ijuahuaymey. Kenda Diostaj opuda bo'paknig okiahue' mo'enok ka'noknopoe'po ijbatiap'akapoy.

²⁴ Dios aya'da huadari ote'ere o'kuyate. Aya'da huadarite huae', aya'da ote'yo huae', huahueyo huae' Diosa o'kuyate. Dios kurud huairi o'e. Dios huadari huairi o'e. Dios aratbuta jak e'nigka'yo ikahue' o'ika'. ²⁵ Diosa aya'da o'toenok Diostaj oro'a sigpi' tihuapokhue'dik o'ene. Diosanayo aya'tada aratbuttaj o'manoea'ika'. Aya'tada o'mahuekpoa'ika'. Kenpa'ti aya'tada katepi' o'bayokika'. Kenda Diosayo'da o'kika'.

²⁶ Huakkuruda Dios nogtida huabokerek o'ka'uyate. Nogok Diosa o'itaka'depo aya'da aratbut nogtiedda mimi o'ne. Nogyon nogyon o'mata'mona'uyate. Kendariyoda huaika' o'mata'monea'uyate. Ken huabayok aratbut yan'noeapet a'nenda Diosa o'mana'uyate.

²⁷ Aratbut Diostaj kadukike'po kenpa'ti Diostaj kanoknopoi'ke'po Diosa aya'tada mogkuyate. Dios oro'taj ibodteda o'ika'. ²⁸ Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne. Diosa oro'taj bo'tihuapoknok o'hua'e'ikay. Diosa oro'taj mo'toenok o'ikay. "Oro' Diosensi'po o'ey." Opuden huanopoe'eria oda'uyate. ²⁹ Oro' Diosensi'po, ee'nayo oro'en Dios dios e'ketka' ehue'dik o'e. Oro huaba'a e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e. Siro e'ketka' huid e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e. Huabokerekada konig on'nopoe'po on'pakpo dios e'ketka' ogkika'.

³⁰ A'nenda aratbut Diostaj nopoehue'da o'nepo nama'da ogkika'uyate. Diosa diga' castiga ogkahue' o'maika'uy. Oynayo aya'tada nogya' nogya' dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik yane'. Diosa o'mana'de. ³¹ Diosayo'da ken huame'noe ya'eapetnigtaj oknopoe'uyate. Kenme'noete aya'tada Cristoa daka' o'mapeedepo castiga o'magka'apo. Nogtida huabokerek Cristotaj Diosa oktie'uyate. Diosen Huasi'po buttida o'e a'nopoe'ya'po Diosa o'noyhuada'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

³² Huabokerek e'bueyte Diosa o'noyhuada'uyate Pabloa e'manade'te kenda on'peedepo, sue'ada en'tierektada nogomeya o'nona'po:

—Kenda i'manbatia'paknig e'peeta' nogok o'paki. —Noga Pablota'j o'nona'uyate.

³³ Ken Pablo o'bakhua'uy. ³⁴ Sue'ada Pablota'j on'peedepo Jesustaj o'noknopoe'po Pablota'j on'tahua'uy. Nogtia'da ken huadika Dionisio Pablota'j o'tahua'uy. Dionisio Areópago huae'eri o'uy. Kenpa'ti ettone' ken huadik Dámaris Pablota'j o'tahua'uy. Kenpa'ti nogomeya Pablota'j on'tahua'uy.

18

*Pablo Corinto huakka' jakyo
o'ika'onhua'po Jesucristoen huadak hua'a
o'manbatia'pakonhua'uyate.*

¹ Nogok Atenas huakka' jakya' Pablo o'bakhua'uyate. Corinto huakka' jakyo o'hua'uyate. ² O'kyedepo judío huabokerek

o'huahuay'uyate. Ke'nen huadik Aquila o'uy. Nogbayo Ponto huadaribayo Aquila o'si'po'e'uyate. Huaboa'da huato'eere Italia huadaribaya' on'tiakme'te. Ke'nen huato'e huadik Priscila o'uyate. Roma Huairia Romaya' o'maorokame'te. Judío aratbuttaj o'maorokame'tenok Aquila Priscilaere Romaya' on'tiakdeme'te. Ken a'tahuadeya'po Pablo o'huahua'uyate. ³ Aquila huato'eere jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'nuyate. Pablo konigti jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'epo kenomeyere onyayo' ogkika'uyate. ⁴ Aya'da okmapie'ahuaddik huame'noete judío en huaitake' jakyo Pablo o'hua'ika'uyate. Keyo judío aratbuttaj nog aratbuteretaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate. Jesucristo buttida o'e o'maknopoea'uyate.

⁵ Macedonia huadaribaya' Silas Timoteoere en'tiakde'te Pablo huasi'dak jaka e'ka' kenpa'da o'batikuy. Aya' huame'noeda Pabla Jesúsen huadak hua'a kenpa'da o'manmadikika'uyate. "Jesús o'e Cristo, Dios kurudya' o'ta'mona'uyate." Pablo judío aratbuttaj daka'dakon o'mana'ika'uyate. ⁶ Kenoka' judío aratbuta huaboa'da Pablota' e'batikata' on'pakpo dakhue'dikda on'huaa'nok Pablo huaok on'todtodon'uyate kenpa'da o'hua'apo a'manopoeaya'po,

—Kenda opuda bo'kika'po kenpa'da mo'bueyapet. Do nama'da ahue' e'ika'tada peehue' mo'ika'po kenpa'da mo'bueyapet. Oyda nog aratbutteda ijhua'apoy. —Pabla judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁷ Huaitake' jakya' o'orokdepo Justoen jakyo o'hua'uyate. Huabokerek nog aratbutda o'epo Diostaj di'da o'ika'uy. Justoen jak judioen huaitake' jak onteteyo' o'taika'uyate. ⁸ Kenpa'ti Crispo judioen huaitake' jak huairia Jesústaj huaboa'da oknopoe'uyate. Ke'nen huabeta aya'ada Jesústaj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti huakka'da Corinto huakka' jak huae'eri Jesús en huadak hua'a on'peepo huaboa'da Jesústaj o'noknopodepo bautiza on'magka'uyate. ⁹ Ken sikyo e'yorokte Jesús Huairia Pablotaj ona'po:

—Mididhue' yae'. Batikhue'da nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakonhuahuika'. ¹⁰ Onere ijjenok, aratbut ontaj dakhuea' ogkahue'dik mo'ene kenpa'ti huakka'da in huakka' jakya' do'taj o'noknopoe'apo. —Jesús Huairia on'uyate.

¹¹ Ken Corintoyo nogbayoktida o'epo seis puugkon Pablo o'unhuahuika'po Corinto aratbuttaj Diosen hua'a o'manmadika'onhuahua'uyate.

¹² Kenoka' Acaya huadaribayo Galión gobierno huairi o'uyate. Corinto jak Acaya huadaribayo o'uyate. Judío aratbuta ogkupopakdepo Pablotaj digda onhuahuaypo huairite on'tohua'uyate.

¹³ —Konig Moisésa o'mana'uyatenig opudomey judío Diostaj nigpeikahue'dik mo'ene. Nogda Diostaj nigpeika'dik mo'ene. Pabla nama'da o'mana'ika'. —Judío aratbuta gobierno huairitaj nama'da on'huaa'uyate.

¹⁴ Pabla batia'pakhued Galión huairia o'mana'po:

—Yan'pee', opud judío aratbut. In huabokerek o'bere o'barakpi' do'taj ena'nayo nigpee'dik

o'nene. ¹⁵ O'nen huadik o'nen e'manmadika' e'peeta' pakhue' o'nene. Opudada yan'nopoepo yagka'. Doa kahue'dik ijje. —Galión huairia o'mana'uyate.

¹⁶ Huairien jakya' huairia o'maen'uyate. ¹⁷ Roma huairien jak kurute Sóstenes judíoen huaitake' jak huairitaj nog aratbuta on'bitbituyate. Galión Roma gobierno huairia e'tiahuayada sohuata' o'uyate.

Antioquía huakka' jakyo Pablo onte'ti o'kumejdepo, onte'ti a'manmadikaya'po o'hua'uyate.

¹⁸ Corinto huakka' jakyo Jesús en huanigpeika'eriere Pablo o'ika'po, sue'da huakka' huame'noe o'ika'depo, huanigpeika'eritaj ijhuaya' o'mana'depo Priscila Aquilaere o'bakhua'po Siria huadaribayo kusi'petone'te on'bakhua'uyate. Cencrea huakka' jakyo e'hua'te kusi'petone'yo huahued o'nepo, “Diestaj ijnigka'apoy,” oa'po kuserena'da Pablo o'kupiud'uyate. ¹⁹ Efeso huakka'

jakyo o'nokyedepo Priscila Aquilaere keyo o'maenondepo. Judío huaitake' jakyo Pablo o'kudpo judío aratbuttaj 'uruda o'manmadika'nok, ²⁰ “Huahue' yae'.” Oro'ere huakka' huame'noe yaunhua'.” Enna'tada Pablo anayo, “ehue', hua'dik ijje,” o'mana'uy. ²¹ A'hua'deya'po o'mana'po:

—Jerusalényo Apag Diestaj fiesta on'nigka'apo. Keyo fiestayo e'dik ijje. Diosa e'paknayo opudtaj kumejdik ijjeapoy. —Pabloa Efeso aratbuttaj o'mana'uyate.

Ken kusi'petone'yo o'kuddepo Efeso huakka' jakya' okhua'uyate. ²² Cesarea huakka' jakyo o'betdepo Pablo Jerusalényo dagte o'hua'uyate. Jesúsén huaknopoe'eritaj egkupopakte o'mabaaka'epo Antioquía huakka' jakyo o'hua'uyate. ²³ Antioquía sue'da huakka' huame'noe o'edepo onte'ti o'hua'uyate. Onte'ti Galacia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po kenpa'ti Frigia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po, Jesúsén huaknopoe'eritaj daka' o'manopoeanhua'uyate. O'maboroaypo nogiti nogiti eknopoe' o'batihuapokuyate.

Efeso huakka' jakyo Apolos Apagba' o'manbatia'pakonhuahua'uyate.

²⁴ Kenoka' Efeso huakka' jakyo judío huabokerek okye'uyate. Ke'nen huadik Apolos o'uy. Alejandría huakka' jak huae'eri o'uy. Apagba' 'urua'da huamanbatia'pakeri o'uyate kenpa'ti Apagba'taj huadakda o'nopoika'uyate. ²⁵ Apolosa Jesús Huairitaj ya'tipeeteda oknopoe'epo o'eretpakpo Jesústaj durugteda o'manbatia'pakonhua'uyate. Kenda Jesúsá o'ka'uyate daka'da o'manmadika'uyate. Aya'da nopoe'hue' o'uyinig'a kenyo'da Juana kenda Jesústaj o'manmadika'uyate kenpa'ti konig Juan bautiza ogka'uyatenig kenyo'da o'nopoe'uy. ²⁶ Apolos judíoén huaitake' jakyo me'pukhue' o'epo huaboa'da o'manbatia'pakpo Jesústaj sue'da e'nopoda o'manmadika'uyate. Kenoka' Aquila Priscilaere on'peedepo behahue'yo huata'

on'tohua'po. Aya'da Jesús a o'kika'uyatenig daka'da Apolostaj o'nonmadika'uyate. ²⁷ Nogok Acaya huadaribayo Apolos e'huata' o'paknok Jesús en huanigpeika'eria e'tihuapokta' on'pakpo beroba' on'manigmadoya'uyate. Acaya huadari huaknopoe'eri Apolostaj huadakda kan'nigpee'po beroba' on'manigmadoya'po kenbate beroba' on'ta'mona'uyate. Okyedeipo Jesús taj huanigpeika'eritaj o'manmadika'po huakka'da huaknopoe'eritaj o'batihuapokuyate. ²⁸ Judío aratbut oknopoe'hue' huaje'eritaj Jesús en huadak hua'a 'urunanada o'manbatia'pakonhua'po Jesús Dios en Cristo o'e'uyate. Kurudya' o'ta'mona'uyate. Apagba' o'bona'pakpo Jesús hueretda Dios en Cristo o'uyate o'manopoea'nok judío a nama'da ia' onahue'dik o'nepo atokhue'da o'nuyate.

19

Efeso huakka' jakyo Pablo o'epo Jesús en o'manbatia'pakonhuahua'po o'manmadika'uyate.

¹ Kenoka' Apolos Corinto huakka' jakyo e'unhuahuika'te Pablo Efeso dagte ote'te o'pokonpo Efeso yo okye'uyate. Keyo Jesús taj huaknopoe'eritaj o'bahuahuay'uyate.

² O'mana'po:

—¿Jesústaj huaboa'da moknopoe'edeipo, Dios en Nokireg menpa' mo'nopo'toe'? —Pablo a o'mana'uyate.

—Dios en Nokiregtaj sigpi' peehue'da o'ikay. — Efeso huaknopoe'eria o'nona'uyate.

³ —¿Kateta' moknop_oepo bautiza boka'uy? — Pabla o'mana'nok,

—Juanen e'manmadika' oknop_oenok bautiza mogka'uyne. —Huaknop_oe'eria o'nona'uyate.

⁴ —Aratbut e'nopo'koreade'te Juananayo bautiza o'magkika'uyate. Bautiza o'magka'depo “Noga o'tiakde Diosa kentaj kurudya' o'ta'mona'uyate. Kentaj yanoknop_oe'.” O'manika'uyate. —Kenda Pabla hua-knop_oe'eritaj o'mana'uyate.

⁵ Pablota'j daka'da on'peedenok kenpa'ti Jesús Huairi o'paknok bautiza o'magka'uyate.

⁶ Kenoka' Pabla e'batiba'ta'tete Diosen Nokirega o'manopo'toenok nogen hua'ate on'baapakuyate. Kenda Diosen Nokirega huaboa'da o'manop_oea'denok on'manbatia'pakuyate. ⁷ Doce huabokerek Jesucristota'j o'noknop_oe'uyate.

⁸ Bapa' puuga' Pablo judioen huaitake' jakyo aya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'kudika'po Jesús Huairitaj oknop_oe'dik mo'e o'manbatia'pakika'po mididhue'ada o'manika'po daka' o'manop_oea'uyate. ⁹ Sue'ada Jesússtaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Jesússtaj e'manmadika' huakka'da egkupopakya' dakhuea'da on'batia'pakonhua'uyatenok. Konigepo Pablo o'bakhua'po Tirannoen huamanmadika' jakyo huaknop_oe'eritaj o'batohua'uyate. Aya'da huame'noe Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'uyate. ¹⁰ Ken botta' huabayok Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'nok aya'da Asia huadaribayo huae'eri Jesús Huairitaj e'manmadika' on'pe'e'uyate. Judío huae'eri

nog aratbutere on'pee'uyate. ¹¹ Diosa Pablotaj teyda o'ea'nok konig Diosyo'da ka'dik o'enig o'kika'po dakhue'taj o'bayarea'po. ¹² Kena'po yudtata' on'nejpo kenpa'ti yudtaj joktega on'nejdepo on'tohua'po, aratbut e'digpaktaj kenpa'ti dakhue' ee'taj ke'na on'manejpo on'bayarea'uyate. Kenpa'ti dakhue' toto' nokiregtaj on'makmaoroka'uyate.

¹³ Sue'da judío nogyo nogyo huahuae'eri toto'taj huamakmaoroka'eri o'nepo, toto' a'makmaoroka'po Jesúsindik dikka'dik o'ene on'nopoepo,

—Yanorok. Jesústaj Pabloa o'manbatia'pakika'. Jesúsá o'paknok yanorok. —Kenomeya toto'taj on'mana'uyate.

¹⁴ Ken konig Escevaen huasi'poa on'da'uyate. Esceva judío sacerdote huairi o'uyate. Ke'nen sietesi'poa kenda on'da'uyate. ¹⁵ Kenpa' e'manade'te,

—Jesústaj okiey. Pablotaj okiey. Opuđtaj okiehue' o'ey. ¿Be mo'et? —Toto'a o'mana'uyate.

¹⁶ Kenda o'mana'depo kenbokereka Escevaensi'potaj aya'tada teynanada o'magka'nok jakya' on'mamonpo, jura'bayo' kenpa'ti dakhuea' huaso' egka' on'mamon'uyate. ¹⁷ Kenda aya'ada Efeso huakka' jak huae'eri judío nog aratbutere huakka' on'me'pukpo. Huadakda Jesús Huairi o'e o'noknopondepo on'batia'pakuyate.

¹⁸ Kenpa'ti huakka'da Jesústaj huanopoe'eriomey on'kupopakuyate. Aratbut men'pee'po nogda nogda nama'da ijkikamey on'mana'uyate.

¹⁹ Huakka'mona tidig ogkikame'te. Tidig huaka' huanopoe' beroba'

en'batotiakde'te huakka'ada on'tiahuaypo on'mama'huiga'uyate. Ken beroba' e'bae'nayo quinientos gramos de oro yokdik o'e. ²⁰ Ken konig nogya' nogya' huakka'ada Jesús Huairien huadak hua'a huaboa'da o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti 'urua'da on'nigpeika'po Diosen on'nigkika'uyate.

²¹ Nogok Pablo Jerusalényo e'huata' o'pakpo, "huakkuru Macedonia huadaribayo ijbata'huadunhua'apoy kenpa'ti Acaya huadaribayokon ijbata'huadunhua'apoy. Jerusalénya' Romayo ijhua'apoy." Pabloa oa'uyate. ²² Macedoniayo Timoteo Erastoere huatihuapokeritaj o'mata'mona'depo nogiti Asiayo Pablo o'un'uyate.

Efeso aratbut ogkupopakpo digda on'huadiaypo digda o'dokoyonhua'uyate.

²³ Kenoka' Efesoyo Jesús en huadak hua'a on'manmadikika'nok huakka' aratbut ogkupopakpo digda on'mahuadiaypo digda o'dokoyonhua'uyate. ²⁴ Demetrio huabokerek siro jaksi'po diosen jakonig huaka'eri o'uy. Efeso aratbut aya'ada dios Dianataj o'noknopoe'uyate. Ettone' diostaj o'dikka'uyate Diana. Demetrio huakka' nog huabokerekere Dianataj huakka' siro e'ketka' jaksi'po ogkika'uyate. On'bahuaya'po huakka' huakupe on'bae'ika'uyate. ²⁵ Huakka' siro jaksi'po huaka'eri nog siro e'ketka' huaka'erie Demetrioa o'bakupopaka'po,

—Huairiomey, Dianataj siro jaksi'po huakka'da o'kika'ne kenpa'ti siro e'ketka' dios o'kika'ne. Huakka' huakupe o'bae'ikay opuda mo'nopoene.

²⁶ "Huabokerekada e'ka' siro e'ketka' dios

hueretda Dios ehue' o'e." Pabloa nogyo nogyo Asiayo iyo Efesoyokon o'hua'epo kenda huakka'tada o'mana'nok Cristotayo'da huakka'ananada o'noknopoe. Kenda mo'batiahuaydene kenpa'ti mo'matipeedene.
²⁷ Kenda oro'tehuapa' dakhue'da o'e. Onte'ti oro'en siro e'ketka' jaksi'po kenpa'ti oro'en siro e'ketka' aratbut pakhue'dik o'neapo. Bahuayahue'dikda mo'eapone. Kenpa'ti aratbuta 'uru dios Dianaen jaktone'ta' pakhue' o'neapo. Oy dios Dianataj huakka'ada Asiaya' on'pak kenpa'ti nogbaya' nogbaya' on'pak. Kenomeya ona'ti dios Dianata' pakhue' o'neapo. —Demetrioa o'mana'uyate.

²⁸ Kenda on'peedepo diga'da on'mahuadiayonpo,

—Efeso aratbuten dios Diana huadakdapita' huairi o'ika'. —Efeso aratbuta 'utta'da o'dokoy'uyate.

²⁹ Efeso huakka' jakyo huabada aratbut konig o'ka'apoy nopoehue'ada o'nepo diga'da o'dokoypo Gayotaj Aristarcoeretaj on'bata'koyonpo Efeso aratbuten huaitake' jakyo on'batotoknhua'po nopoyo on'maboa'uyate. Ken Gayo Aristarcotere Pabloa nogyo nogyo o'batohua'ika'uyate. Gayo Aristarcoere Macedonia huadaribayo huae'eri o'nuyate.
³⁰ Huakka' aratbut egkupopakyo Pablo e'kudta' e'paktada Jesúsen huaknopoika'eria Pablota on'toenok kudhue'dik o'uyate. ³¹ Kenpa'ti sue'ada Asia huadaribayo huairi Pabloen huadi' o'nepo Pablota ka'none'po o'mata'mona'nok, "Huaitake' jakyo kudhue' yae'." O'nona'uyate. ³² Huaitake'

jakya' nogda huadik nogda huadik 'utta'da o'dapo nopoehuedada 'utta'da oda'po mena'po ogkupopak nopoehue' o'nuy. ³³ Alejandro judío huabokerek o'uy. Ken aratbuta ogkupopaknig Alejandrotaj on'nopoa'depo aratbut nopoyo judío aratbuta Alejandrotaj on'tohua'nok e'manbatia'pakta' o'pakpo Alejandroa apakhue' ka'ne'po o'manigba'tenig'a. ³⁴ Ke'na judío aratbut o'e on'nokotpo dos horas 'utta'da on'basagkia'epo, —Efeso aratbuten dios Diana huadakdapita' huairi o'e. —'Utta'da on'basagkia'e'uyate.

³⁵ Ken gobierno huairien huamadoya'eri o'bodpo aratbuttaj o'baa'batika'depo o'mana'po:

—Huairiomey Efeso huage'eri 'uru jak dios Dianaen oro' on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopoē. Kenpa'ti Diana e'ketka' dios kurudya' o'kotuynig. Oro'a on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopoē. ³⁶ Kenda buttida o'e aya'ada huaa'dik o'ne yan'batik, basagkia ehue' yane'. Nopoehue'ada ahue' yane'. Daka'da yan'nopoēpo yagka'. ³⁷ Kenomey huabokerek bo'totiakdenig dakhuea' kahue' o'ne. Kenpa'ti opudomeyen diostaj dakhuea' huaahue' o'ne. ³⁸ Demetrioere huabaa'eria betapi' e'huaa'ta' e'paknayo daka' huanopoika'eri huairitaj hua'dik o'nika'. Huanopoika'eri huairia me'pee'po huayahuaaya batia'pakdik o'ne. ³⁹ Nogda e'ka'ta' e'paknayo huakka' jak gobierno huairi egkupopakya' batia'pakdik mo'eapet. ⁴⁰ E'kupopakya' 'utta'da o'da'paknok kenpa'ti on'bake'tenok, “Dakhuea'da bo'kame'te.” Roma huakhuairi a'dik o'e. Kateapi' a'tokhue'dik o'eapet oro'a. —Huairien huamadoya'eria o'mana'uyate.

41 Kenda o'mana'depo, "yan'bahuati'," o'manan'uyate.

20

Macedonia huadaribayo kenpa'ti Grecia huadaribayo Pablo o'hua'uyate.

1 'Utta'da ea'pak en'batikde'te Pabloa huanigpeika'eritaj a'maboroayonya'po o'bakupopaka'uyate. O'manmadika'depo, "ijhua'dey," o'mana'depo Macedonia huadaribayo o'bakhua'uyate. 2 Macedonia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po Jesústaj huanigpeika'eritaj daka'da o'maboroaypo o'manmadikanhua'uyate. Nogoka' Grecia huadaribayo okye'uyate. 3 Keyo bapa' puug o'mata'unhuahua'po Siria huadaribayo hua'dikda e'eada kusi'petone'yo huakuddik e'eada judío aratbut Pablota' a'arakenya'po onokkupobonok Pablo o'nopoedepo kusi'petone'yo huahue' o'uyate. Konigepo hua'ite onte'ti Macedonia huadaribayo ijhua'apoy, huaboa'da o'nopo'e'uyate. 4 Nogda huakka' jakeri kenpa'ti nogda huadaribayo huae'eri Pabloere on'hua'uyate. Sópater Berea jak huae'eri o'hua'uy. Tesalónica jak huae'eri, Aristarco kenpa'ti Segundo on'bahua'po, Derbe jak huae'eri Gayo kenpa'ti Timoteo on'bahua'po Asia huadaribayo huae'eri Tíquico Trófimoere on'tahua'uyate. 5 Dagte huakkuru kenomey on'hua'depo huakka' jak Troasyo oro'taj monige'uyate. 6 Filipos huakka' jakyo judío en fiestate oro' o'bape'uy. Kenda fiestate judío

aratbut biahue' pan bape'dik o'nika'. Fiesta o'pokandepo kusi'petone'yo o'hua'uy. Cinco huame'noe e'pogte o'hua'unhua'po Troas huakka' jakyo okye'depo Troasyo siete huame'noe o'un'uy.

Troas huakka' jakyo Pablo o'ta'un'uyate.

⁷ Domingote pan a'bapeya'po konig Jesúsen huata'moneri ogkika'uyatenig oro' ogkupopakpo, Pabloa oro' huanigpeika'eritaj monmadikanhua'po. Eme'te ijhua'apoy o'nopoepo ijhue'da monbatia'pakonhua'po nopote sikyoda monbatia'pakbeduyne. ⁸ Jak kutaya'nada e'bakariya' o'kupopakuy. Keyoda huakka' huakjeysi'po o'bakpaknok. ⁹ Huabo o'epo huaboendik Eutico ventanate o'huadpo ijhue'da Pablo o'manbatia'pakbednok ken huabo digā'da taytaya' oa'po o'tayonpo jak kutaya' o'kotuy. E'bueyon' o'dupaka'po jakyo on'hueda'uy. ¹⁰ Ken Pablo o'huarakdepo huabotaj huikudate o'tihuadato'po o'doko'epo,

—Me'pukhue' yane', huabo o'noe. —Huama'buy huaknopoe'eritaj o'mana'uy.

¹¹ Ken ona'ti jak kutayo o'behuikonpo pan o'pohueseā'po o'batobape'depo onte'ti o'manbatia'pakpo o'tokme'uy. O'batikdepo o'bakhua'uy. ¹² Huabotaj e'noe' on'tohua'nok aya'ada durugnanada on'mae'uy.

Troasya' Mileto huakka' jakyo Pablomey on'hua'uy.

¹³ Oro' huakkuruda o'hua'uy. Asón huakka' jakyo Pablota' a'eya'po kusi'petone'te o'hua'uy. Pablono hua'ite e'hua'ta' o'pakuyate. ¹⁴ Asón jakyo Pablota' o'huahuaydepo kusi'petone'yo

o'bakudonpo Mitilene huakka' jakyo o'hua'uy.
 15 Keya' o'hua'uy. Eme'te Quío huagkuta'mejte
 o'pokonhua'po adme'ta' Samos huakka' jakyo
 o'tiakuy. Trogilioyo okmapiāhuaduy. Eme'te
 Mileto huakka' jakyo o'tiakuy. 16 Efeso huakka'
 jak Asia huadaribayo o'e. Jerusalényo Pablo
 ida e'hua'ta' o'pakpo judío aratbuten fiesta
 Pentecostéste e'bape'ta' o'pakpo. Konigepo ida
 e'hua'ta' o'pakpo Asiayo ijhue'da ee'ta' pakhue'
 o'epo Efesoyo e'hua'ta' pakhue' o'uy.

*Pabla Efeso huaknopoe'eri huairitone'taj
 o'manbatia'pakonhua'uy.*

17 Miletoyo Pablo o'epo, Efeso huanigpeika'eri
 huairitaj kan'totiake'po o'mata'mona'uy. 18 Ken
 huairi en'batiakde'te

—Asiayo yokye'depo huakkurutedda
 huame'noeyte huadakda ijkika'uy. Ta'pota'tion
 huadakda ijkikamey. Opudā kenda daka'
 mo'nopoene. 19 Botbayoka' opudere ijikamey.
 Huadaknopo'da Diostaj ijnigpeika'po Diosen
 ijkika'uy. Opud Diostaj daka' kan'nigpeike'po
 huakka' yonhuikonhua'uy. Judío aratbut do'taj
 e'araktā on'pakpo dakhuea'da me'nogkika'uyne
 opudā Efeso huairi kenda mo'nopoē. 20 Daka'da
 e'manmadika' opudtaj a'tihuapokya'po
 o'nonmadikika'uyne. Jak kurute huakka'
 aratbuta e'peete o'nonmadikika'uyne kenpa'ti
 opuden jakya' o'nonmadikika'uyne. 21 Dakhuea'
 e'ka' yan'batik Diostaj yan'nopo'korea',
 Jesucristo Huairitaj yanoknopoe'. Judiotaj
 kenpa'ti nog aratbuttaj o'nona'ika'uyne. 22 Oy
 Jerusalényo ijhua'apoy. Diosen Nokirega

be'ta'mona'nok ijhua'apoy. Keya' menpapi me'nogka'apone nopoehue'da ijhua'apoy. ²³ Keya' huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Pai'da ijnopo'eapone. Diosen Nokirega mena'ne. ²⁴ Kenda menogka'apone ijnopoepo mepu'kehue'dikda ijje. Do'huedda huabidda e'noeta' pakhue' ijjeipo kenyo'da durugda Diostaj ijjeipo ke'nenyo'da huadakuapa a'kaya'po kika'dik ijje. Diosen kakike'po me'ta'mona'uynok kenpa'da e'dakea'ta' ijpaki. Diosa di'nanada o'epo Jesúsa mo'nigbuey'uynok aya'ada nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apet. Kenda nogyo nogyo durugteda ijmanbatia'pakonhuahuika'poda e'kuhuitta' ijpaki, ken.

²⁵ Ken Dios huairitaj nigpeika'dik mo'e. Kenpa'ti Jesústaj huadak hua'a opudere ijmanbatia'pakika'mey. Opudomey do'taj onte'ti tiahuyhue'dik o'neapone. ²⁶⁻²⁷ Aya' Diosba' daka'da o'nonmadikikame'ne. Be'api' oknopoehue' ee'nayo "Pabloa Diosba' daka' onmadikahue' mo'ika'ne," ahue'dik o'ne. ²⁸ Opudada huadaknopo'da yan'toika'. Opudada daka' yan'nopoepo yan'nigpeika'. Huata'da yan'tioka'ika'. Aya'da huaknopo'e'eritaj Jesucristo o'manigbuey'uyatenok konigepo Jesúseno' o'tamae. Aya'da Cristoen huanigpeika'eritaj daka'da yan'manigtoika'. Diosen Nokirega kenda mona'uayne opudtaj. ²⁹ Do'hua o'nokhua'apone. Do'hua e'nokhuade'te nama'da huamanmadika'erikon opudere a'eya'po Jesús en huanigpeika'eritaj Diostaj eknopoebatika'ta' on'eretpakpo yan'batiakapet. Konig dubakuhua

ovejataj e'barakta' on'pakpo o'nika' konigti nama'da huamanmadika'eria opudtaj Diostaj e'maknopoebatika'ta' yan'eretpakapet.
³⁰ Sue'da huanigpeika'eria opud e'huaikaya'da huaboa'da nama'da huadik monmadika'apet. Jesúsen huaknopoe'eritaj kenda kan'nigpee'po kan'kike'po. ³¹ Nama'da huamanmadika'eritaj keyoj, ijjay. Bapa' huabayok huame'noe kenpa'ti sikyo batikhue'da opudtehuapa' Diostaj yonhuikpo Jesúsen huadak hua'a on'maboroayonhuahuika'ne. Aya'tada opudtaj o'nonmadikikame'ne. Kenda okkahuehue' yanikati'.

³² Ken, opudtehuapa' Diosa daka' kabatiokike'po Diosen di'da hua'a kamanopo'toe'po ken hua'ataj mo'nigpeika'po teyda moknopoe'po, Diosen huanigpeika'eriere mo'noehuaahuika'apo. ³³ A'nenda opudere ijjunhuahuika'uy. Do'tehuapa' opuden huakupe opuden yudtapi' pakhue' ijikamey. ³⁴ Do'tehuapa' kenpa'ti doere huamanmadika'eritehuapa' ijbaikamey. Opuda kenda daka' mo'nopoene. ³⁵ Kenda ijbaika'po pai'da aratbuttaj ijbayokikamey opud konigti yan'baapo pai'da e'nahue'taj yan'bayokikati'. "Katetehue' huabayokeria durugnanada o'nika'. Eyokte huabae'erinayo sue'da durugda o'ne." Kenda Jesús Huairia oa'uyate. —Pabloa Efeso huanigpeika'eri huairitaj o'mana'uyate.

³⁶ Kenda oa'depo Pabloa huikudate on'bahuadpo aya'da Efeso huanigpeika'eri huairiere o'tiona'pakuyate. ³⁷ Pablota' aya'ada on'ta'bahuikpo on'doko'epo kenpa'ti konig

kenomey ogkika'uynig konigti on'buyuke'uyate.
³⁸ "Onte'ti do'taj tiahuahue' o'neapone," Pabloa o'mana'denok suhue'nanada on'mae'uyate. Kenoka' kusi'petone'te on'tahua'uyate.

21

Jerusalényo Pablo o'hua'onhuahua'uyate.

¹ Huama'buytaj o'bakhua'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Cos huagkuta'mejyo meyopi' bethue'da butukda o'hua'uy. Eme'te huakka' jak Rodasyo o'hua'uy. Keya' huakka' jakyo Pátarayo o'hua'uy.

² Pátara nog kusi'petone' Fenicia huadaribayo huahua' o'huahuay'uy. O'kudpo o'hua'uy.

³ E'hua'te huagkuta'mej Chipre o'tiahuay'po opetopen o'hua'po Siria huadariyo o'hua'uy. Tiro huakka' jakyo katepi' o'batatohua'po batabakotandik o'epo o'betuy.

⁴ Tiro huakka' jakyo Jesúsen huaknopoe'eritaj o'bahuahuaydepo kenomeyere siete huame'noe o'unhua'uy. Diosen Nokirega huaknopoe'eritaj kenda o'manopoea'nok "Jerusalényo huahue'dik yae', Pablo." Huaknopoe'eria o'nona'uy.

⁵ Ken siete huame'noe o'edepo a'huaya'po o'orok'uy. Huakka' jak kurute aya'ada Jesúsen huaknopoe'eri ettone'ere huasi'poere bo'ta'tiakuyne. Kuhuadte huikudate o'bahuadpo Diostaj o'tiona'pakuy.

⁶ "Yanhuati'," e'mabajbajte mona'uyne. "Yan'maeti'," o'mana'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Kenomey ke'nen jakyo on'bahua'uyate.

⁷ Ken huakka' jak Tiroya' o'bakhua'uy. E'pogyo kusi'petone'yo o'hua'uy. Tolemaida

huakka' jakyo o'betuy. Jesúsen huaknopoe'eritaj o'bahuahuyapo nogme'noetida kenomeyere o'mata'eahuaduy. ⁸ Eme'te Pablo oro'ere o'hua'uy. Cesarea huakka' jakyo okye'uy. Cesareayo Felipeen jakyo o'hua'uy. Felipe Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po nogya' nogya' o'manbatia'pakika'uyate. A'nenda siete'a huabatihuapokika' on'baktie'ea'uy. Ke'na nogtida o'uy. Kenere o'eonhua'uy. ⁹ Felipeen botta' botta' huayobu o'tauy. Toepakhuedyo' o'tauyate. Kenomeytaj Diosa o'manopoea'nok kenda on'manika'uyate. ¹⁰ Huakka' huame'noe e'ede'te Diosenba' huamanbatia'pakeri Judeabaya' okye'uy. Ke'nendik Agabo o'uy. ¹¹ Oro'taj a'ta'huadya'po o'tiakuy. Agabo maka'bij Pablodata jokbijeato'po huata' o'itinukupo kenpa'ti o'ba'tinukupo o'batia'pakpo,

—Jerusalényo judío huairia Pablota' in konig o'nogka'apo. Kenpa'ti Roma aratbuttaj on'bayokapo. Diosen Nokirega' mename'ne. — Agaboa oro'taj mona'uyne.

¹² Kenda o'peedepo oro' kenpa'ti Cesarea huaknopoe'eria Pablota' ona'po, "Jerusalényo huahue' yae'." Diga'da ona'uynig'a. ¹³ Pablonayo mona'po,

—¿Mena'po dota' mo'bahuik? ¿Mena'po pai'da on'nopo'ea'? Do'taj kuda'dik me'nene kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo Jesús Huairien hua'a ijmanbatia'pakika'nok bueydik ijje'po bueydik ijje'y. —Pabloa mona'uyne. ¹⁴ Pablo oro'taj nigpeehue' mo'enok,

—Kate Jesús Huairia e'kata' o'pak megke'. — Ona'depo okbatikon'uy oro'.

15 Ken katepi' e'tae' kutamayo o'bahue'udpo Jerusalényo o'hua'uy. 16 Sue'ada Jesústaj huaknopoe'eria Jerusalényo bo'tahua'uy. Mnasónere o'hua'po ke'na Chipreyo huae'eri o'uy. Jesúsen huanigpeika'eri o'ika'uyate. Mnasónen jakyo Jerusalényo bo'tohua'uyne. Keyoda o'ika'uy.

Pablo Jacobotaj on'ta'huade'uyate.

17 Jerusalényo e'tiakde'te Jesucristotaj huaknopoe'eri huama'buya durugteda bo'edyne oro'taj. 18 Jacobotaj a'ta'huadya'po eme'te oro'ere Pablo o'hua'uy. Jacoboere aya'da Jesucristoen huaknopoe'eri huairitone' on'mauy. 19 "Ijtiaki," Pablo o'manato'depo, Diosa daka' be'tihuapoknok Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok huakka'nada nog aratbut huabo'a'da on'nopo'korea'po Jesús Huairitaj o'noknopoeme'. Kenda Pabloa o'manbatia'pakuy. 20 Kenda on'peedepo, huadakda o'e Dios, 'urua'da o'kadhuahuame'te Diosa, on'batia'pakdepo, Pablotaj o'nona'po:

—Huadakda huama'buy. Huakka'nada miles judío huaknopoe'eri iyoda e'eada Moisésenkon aya'ada nigpeika'dik oda'ika'. 21 Judío aratbuttaj nog aratbutenbaya' nama'da Pabloa o'manmadikika'. Kenda Moisésa o'mana'uyate kahue'dik o'ne. Kenpa'ti huabokereksi'po huasi'dak oktegikahue'dik o'ne. Kenpa'ti konig judío aratbut ogkika'uyatenig kikahue'dik o'ne. Kenda i'manmadikika'nig ontaj judío huaknopoe'eria mo'tipeeme'te. 22 ¿Konigepo oro' kate ka'dik o'e? Kenomey judío huaknopoe'eri Pablo o'tiakde on'peedepo kupopakdik o'neapo.

23 Konig yag'kati' o'nonapone: Oro'en botta' botta' huabokerek mo'ene. Ken konig o'ka'apoy buttida Diostaj o'noname'tenigda. Kenda ka'dik o'ne. 24 Yan'batohuati'. Kenomeyere Diosen jakte konig Moisésa o'mana'uyatenigda Diostaj yan'bayokti'. Kenomeytaj oveja 'uhua ka'de'po huakupe yabayokti'. Oveja 'uhua Diostaj e'batiarakade'te kuserena'da kupie'dik mo'maeapet. Kenda eka'nayo judío aratbut huaknopoe'eri opudtaj bo'tiahuaypo noga nama'da on'huaa'me'te on'nopoapo kenpa'ti Moisésenba' o'kika', on'nopoapo, ken. 25 Kenpa'ti nog aratbut huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uy. Kenda ka'dik e'huae' o'manigmadoya'uy ora. Konig judíomey ogkika'nigtaj kikhue'dik ee'tada ken huaen dios e'ketka'taj e'yokde' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti mimipi' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti e'huerenpitiduku'te e'buay bapehue' yanika'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj bakdejhue'dik yanika'. Kenyo'da o'manigmadoya'uy. — Jacoboomeya Pablotaj o'nona'uy.

Diosen huamanmadika' jakya' Pablotaj on'torokuy.

26 Ken Pabloa botta' botta' huabokerekta' o'batohua'po eme'te kenomeyere onokteyo' Diostaj 'uru'dikyo' ogka'uyate. Siete huame'noe nige'dik o'nepo kenoka' Diostaj ovejapi' vacapi' o'nigarapaket kenda sacerdotetaj a'na'ya'po Diosen huamanmadika' jakyo on'kudonme'te.

27 Ken siete huame'noe huapokdikte ee'te sue'da judío aratbut Asia huadaribaya' Diosen jakyo Pablotaj on'tiahuaydepo huakka'da

aratbut egkupopakte Pablotaj dakhuea' on'batia'pakdenok Pablotaj on'epo. On'toē'uy. 'Utta'da on'mana'po:

²⁸ —Bo'tihuapok Israel huabokerek. In huabokerek nogbayo nogbayo o'huae'ika'po, oroen e'manmadika' dakhue'da o'e o'manmadikika'po, Moisésenba'taj peēhue'dik yanika' o'manmadikika', kenpa'ti in Diosen jaktaj dakhuea'da o'huaa'po kenpa'ti nog aratbuttada Diosen jakyo o'bakuda'nok Diostaj tahuiriga'da ogkika'po. —Nogbayo judío huabokereka 'utta'da on'mana'uyate. Nama'da on'mana'uyng'a.

²⁹ Jerusalényo 'ikken Pablo Trófimoere judíoa on'tiahuayme'te. Diosen jakyo Pablo Trófimo Efeso huāe'eritaj o'tokudtaj judíomey nama'da on'nopoepo nama'da on'huaa'uyng'a. ³⁰ Aya'da Jerusalén jak huāe'eri on'peedepo, on'diayonpo, on'huaketonyakpo on'kupopakpo. Pablotaj on'toēpo Diosen jak kurute on'torokonpo. Diosen huamanmadika' jak idada o'nokhuikuy.

³¹ Kenoka' Pablotaj e'arakta' on'pakpo, aya'da jak huāe'eri 'utta'da on'maboya'. Kenda Roma sorotataj huairi o'matipeundepo, ³² idada sorotataj sorotataj huairiere ogkupopakonpo aratbut egkupopakyo on'baketonyakuy. Aratbuta huairitaj sorotataj on'batiahuaydepo Pablotaj e'tuktukada on'batikon'uy. ³³ Sorotataj huairia Pablotaj ibodteda o'huatiakdepo o'toēato'po, “Botta' sirobia yan'tinuku',” o'mana'po, Kenta' o'mana'po: “¿Be'a ya'e?” “¿Kate yaka'?” o'mana'nig'a. ³⁴ Huairitaj peēhue'ada huakka'da nogda nogda huadik on'mana'po huairia nopogkahue' o'epo kenigda o'mana'uy.

“Oro'en jakyo yan'tohua'.” O'mana'uy.
³⁵ Sorotataen jak huabehuikyo e'ede'te aratbuta Pablota^j dakhuea'da egkata' on'paknok sorotata^j Pablota^j kutayo huabagkutope'te baktohua'dik o'nuy. ³⁶ Kenpa'ti

—Yanarak ke'na kabueye'. —Huakka'ada ta'poyen o'dadyakuy.

Huakka' aratbutta^j Pabloa huata' o'mantia'pak'uyate.

³⁷ Huakpayo huakuda'dikte ee'te huairitaj Pabloa ona'po: “¿Menpa' on'ere batia'pakdik ijje?” Pabloa ona'uy.

—¿Griegoen hua'ate menpa' i'nopo^e? ³⁸ A'nenda Egipto^yo hua^e'eri huabokerek Roma huairitaj e'enta' o'pakpo kente aratbut ehue' e'ika'yo cuatro mil huabarakeri o'batohua'uyate. ¿Ke'na ehue' i'e? —Sorotataj huairia Pablota^j ona'uy.

³⁹ —Do judío aratbut ijje^y. Cilicia huadarib-aya' huaboro'mon Tarso huakka' jak hua^e'eri ijje^y. Aratbutta^j e'mana'ta' ijpaki. —Pabloa ona'uy.

⁴⁰ “Mana'dik i'ene.” Sorotataj huairia ona'nok Pablo huabehuikte o'bopo, o'manigba'tepo. Ken soata' e'ne'te en'batikde'te kenomeyen hua'a hebreo hua'a o'mana'po:

22

¹ —Kenda ijkadhuahuikamey o'nontia'pakapone. Daka' men'pee', egomey pogomey. —Pabloa huaboa'da o'mana'denok ² hebreo hua'a kenomeyen hua'ate Pabloa o'mana'nok aratbut on'pe^edepo nogitinada soata'da o'nenok,

³ —Judío aratbut ijjej. Cilicia huadaribayo Tarso huakka' jakyo ijsi'poe'uy. Iyo Jerusalényo ijkerekuy. Huamanmadika'eri Gamaliela me'nonmadika'onhua'ika'uyne. Aya'da adhuea'pane'en e'mana' ogkika'nok daka'da yoknopoika'uy. Kenpa'ti Diosen e'kata' ijjeretpakpo ijkika'uy konig opud oy bo'kika'nig. ⁴ A'nen Cristoen huaknopoe'eritaj ijbaukikamey. E'barakta' ijpakpo, ijbapo ijbakudikamey. Huabokerektaj ettone'tabeta' ijkika'uy. ⁵ Sacerdote huairi kenpa'ti aya'ada huate' huairi huakupopakeria do'taj mentiahuayika'uyne konigti onbatia'pakdik mo'ene. Kenpa'ti Damasco huakka' jakyo judío huama'buytaj kan'batotiake'po men'nigmadoya'uy. Ken beroba' do'taj men'yokuyne. Kenda ijtohua'uy. Ayo Cristoen huaknopoe'eritaj a'baukya'po ijhua'uy. Jerusalényo a'batotiakya'po kan'mabitbite'po kan'bakude'po ijhua'uy.

Konig Jesús Huairitaj ijnopo'korea'uy, Pabloa o'batia'pakuy.

(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Ken dagte ijhua'po Damasco huakka' jakyo meyohue'da e'ede'te tokhuad e'huadte idada kurudya' huakjeytone' do'taj be'tita'tenok ⁷ sorokte ijhuekon'uy. “¿Mena'po diga' megka'ne, Saulo?” Ijpee'uy. ⁸ “¿Be'a i'e, Huairi?” Yona'uy. “Jesús Nazareteri ijjej. Kentaj diga' igka'ne.” Jesús Huairia mena'uyne. ⁹ Kenomey doere on'hua'uyng'a huakjey on'tiahuaypo on'me'pukonpo Jesúsaj 'uruda

peehue' o'ne'uy. ¹⁰ “¿Kate ka'dik ijje_y, Huairi?” Yona'uy. “Yabo', Damascoyo yahua'. Keya' kenda ka'dik i'eaponig noga mona'apone.” Jesús Huairia mena'uyne. ¹¹ Huaboro' huakjeya bekpohuiukan'uynok. Kenomey doere on'hua'uynig'a do'taj men'ta'koypo men'tohua'uyne. Ken Damascoyo men'tokye'uy.

¹² Ken Damascoyo nogbokerektida o'epo huadik Ananías o'uy. Ke'na Apagba' Moisés e'madoya'ba' daka'da o'nigpeika'uyate. Aya'da judío Damasco huae'eria Ananías huadakda o'e on'huaa'ika'uyate. ¹³ Ananías do'taj behuatiakuyate. “Huaboa'da ona'ti tiahuydik yae'.” Mena'uyne. Kenpa' ena'te ona'ti huadakda ijtiahuy'uy. Kentaj ijtiahuy'uy.

¹⁴ Kenpa' mena'po: “Oro'en Apag Dios a'ennada ontaj bektie'ea'uy. Konig Apag Diosa o'paknig kaknopo'e'po, Cristo kenpa'da huadak huakika'eritaj on be'tiahuy'epo kenpa'ti Jesús Huairitaj hua'ada me'pee'po Diosa oktie'ea'uyate.

¹⁵ Nogbaya' nogbaya' aya'da i'tiahuyaymetnig aya'da i'peemetnig i'batia'pakonhuahuika'apo, Jesucristoen i'manbatia'pakonhuahuika'apo.

¹⁶ ¿Oy mena'po ijhue'da i'huad? Yabo'. Bautiza yaka'. Jesucristotaj yaknopoepo e'tiona'pakte Diosa o'nen dakhuea' e'ka'taj menopo'tihueke'apone. Bekkahuea'apone,” Ananías mena'uyne.

Konig nog aratbutyoda do'taj Diosa me'ta'mona'uy. Pabla o'batia'pakuy.

¹⁷ Ken, Jerusaléno ijkumejdepo Diosen jakyo ijtiona'pakpo konig e'yorokpa' ijtiahuy'uy.

18 Huairitaj ijtiahuay'uy. Mename'ne: "Jerusalén_ya' idada yabakhua' kenda do'taj i'manbatia'paknig iyo aratbut e'peeta' pakhue'da mo'eapone." 19 "Aya'da huaknopoe'erien huaitake' jakyo ijbahuahua'uy. O'nen huaknopoe'eritaj huabakuda' jakyo ijbatohua'po, ijmabitbitdepo ijbakuda'uy. In aratbut kenda on'nopoe. 20 O'nen huamanbatia'pakeri Esteban kenoka' en'arakte do kenteda ijbopo Estebantaj huaarakeri huadakda ogka' ijnopoe'uy kenpa'ti huaarakerien yudtaj ijmatatoepo ijje'uy." Jesús Huairitaj yona'uy. 21 "Judío ehue'taj nog aratbutte o'ta'mona'apone. Yahuati'." Jesús Huairia mena'uyne. —Kenda Pabloa huakka' judío egkupopakte o'mana'uy.

Pablotaj sorotataj huairia o'mektōe'uy.

22 Kenda ea'te judío aratbuta Pablotaj on'peenig'a huaboa'da 'utta'da on'basagkia'uy.

—In huabokerek kabueye'. Noikahue'dik kaē'. —'Utta'da on'basagkia'uy.

23 Batikhue' on'basagkia'udhua'po kenpa'ti on'huadiaypo yudtaj o'nokhuinhuinpo sorokog' kurudyo o'nene'po 24 "Sorotataen jakyo yan'kuda'," kenpa'ti "mena'po judío aratbut kentaj 'utta'da on'basagkia'enok kenda e'nopoe'ta' ijpaki Pablotaj yan'bitbit." Sorotataj huairia o'mana'uy. 25 A'bitbitya'po en'tinuku'ete,

—Roma huaē'eritaj huairia Roma gobiernoen aratbuttaj peehued e'eada mabitbithue'dik o'e. Roma huadariyo huaē'eri ijje' do. —Ken capitántaj Pabloa ona'uy.

²⁶ Kenda enade'te capitán sorotataj huairitaj o'hua'po onato'po:

—Keyoj, katea' i'mana'. In huabokerek Roma huadariyo huae'eri o'e. —Capitána ona'uy.

²⁷ Huairi Pablotaj o'huatiakonpo, ona'po,
—¿Buttida Roma huadariyo huae'eri i'e? —
Sorotataj huairia ona'nok,

—Ee'. —Pabloa ona'uy.

²⁸ —Romayo huae'eri a'eya'po huakka' huakupe
ijbayokuy. —Huairia ona'nok,

—Roma huadariyo donayo ijsi'poe'uy. —Pabloa
ona'uy.

²⁹ Kenomeya Pablotaj on'bitbitaynig
o'nokbahua'uy. Kenpa'ti huairia Pablo Romayo
huae'eri o'e o'nopoedepo o'me'pukpo okhua'uy.

*Judío Sacerdote Huairitaj kenpa'ti judío huairi-
tone'taj Pabloa o'mana'uy.*

³⁰ Eme'te kate Pabloa yakame'te judío huairia
kenda kan'huae'po sorotataj huairia e'nopo'e'ta'
o'pakpo Pabloen sirobij e'tinuku' o'kujpo
kenpa'ti judío sacerdote huairitaj kenpa'ti judío
huairitone'taj kagkupopake' o'bahuaa'po. Ken
on'kupopakdepo kenomey egkupopakyo Pablotaj
o'tohua'uy.

23

¹ Ken sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huate'ne'
huairitaj Pabloa o'batiahuaypo o'mana'po:

—Huadakda ijkika'mey oyda kenpa'ti. Diostaj
huadakda ijje'po durugnopo'da ijikay. —Pabloa
o'mana'uy.

² Pablo kenda ea'te, "Huakittata' yan'bogbas." Sacerdote Huairia Ananías a o'mana'uy. Pablotaj meyohue'da huata'boeritaj e'mana'tada,

³ —Diosa ontaj o'bogbasapo. On nama'da huanopoe'eri i'epo konig Moisésenba'te o'uyatenig do'taj pee'dik o'ene. On'nayo konig Moisésenba' o'mana'ika'nig kenda nigpee hue'ada do'taj yan'bogbas nama'da i'mana'ne. —Pabloa ona'nok.

⁴ —Kenpa' Diosen Sacerdote Huairitaj dakhuea' ina'. —Kente meyohue'da huaboeria Pablotaj o'nona'nok.

⁵ —Ke'na Sacerdote Huairi o'e nopoe hue' ijjeipo ijjay, egomey. Apagba'te oa'po, "Opuden huairitaj dakhuea' ahue'dik mo'ene." Apagba'a kenpa' oa'. —Pabloa o'mana'uy.

⁶⁻⁸ Aratbut on'bueydepo ona'ti noyhuadhue' o'neapo kenpa'ti Diosen huata'moneri ehue' o'ne kenpa'ti nokiregpi' ehue' o'e. Kenda saduceo aratbut oda'ika'. Aratbut on'bueydepo ona'ti on'noyhuadapo, Diosen huata'moneri o'ne, kenpa'ti nokireg o'e. Kenda fariseomeynayo oda'ika'.

Sue'da huakka' judío huairitone' saduceo o'nuy. Nogomey sue'da huakka' judío huairitone' fariseo o'nuy. Pablo kenda o'nopondepo 'utta'da o'mana'po:

—Fariseo ijjeiy. Do'hued huabetkudakente fariseo o'ne. Aratbut on'bueyika'nig ona'ti on'noyhuadapo yoknopoika'nok iyoda opud huairia on'totiakne, do'hued egomey. —Pabloa o'mana'uy.

Kenda eade'te fariseo noyhuaddik o'ne oda'nok saduceoata noyhuadhue'dik o'ne

oda'nok huayahuaya on'maboy'uy. Kenomeya huayahuaya kenda e'manpeeta' pakhue' o'ny. ⁹ Kena'po huayahuaya 'utta'da on'maboydepo sue'da Apagba' e'mana' huamanmadika'eri fariseo huaknopoe'eria on'mana'po:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Kentaj nokiregapi' ya'batia'pakuyetpi' kentaj Diosen huata'moneria ya'batia'pakuyetpi'. Diostaj dakhuea' ogkahue' mo'ne. —Fariseo huaknopoe'eria on'mana'uy.

¹⁰ Huiyoka'da huayahuaya on'maboynok Pablota' dakhue'da yanogka'apet sorotataj huairia o'no'ponpo diga'da o'tome'pukpo, "Judío huairi nopoyo yanhua'. Pablota' yan'torokpo sorotataen jakyo yan'tohua'." Sorotata' o'mata'mona'uy.

¹¹ Eme'te esikde'te Pablota' Jesús Huairi o'tibopo,

—Teyda yaika'po me'pukhue' yaika'. Iyo Jerusaléno do'taj 'urua'da i'manbatia'pakme'ne huakka' jak Romayakon konigti manbatia'pakdik i'eapone. —Jesús Huairia Pablota' ona'uyate.

Pablota' mon'arak. Sue'ada judíoa huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹² Eme'te sue'ada judío aratbuta "Pablota' mon'arak." Aya'ada on'no'poe'po oda'po:

—Pablota' arakhued oro' bapehue'dik o'eapone kenpa'ti mayhue'dikda o'eapone. E'pe'nayo e'mai'nayo oro' dakhue'da mae'dik o'eapone. Nogpa'dakon adhue'dik o'ene. —Aya'ada onpayo' oda'uyate. ¹³ Ken konig Pablota' o'arakapoy nogiti cuarenta e'pok huabokereka on'batia'pakuyate.

14 Sacerdote huairitaj judío huatone' huairitere on'bahuahua'po on'mana'po:

—Pablotaj arakhued oro' e'bapudhua'nayo oro'taj Diosa dakhuea'da ogka'dik mo'ene, oro' aya'ada kenpa' oa'mey. 15 Sorotataj huairite yan'mata'mona'. Pablotaj nogiti e'peeta' o'paki. Eme'te oro'taj monigtotiak. Nama'da yanati'. Oro'nayo dagte en'totiate iyo tiakhued dagta' a'arakya'po on'nige'apoy.

16 Pablotaj on'arakapo judío huabokereka kenda Pabloen huatoa'yo o'mapeepo Pablotaj a'batia'pakya'po sorotataen jakyo o'huahua'uyate. 17 Pablo kenda o'peepo sorotataj Capitántaj ona'po:

—In huabotaj sorotataj huairite yatohua'. Huairitaj e'batia'pakta' o'pak. —Pabloa sorotataj capitántaj ona'uyate.

18 Sorotataj capitána Pabloen huatoa'yotaj sorotataj huairite o'tohua'depo,

—In huabo ontaj ka'batia'pake'po sorotataj huairitaj yatohua'. Pabloa mena'ne. —Sorotataj capitána ona'uy.

19 Sorotataj huairia huabotaj o'ta'koyonpo sue'da adyon o'tohua'depo,

—¿Katea' do'taj e'batia'pakta' i'pak? —Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

20 —Judío aratbuta konigyo' on'pakpo, “Eme'te judío sacerdote huairitaj judío huatone' huairiere-taj Pablotaj monigtotiak. Nogiti daka'da Pablotaj e'peeta' o'paki.” Nama'da ontaj mona'apone.

21 Kenomeytaj manigpeehue' yae'. Cuarenta e'pok huabokereka o'nokmairegiregapo Pablotaj a'arakya'po on'nige'apoy “Pablotaj arakhued oro'

e'bape'nayo Diosa oro'taj dakhuea'da ogka'dik mo'ene." Aya'ada kenpa' odame'te. Kenpa'ti oyed-dapi' eme'tepi' ijta'mona'apoy o'na ea'te on'peepo ekpoe' mo'nigeapone. —Pabloen huatoa'yoa sorotataj huairitaj ona'nok.

²² “Do'taj kenda huaboda ona'nig be'tapi' manahue' yae'. Kenigda yahuati'.” Sorotataj huairia Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

Gobierno huairi Félixte Cesareayo sorotataj huairia Pablotaj o'ta'mona'uyate.

²³ Ken huabo e'huade'te sorotataj huairi botta' capitántaj o'manokoypo. E'tiakde'te, “Bisik nuevete Cesarea huakka' jakyo a'huaya'po doscientos sorotataj yan'kupopak. Kenpa'ti setenta sorotataj caballote huahua' yan'kupopak kenpa'ti doscientos sorotataj huabarak sirohui'dakbet yan'kupopak. ²⁴ Kenpa'ti Pablo huahuad caballo yan'nigtotiak. Gobierno huairi Félixte dakda yan'tohuati'. Daka' yan'tiokadhua'po yan'tohuati'.” Sorotataj capitántaj o'mana'uyate. ²⁵ Sorotataere o'nigta'mona'po beroba' o'nigmadoya'po,

²⁶ “Judea Gobierno huairi Félix huadakda i'ene. Saludos o'huaa'ne. Do Claudio Lisias o'nigmadoya'ne. ²⁷ Judío aratbut in huabokerektaj on'ta'koypo a'arakya'po. Roma huae'eri o'e huaboa'da ijnopoedepo do'hued sorotataere ijbahuahua'po ijbaktiparatmey. ²⁸ ¿Kate Pabla o'ka? ¿Katea'ti yan'huaapet? e'nopoe'ta' ijpakpo sacerdote huairitaj judío huatone' huairi egkupopakyo ijtohua'mey. ²⁹ Judío aratbuten beroba' e'mana'taj Pabla

dakhuea'da o'ka' on'huaame'. Oro'en gobierno beroba' e'mana'taj dakhuea' kahue' o'enok arakhue'dik o'ne. Kenpa'ti huabakuda' jakyopi' kudahue'dik o'e. ³⁰ Pablota'j mon'arak. Judío aratbuta oda' huaboa'da ijmatipeepo ontaj ijnigta'monay. Kenpa'ti Pablo dakhuea' o'ka'. Judío huairi kan'huaa'e'po nogok onte ijmata'mona'apoy katepi' Pabloa dakhuea' o'ka' ontaj huaa'dik ya'neapet. Kenpa'da ijjay." Beroba'te sorotataj huairia o'nigmadoya'uyate.

³¹ Ken sorotataj on'nigpeepo Pablota'j on'toepo sikyo on'tohua'beduyate. Sikyo Antípatrisyo o'nokyeyuyate. ³² Eme'te sorotataj hua'ite huahua'eri jakyo on'kume'uyate. Sorotataj caballote huahua'eri Pabloere on'hua'uyate. ³³ Cesareayo o'nokyedepo gobierno huairitaj beroba' on'yokato'po kenpa'ti sorotataj huairitaj Pablota'j on'yokuyate. ³⁴ Beroba' huairia o'tiahuaydepo, "¿Meya' i'si'poe'po i'kerekuy?" Pablota'j ona'uy.

"Cilicia huae'eri ijje'y." Pablo jenak huairia o'peedepo, ³⁵ Ona'po,

—On'tiakdepo Judíoa ontaj dakhuea' enhuaa'te ijmapeepapoy. —Gobierno huairia Pablota'j ona'uy. "Herodes huairien jakyo yan'tohua'. Keyo sorotataj kan'toe'." O'mana'uyate.

24

Pabloa Félix huairitaj kenda ijkadhuahua'uy on'batia'pakuyate.

¹ Ken cinco huame'noe e'pokde'te sacerdote huairi Ananíasere huatone' huairi kenpa'ti

aratbuttaj huairitaj huamanigbatia'pakeri huadik Tértuloere Cesareayo o'nokyepo gobierno huairitaj on'huahua'uy. Pablo dakhuea'da o'kika' e'huaa'ta' on'pakpo. ² Pablotaj en'totiakde'te Pabloa dakhuea'da o'kika' Tértuloa huaboa'da Félixtaj o'huaa'po:

—Oro'omey daka' o'noikay, me'pukhue' o'epo o'noey. Huakka'da i'nopoepo 'urua'da i'manika'. Ontaj gobierno huairi dakiti o'ay. ³ Kenda 'urua'da oro'taj o'nigkika'ne. Huadakda i'ene, Félix huairi. Nogitinada dakiti huairi. ⁴ Sue'da e'batia'pakta' ijpaki. Daka' mepeeti'. ⁵ Pablo dakhuea' huakka'eri o'e. Nogbayo nogbayo o'hua'epo judío aratbuttaj o'bapoespakea'po nogpa'da o'manmadikika'nok nogded judíotaj o'maknopoea'. Kenpa'ti Jesús Nazareterien huaknopoe'eri huairi o'e. ⁶ Diosen jakyo nog aratbuttada e'batokudta' o'pakpo, Diosen huamanmadika' jaktaj dakhuea'da konig tahuirigda e'kata' o'pakme'te. Konigepo oro'a Pablotaj o'toemey. Konig Moisésenba' o'ika'nigda menpa' dakhuea' yakiketpi' e'nopoeta' o'pakpo o'toeme'nig'a ⁷ sorotataj huairi Lisias o'kudonpo huiyokda o'epo bokayonpo boktohuame'ne. ⁸ “Pablo dakhuea' o'ka' huaa'eri Félixte yanhuati'.” Lisiasa moname'ne. Q'nadakon Pablotaj yabatia'pak. Ke'na dakhuea' o'ka' buttida on'batia'pak i'nopoapone. —Kenpa' Tértuloa Félixtaj ona'uy.

⁹ Nog judío huairi kenteda on'maepo, “Aya'da Tértulo oa'nig buttida oa'.” O'nona'uy. ¹⁰ Pablotaj yabatia'paka' huairia ba'ba' o'nenok,

–Kenda ijikame'nig durugteda ontaj ijbatia'pakapoy. Indaribayo aratbuttaj huairi i'unhuahuika'nok. ¹¹ Q'nada yamana'. Jerusaléno yokyeme'nig doce días be'tipokdene. Diostaj 'urua'da akaya'po ijhua'mey. ¹² Diosen jakya' huaitake' jakya' kenpa'ti nogya' nogya' e'maboyte be'api' huahuayhue' me'nikame'ne. Huakka' aratbuttaj dakhue' e'bahuaa'te be'api' tihuayhue' me'nikame'ne. ¹³ Huadakda ijkika'nok dakhuea' o'ka' be'api' huaahue'dik me'nene. ¹⁴ Diostaj ijnigpeikay. Diostaj oro'en huapane'kudak on'nigpeika'uyate. Diostaj huanigmanopo'yarea' huaboda e'manmadika' ijnigpeikay. Kenpa'ti Diosenba' Moisésa o'madoya'uyate kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeriba' yoknopoepo ijnigpeikay. ¹⁵ Aya'ada onte'ti on'noeapo. Aya' huadak huaka'eria kenpa'ti dakhuea' huaka'eria on'noyhuadpo onte'ti on'noika'apo. Kenda yoknopoikay konigti judío huairia kenda on'nopoika'. ¹⁶ Konigepo huadakda e'kika'ta' huanopoya' ijjeretpakpo ijikay. Dioserea huabokereka kenda tihuaydik me'nika'ne.

¹⁷ Nogbayo nogbayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huakka' huabayok ijhua'eonhuahuika'depo huaboa'da ona'ti do'huedbayo ikumejdepō pai'da huama'buytaj nog huaknopoe'eri nog huaknopoe'eri huama'buyen huakupe a'bayokya'po kenpa'ti Diostaj a'yokya'po ikumejmey. ¹⁸ Kenda e'kade'te sue'ada judío aratbut Asiabaya' Diosen jakyo do'taj menhuahuayme'ne. Dakhuea'

e'ka' e'nighuedade'te Diostaj konig oveja 'uhua e'arakde' menhuahuayme'ne. Huakka' aratbut kupopakhue' ee'te kenpa'ti be'api' dakhuea' oka' huaahue' ene'tada. ¹⁹ Ke'na Diosen jakyo, do'taj men'huahuayme'ne dakhuea' do'taj e'batia'pakta' e'paknayo iyō kan'tiake' iya' gobierno huairitaj kan'batia'pake'. ²⁰ Kenomey tiakhue' ee'nayo judío huairitone' ogkupopakya' do ee'teda nama'da do e'ika'nayo ontada mone'. ²¹ "Aratbut e'bueyada ona'ti on'noyhuadapo yoknopoika'nok iyōda opud huairia on'totiakne." Kenyo'da huairitone'taj 'utta'da ijmana'mey. —Pabloa Félixtaj ona'uy.

²² Kenda o'peedepo Félix kenda Jesús en huanigpeika'eria o'noknopoika'nigtaj huadakda o'nopoepo nogda Pablotaj e'kata' pakhue' o'epo,

—Liasias sorotataj huairi o'tiakdepo nogiti menbatia'pakapone. Pablotaj nogiti yoknokotapoy. — Félix a o'mana'uyate.

²³ "Pablotaj jakyo yatōe' orokhue'dikda yatōe'. Tinukuhue' yae'. Jakya' katēpi' e'kata' o'pakpo ka'dik ka'e kenpa'ti ke'nen huadi'a on'pakpo ta'huade'dik ka'ne' kenpa'ti aypo bayokika'dik ka'ne'." Capitántaj ona'uyate Félix huairia.

²⁴ Sue'da huame'noe e'pokde'te Cesarea huakka' jakyo onte'ti Félix huairi okye'uyate huatoeere. Huatoe o'dikka' Drusila. Drusila judío aratbut o'uy. "Jesucristotaj menbatia'pake' Pablotaj monigtotiak." Félix a o'mana'uyate. ²⁵ Aratbut huadaknopo'da o'nepo Diosenyo'da kika'dik o'ne. Huaso'a katēpi' o'pakika' kahue' yanika'. Kene'huaya' huame'noete oknopoehue'

huae'eritaj dakhuea' ogkika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Kenda Félix o'peepo o'me'pukudpo,
 —Oyedda kenpa'da ijpeedey. Yahuati'. Nogok katepi' kahue' e'huae'oka' o'nokoypo on'taj o'peeapone. —Félix a ona'uyate.

²⁶ Kenpa'ti e'oroka'huayak huakupe huaoroka' Pabloa beyokapet Félix o'nopoepo nogok nogok a'batia'pakya'po Pablota' o'nokoyika'uy. ²⁷ Ken konig o'adhuahuika'po botta' huabayok o'pokpo Félix kenpa'da o'orokuyate. Porcio Festo huabo gobierno huairi o'uyate. Félix judío huairitaj huadi'da ee'ta' o'pakpo konig jakyo Pablota' orokahuedada Félix okhua'uyate.

25

Huairi Porcio Festoa Pablota' o'boa'uyate.

¹ Cesareayokon gobierno huairi a'eya'po Festo okye'uyate. Bapa' huame'noe o'undepo Jerusalényo o'hua'uyate. ² Jerusalényo sacerdote huairiere judío huairiere Festotaj: “Pablo dakhuea' o'kika'uyate,” nama'da o'nona'po. ³ Dagta' Pablota' mon'arak. Huakkuruda judío huairi soatayo' on'batia'pakdepo, “Oro' o'paknok Cesarea huakka' jakya' yata'mona'. Iyo Jerusalényo Pablota' mo'nigtotiake'.” Festotaj judío huairia o'nona'nig'a. ⁴ “Keje'.” Festoa o'mana'po,

—Pablota' Cesareayo ijtoey a'ti ayo ijhua'apoy.

⁵ Opuden huairi Cesareayo doere hua'dik mo'ene. Pablo dakhuea' eka'nayo aya' huaa'dik mo'eapone. —Festoa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

6 Jerusalényo ocho diezpi' huame'noe Festo o'edepo ona'ti Cesareayo o'kume'uyate. Eme'te kente egkupopakte gobierno huairi apon huahuadte o'huadpo, "Pablotaj yan'totiak." O'mana'uyate. 7 Pablo e'kudde'te judío huairi Jerusalénya' on'tiakdepo Pablotaj on'huahua'po, Pablo nogda nogda dakhuea' o'ka'uyate nama'da on'huaa'nig'a buttida huaahue' o'ne huairi o'nopo'e'uyate.

8 —Dakhuea' kahue' ijje'uy. Judíoen e'mana' e'madoya'taj dakhuea' kahue' ijje'uy. Diosen jak-taj dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenpa'ti Roma gobierno huakhuairitaj dakhuea' kahue' ijje'uy. —Pabloa ona'uyate.

9 Festo huadakda o'e. Judíomeya e'huaa'ta o'pakpo,

—¿Ontaj daka'da me'tipe'e'po menpa' Jerusalényo e'hua'ta' i'pak? —Festoa Pablotaj ona'uy.

10 —Roma huakhuairien huairitaj ijtibopo iyo kenda menhuaa'nig pee'dik o'ene. Judíomeytaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Sigpi' dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenda daka' i'nopo'e. 11 Doa dakhuea' eka'nayo bueydik ijje'ayetnig'a, kenda judío menhuaa'ne buttida ehue' ee'nayo be'api' kenomeytaj bayokhue'dik me'nene. Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'eapone. —Pabloa Festotaj ona'uyate.

12 Festoen huanopo'e'eritaj Festoa o'batia'pakdepo,

—Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'eapone, ia'nok kentaj i'hua'apo. —Festoa Pablotaj ona'uyate.

Agripa nog gobierno huairitaj Pabloa o'tibo'uyate.

¹³ Nogok sue'da huame'noe gobierno huairi Agripaen huaidpo Berenice Agripaere Festotaj a'batia'pakya'po Cesareayo on'hua'uyate.

¹⁴ Sue'da huakka' huame'noe kenteda o'nunhua'nok Pablota' Festoa o'tia'pakpo:

—Pablo huabakuda' jakyo Félix huairia okhuame'. Pablo iyoda o'e. ¹⁵ Jerusalényo do Festo ijjednok, "Pablo dakhuea' o'kadhuahua'uyate. Kentaj kadarake'." Judío sacerdote huairi judío huatone' huairierea do'taj moname'ne. ¹⁶ "Be'api Roma gobierno huairi ida arakhue'dik o'ne. Dakhuea' o'ka' huaso'teda huaa'dik yane'. Ke'na huaso'teda kenda kahue' ijjemey a'dik o'e. Kenda huakkuruda gobierno huairia daka' pee'dik o'e." Judío huairitaj ijmana'mey. ¹⁷ Kena'po judío huairi iyo en'tiakde'te ida eme'te gobierno jakte enkupopakte ijhuadpo huairien apon huahuadte ijhuadmey. "Pablota' yan'totiak." Ijmana'mey. ¹⁸ O'tiakdenok Pablo dakhuea'da o'kadhuahuame'te judío huairia yanhuaa'apetpi' ijnopoe'pi' kenda huaahue' o'neme'. ¹⁹ "Konig oro'en adhuea'pane' on'kika'uyatenig Pablo kikhue' o'uyate. Nogpa'da o'kika'uyate. Kenpa'ti Jesús o'buey'uyate onte'ti o'noe'uy. Pabloa o'manmadika'onhuahuika'uyate." Judío huairia me'noname'ne. ²⁰ Pablota' kate ijka'apet nopoe'hue' ijje'po, "Judío huairia ontaj dakhuea' bo'huaa'nok do gobierno huairia ontaj me'tipe'e'po menpa' Jerusalényo e'huata' i'pak?" Pablota' yona'mey. ²¹ "Roma huakhuairi Augustote kahue'po ke'na men'pee'."

Pabloa mename'ne. Kena'po Pablotaj ijtoepo nogok Roma huakhuairitaj ta'mona'dik ijjeipo ijta'mona'apoy. —Festo huairia Agripataj ona'uy.

²² —Do kenpa'ti Pablotaj e'peeta' ijpaki. —Agripa Festotaj ona'uy.

—Eme'te i'peeapo. —Festoa ona'uy.

²³ Eme'te huairi Agripa Bereniceere 'urua'da yudtaj huairied yudtaj on'otpo enkupopakyo on'kudnok 'urua'da on'bae'uy kenpa'ti on'kudpo sue'da huakka' sorotataj huairi kenpa'ti Cesarea jak huairiere on'kudpo. On'kuddepo, “Pablotaj yan'tokud.” Festoa o'mana'uy. ²⁴ En'tokudde'te Festoa Agripaomeytaj o'mana'po:

—In huabokerektaj yan'tiahuay', Agripaomey. Huakka' judío aratbut kentaj dakhuea'ada on'huaa'po iyō Cesareayo kenpa'ti Jerusalényō “Kabueye” mona'ika'nig'a. ²⁵ Kenda Pabloa o'ka'uyate dakhue' ehue' o'enok arakhue'dik mo'et ijnopōepo, “Roma huakhuairite e'huata' ijpaki.” Pabloa oa'nok kente ijta'mona'apoy.

²⁶ Roma huakhuairitaj beroba' e'ta'mona'ta' ijpaknig'a katepi' e'timadoya' nopōehue' ijjeipo opudtaj ijtotiaki kenpa'ti huairi Agripa ontaj ijtotiaki. Kentaj yan'batia'pakpo kenpa'ti yan'pee'. Kenda Pabloa dakhuea' yakuyetpi' a'ta'monaya'po timadoya'dik ijjeapoy. ²⁷ Roma huairite Pablotaj e'ta'mona'te dakhue' ya'kiketnig beroba'te ta'monahue' ee'nayo dakhue'da e'dik o'e ijnopōey. —Festoa Agripaomeytaj o'mana'uyate.

Pabloa huairi Agripataj kenda o'kika'uyate on'batia'pakuyate.

¹ —Kenda i'kiketnig e'batia'pakta' e'paknayo mona'. —Huairi Agripa Pablota on'uyate.

Pablo huairi Agripataj o'manigba'tepo,

² —Dakhuea' o'kadhuahua'uy Judíomeya men'huaa'nok ontaj, huairi Agripa, durugda o'nonbatia'pakapone. ³ Kenda judío aratbut o'noknopo_oepo on'kika'. Kenpa'ti kenda kenomeya on'batia'pakika'nig o'na huadakda i'nopo_oenok do'taj daka' men'pee'.

Pabloa Cristotaj nopo'koreahued o'epo kenda konig o'kika'uyatenig on'batia'pakuy.

⁴ Huakka' jak kente ijsi'po_o'uy aya'da ijkika'uynig kenpa'ti Jerusalényo isi'poted aya'da ijkika'uynig aya'da judío aratbuta on'nopo_o. ⁵ Huasi'poted fariseoen huaknopo_o'eri ijjunhuahuika'uy. Judío aratbut fariseonayo Apagba' e'mana' on'deretpakpo ogkika'. Kenda judío on'nopo_o kenpa'ti ea'ta' e'paknayo a'dik mo'ene. ⁶ “Aratbut e'bueytaj onte'ti ijmanoyhuada'apoy.” Oro'en adhuea'pane'taj Apag Diosa o'mana'uyate. Kenda yoknopo_oenok gobierno huairia do'taj kan'pee'po men'totiakne. ⁷ Oro'en Israel doce onaratbutyo' kenda o'noknopo_o. Aratbut e'bueytaj onte'ti Diosa o'manoyhuada'apo. Kenda oro' judío o'nopo_o kena'po huame'noe kenpa'ti sikyo Diosen ogkika'po. Kenda do'huakon yoknopo_oenok sue'da judío aratbuta dakhuea'da Pablo o'kika' nama'da men'huaa'po, huairi Agripa. ⁸ ¿E'bueytada

Diosa noyhuada'dik o'e mena'po opudomeya oknopoehue'dik mo'e?

Konig Pabla a'nenda Cristoen hua-knopoe'eritaj o'magkika'uyate.

⁹ Jesús Nazareteritaj huaknopoe'eritaj a'nenda dakhuea'da magkika'dik ijjeij ijnopoe'depo ¹⁰ Jerusalénya' ijkika'uy. Judío sacerdote huairia kenda huaka' o'madoya'po be'yoknok huabakuda' jakyo huakka'tada ijbakudika'uy. Jesústaj huaknopoe'eritaj ijbakudika'uy. Kenoka' en'barakde'te 'urua'da ogka' do kenpa'ti ijnopoe'ika'uy. ¹¹ Jesucristotaj kanoknopoe'batike'po huakka' kenomeytaj ijmabitbitika'uy. Nogda nogda judío'en huaitake' jakya' ijmabitbitika'uy. Huakka' ijbahuadiaypo nog aratbuten jakyo a'mabitbitiya'po ijbahuahuika'uy.

Pablo Cristotaj o'nopo'korea'uyatenigkon o'manbatia'pakuy.

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹² Kena'po huaknopoe'eritaj bakuda'dik beroba' judío sacerdote huairia bo'yokuynok Damasco huakka' jakyo ijhua'depo. ¹³ Dagte e'hua'ete, huairi Agripa, tokhuad e'huadte niokpo huaboro'mon huakjey kurudya' do'taj be'tita'tepo. Kenpa'ti doere nogomeytaere bo'tita'tepo. ¹⁴ Ken oro' aya'da sorokte okmahue'kuy. Hebreoen hua'ate ijpeepo, "¿Do'hued aratbuttaj mena'po i'magka', Saulo? O'na huata'da dakhuea' igka'ne. Digada igka'ne." Kenpa' ijpee'uy. ¹⁵ "¿Be'a i'e, Huairi?" Yona'uy. "Jesús ijjeij. Do'taj digda megka'ne.

16 Yabo', o'na do'hued kakike'po o'tiahuayea'ne kenpa'ti onte'ti do'taj i'tiahuayaponigkon kenda yamanbatia'pakika'. 17 Ontaj judío aratbut nog aratbutkon egkataj o'tioka'apone kenpa'ti nog aratbutte o'ta'mona'ne. 18 Kenomeya do'taj konig okpohue'a kanoknopoenke'po, dakhuea' e'kika'ada kan'nopo'kore'po konig Diosen huakjeyyo kan'hua'epo, onte'ti toto'taj nigpeehue' ka'nike'po, Diostaj kan'nigpeike'po, do'takon kanoknopoe'po, Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po kenpa'ti Diosen 'uru aratbutere Diosere kan'noehuahuike'po kenomeyte o'ta'mona'ne." Jesús kurudya' mena'uyne.

Kenda Pabloa o'tiahuay'uyng huaboa'da o'nigpeika'uyate.

19 Ken konig Jesús mena'uyne ijpee'uy huaboa'da ijkika'uy, huairi Agripa. 20 Huakkuruda Damasco huakka' jak huae'eritaj ijmanmadika'po nogok Jerusalén huae'eritakon kenpa'ti aya' Judea huadaribayo kenpa'ti nog aratbuttaj ijmanmadika'po, Diostaj yan'nopo'korea' onte'ti dakhuea' kahue' yane' onte'ti huadakda yag'kika'. Huadakda boka'nok aratbut opudtaj on'tiahuaypo on'nopo'korea'de on'nopoeapo. Ken konig ijmanmadikika'uy. 21 Kena'po Diosen jakyo judío aratbuta men'toe'uyne kenpa'ti do'taj e'arakta' men'pakpo. 22 Diosanayo do'taj mentihuapoknok oyda kenpa'ti daka'da ijmanmadikikay aya'tada huairitaj pai'da aratbuttabeta'. Kenpa'da kenda o'eapo Moisés kudak Diosen huamanbatia'pakeriere

on'timadoya'uyate kenda ijmanmadika'ikay.
²³ Cristo pai'da nopoe'dik o'eapo kenpa'ti nogok
 bueydik o'eapo kenpa'ti huakkuruda Diosa
 e'bueytada o'noyhuada'apo. O'noyhuaddepo,
 oro'en judío aratbuttaj nog aratbuttaere
 Diosa o'manopo'tihueke'apo kenpa'ti onte'ti
 kurudyo o'manoeanhuahuika'apo, kenda Cristoa
 o'manbatia'pakapo. Kenda Moisésere Apagba'
 huamanbatia'pakeria on'timadoya'uyate. Kenda
 ijmanmadika'onhuahua'uy. —Pabloa huairi
 Agripaomeytaj o'mana'uy.

*Jesucristotaj oknopoe'dik yae' huairi Agripa.
 Pabloa o'pakpo ona'uyate.*

²⁴ Pablo huata'da e'tia'pakte Festoa o'okoypo:

—Konig huaseg i'epo nama'da ia', Pablo.
 Huakka'da i'madoya'ika'uyatepo nama'da ia'.
 —Festoa 'utta'da ona'uy.

²⁵ —Huasegda ehue'ada nama'da ahue' ijjej,
 'uru huairi Festo. Huadakda ijmanay. Buttida
 ijmanay. ²⁶ Agripa huairi iyo o'e. Aya'da
 ijmanbatia'paknig ke'na huadakda o'nopoe.
 Kentaj daka'da ijmanbatia'pakpo me'pukhue'
 ijjepo ijmanbatia'paknok iregireg kahue'ada
 kena'po huairi Agripa aya'da o'nopoe daka'
 ijnopoej. ²⁷ ¿Kenda Diosen huamanbatia'pakeria
 on'mana'uyate menpa' i'nopoe, Agripa huairi?
 O'nopoe ijnopoej. —Pabloa o'mana'uyate.

²⁸ —'Urua'da enapi' oknopoe'hued ijjej. —Agripa
 Pablota'j ona'nok.

²⁹ —Idamonpi' konig Cristotaj yoknopoika'nig
 o'nakon kenpa'ti nogomey men'peenig

yanoknopoika' huabakuda' jakyo ehue'ada. — Pabla o'mana'uy.

³⁰ Pablo kenda e'manade'te Agripa huairi, Festoere Bereniceere kenpa'ti aya'da kente on'bahuadpo on'bopo ³¹ nogyon o'nokbahua'uyate. A'batia'pakya'po o'nokbahua'uyate. Huayahuaya on'batia'pakpo:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'e'uy, bueyahue'dik o'ene. Kenpa'ti kudahue'dik o'ene. —On'batia'pakuy.

³² —“Roma huairia do'taj me'pee'po ijhua'apoy.” Pabla ahue' e'eme'nayo kenpa'da oroka'dik ijjeayyet. —Agripa Festotaj ona'uy.

27

Romayo Pablotaj o'ta'mona'uy.

¹ Italia huadaribayo do Lucastaj Pablotere nogomeyeretaj oy mon'mata'mona' huaboa'da on'nope'depo sorotataj huairitaj oro'taj bo'yokuyne. Sorotataj huairien huadik Julio. Kenomey sorotataj Augusto sorotataj o'nuy.

² Huaboro' kusi'pe o'epo huakka' jak Adramitio huae'ried o'uyate. Huahua'dikteda ee'te o'tiakatodepo o'kuduy. Oro' Aristarcoere o'kuddepo o'hua'uy. Aristarco Tesalónica huakka' jakyo huae'eri o'uy. Tesalónica Macedoniabayo o'e. Asia huadaribayo hua'dik o'uy.

³ Eme'te huakka' jak Sidón huaboro' e'pogte o'betuy. Pablotaj huadi'da Julioa o'enok Pablo huadi'enbayo Pablo huahua'dik o'uy. Pablotaj katepi' o'paknok aratbuta yokdik o'ne'uy. ⁴ Nogok Sidónya' o'hua'uy kusi'petone'te o'hua'uy. Bapoka

bo'huatiakpo Chipre huagkuta'mej ope'topen okpokuy. ⁵ Huadariba Cilicia kenpa'ti Pamfilia o'pokonhua'po, Mira huakka' jakyo o'tiakuy. Mira Liciabayo o'e. Mirayo o'betuy.

⁶ Ayo sorotataj huairia nog kusi'petone' o'huahuay'uy. Ken Alejandria kusi'pe Italia huadaribayo o'hua'apopo. Italia huadaribayo a'huaya'po ken kusi'peyo oro'taj bo'kuda'uy.

⁷ Sue'da huame'noe ijhue'da o'hua'uy. Ida huahue'dikda nogok Gnido huakka' jak o'pokuy. Huakka' o'bapoknok konig o'huatiaknok nogyon okhua'dik o'epo Creta huagkuta'mej huadariba adpen o'hua'po Salmón huakka' jak o'pokuy. ⁸ Creta huagkuta'mejte kusi'peyo o'hua'po, huakka' o'bapoknok daka'da o'hua'po kente o'dikkika' Buenos Puertos o'betuy. Huakka' jak Lasea ibodte o'uy.

⁹ E'hua'onhuahuade'te huakka' huame'noe e'pokonhuade'te kenme'noe judio aratbut bapehue'dik fiesta ogkika' e'pokde'te kenok e'pogte diga'da bapokdik o'enok kusi'petone'te huiyokda o'e. Ta'kotdik o'e. Pabloa o'nopoepo 'uruda o'manopoea'po:

¹⁰ —Oro' e'pogte o'hua'po dakhue'da o'epo ijnopoey huairi. Kusi'pe ehue' o'epo, kenda kusi'peyo o'batohua'nig ehue'da o'epo. Kenpa'ti oro' ta'kotdik o'epoy. —Pabloa sorotataj huairitaj ona'uy'nig'a.

¹¹ Sorotataj huairia kusi'petone' huatae'eritanayo o'nigpee'uy. Kenpa'ti kusi'pe huatohua' huairitaj o'nigpee'uy Pablotanayo sigpi' peehue' o'nuy. ¹² Kenpa'ti huahuiok kusi'pe kente huabeta' dakhue'da o'uy. Hua'dik ee'nayo

Fenice huakka' jak Creta huadariyo e'pogte kente sue'da bapoka o'enek Feniceyo huakka'ada e'hua'ta' on'pakuy.

E'pogte diga'nanada o'bapokonhuahua'uy.

¹³ Ken e'pogya' daka'da o'bapokpo ona'ti hua'dik o'ene on'nopoeyuy. Ken o'hua'po meyhue'da Creta huagkuta'mejyo o'hua'uy. ¹⁴ Ijhuiti ehue' e'pogte e'hua'te huiyokda o'bapokuy. Diga'da o'bapokuy. Ken bapokataj on'dikka'uy Nordeste. Huagkuta'mejyan' o'tiakuy. ¹⁵ Oro'taj teyda monbapoknok e'bapokte huahue'dik o'epo ogkumeonnok bapokada oro'taj montohua'uy. ¹⁶ Huagkuta'mej Clauda adpente e'pokonde'te bapoka sue'pi' o'batikuy. Kusi'pesi'po e'tohuika' diga'da on'baa'po hue'eyya' on'behuika'po huaboro' kusi'peyo on'hueda'uy. ¹⁷ On'behuika'depo e'bijtone' kusi'petone'taj on'tihuiyigepo teyya'da ogka'uy. Kuhuadte e'pog burujda o'ika' kentaj o'dikkika' Sirte. Kusi'petone' kuhuadte o'beta'apo on'mame'pukpo cuperinatone' hueypate e'betika' bapoka' kusi'pe huatohua' on'huaraka'uy. Kenpa'da bapoka kusi'pe o'tohua'uyate. ¹⁸ Eme'te bapoka sue'pi' batikhue' o'enek teyda o'bapokpo kenda kusi'petone' o'tohua'nok katepi' huaboa'da e'pogyo on'maenapo, ¹⁹ adme'ta' kusi'petone'en kuperina e'bijtone'ere nogda nogda e'pogyo o'maena'uy, oro'en huaba'a o'maenapo. ²⁰ Huakka' huame'noe niokpo kenpa'ti siokpo tiahuahue'da kenpa'ti diga'da o'bapoknok oro' aya'da o'bata'kotapoy o'nopoeyuy.

21 Huakka'da huame'noe bapehue' o'enok Pabla o'bopo, o'mana'po:

—¿Mena'po do'taj nigpeehue' mo'eme'? ¿Mena'po Creta huakka' jakya' bo'tiakme'? Nama'da o'orokme'ne. Oro' 'ikken Creta orokhue' ee'nayo oro'taj keypoda ehue' o'eaynig'a kenpa'ti aya'da o'maena'nig maenahue' o'eayyetnig'a.

22 Oynayo me'pukhue' mo'ene. Kusi'petone'nayo ehue'da o'eaponig'a opudanayo sigpi' bueyhue' mo'eapone. 23 Do Diosensi'po ijje'po Diosen ijkikay. Bisik Diosen huata'moneri do'te o'tiakpo,

24 “Me'pukhue', Pablo. Roma huairitaj hua'dik i'e kenpa'ti tibo'dik i'e. Ontaj Diosa daka'da bo'tioka'nok aya'da in kusi'peyo onere o'nenig mabueyhue' o'neapo.” Diosen huata'moneria mename'ne. 25 Kena'po yan'manopo'noey'.

Dios buttida oa', daka'da ijnopoe'po. Kenda oa'nig kenda o'eapo. 26 Huagkuta'mejyo bapoka bo'tohua'apo kusi'pe o'betpo o'sakapo. —Pabla o'mana'uy.

27 Botta' semana oro' e'pogte o'hua'po Adria e'pogte o'hua'po bapoka nogyon nogyon oro'taj mon'tohua'uy. Nopote sikyo kusi'pe huatohua'eria huadari akta'bogpe meyhue'da o'ede on'nopoe'uy. 28 E'pog

odda huanigdikaj on'nigdika'depo treinta y seis metros odda o'uy. Nog adyon onte'ti on'nigdikapo veintisiete metros odda o'uy.

29 Sipana'tone'a e'pogya' kusi'petone' ya'sakapet on'nopoe'po 'uru siro kusi'pe huabeta' e'bijtone' e'tinuku'tada huata'pakta' e'pogyo on'maena'uy. Huata'pakte on'tinukupo on'maena'uy. Botta' botta' on'maena'po onmame'puke'po eme'

o'nonmabo'uy. ³⁰ Kenoka' mehued o'epo kusi'pe huatohua'eria kusi'pesi'pote e'monta' on'pakpo huaboa'da kusi'pesi'po on'huaraka'po konig kusi'pe huaojpate siro kusi'pe huabeta' e'enapa' nama' ogka'po.

³¹ —Kusi'pe huatohua'eri kusi'petone'yoda ehue' ee'nayo e'huepa' menpa' ehue'dik mo'ene. —Pabloa sorotataj huairitaj sorotataeretaj o'mana'uy.

³² Ken sorotataj kusi'pesi'po huatoe'bij o'noktegpokusi'pesi'po o'kotnok o'tohua'uy.

³³ Sikyoedda aya'da bape'dik mo'ene. Pabloa o'mana'po:

—Botta' semana mo'eonhuahua'po bapehue' kenpa'ti tayhue' mo'eonhuahua'po. ³⁴ Sue'pi' yan'bape' o'nona'ne. Huagkuta'mejyo madopi'dik mo'ene nogtatipi' dakhuea' ogkahue' mo'eapone. Nogtipi' bueyhue' o'eapone. —Pabloa o'mana'uy.

³⁵ Kenda o'mana'depo pan o'bapadpo dakiti Diostaj o'tiona'pakpo. Aya'ada kenteda en'tiahuayte dakiti o'tiona'pakdepo o'posakea'depo huaboa'da pan o'bape'uy.

³⁶ Kenda on'tiahuaydepo aya'ada on'durugpakpo on'bape'uy.

³⁷ Kusi'petone'yo huakka'da o'ne'uy. Doscientos setenta y seis o'ne'uy.

³⁸ Dapoteya' on'bape'depo aypo bapehued e'pogyo on'maena'uy. Kusi'petone' pogkajda kae'po on'maena'uy.

Kusi'petone' o'sakdepo o'ta'kotuy.

³⁹ Ome'depo kusi'pe huatoe'eria huagkuta'mejtaj okiahue'ya e'eada konig iako huakud kenpa'ti kuhuadba' on'tiahuaypo

menpa' ayō hua'dik o'ey on'nopoēpo kuhuad iakoyo a'betya'po monhua', on'batia'pakpo. ⁴⁰ E'bijtone' o'noktega'po kusi'pe siro huatoē' e'pogyo on'maeampo kusi'pe huabutuka remo on'kuj huaba'te on'toēpo kenpa'ti kuperina huaōjpayon hueypate on'betpo huaboa'da bapoka kuhuadbayon kusi'petaj o'tohua'depo. ⁴¹ O'hua'po kente bothuepura e'pirukpak e'pog burujda o'epo iakoyed kuhuadte kusi'petone' ojpa o'huadato'po. Kenteda o'uy. Menpa' tohuahue'dik o'ne'uy. Huata'pakte huahuea asakya'po huaboa'da o'saka'depo huata'pakpen. ⁴² Titikonhue'dik ka'ne'po sorotataj huabakuda' jakyo huaē'eritaj e'barakta' on'paknig'a ⁴³ Pablotali' e'arakta' pakhue' o'epo sorotataj huairia, "barakhue' yane'," o'mana'po "kenpa'ti kenomey e'dopie' mo'nopoē huakkuruda yag'kot e'pogyo kuhuadte kan'hua'epo ⁴⁴ nogomey ta'pote kusi'pe huaentej kenpa'ti kusi'pe hueypate yan'betpo kuhuadte ya'nonhua'." Sorotataj huairia o'mana'uy. Ken ta'kothue' o'nepo huagkuta'mejyo aya'da on'bahua'uy.

28

Huagkuta'mej Maltayo Pablo o'unhua'uy.

¹ Oro' sue'pi' ta'kothue' o'epo kuhuadte o'epo huagkuta'mej o'dikkika' Malta huaboa'da o'nopoē'uy. ² Nog aratbut kenteda o'nika'po oro'taj 'urua'da mo'toē'uyne. Ehui' kenpa'ti juju'da o'enok huaboro ta'ak ogka'depo "ibodte yan'tibo'," mona'uyne. ³ Ken sue'da ito'pi e'ay o'be'eadpo ta'akyo o'tibahuedapo Pabla. Ta'ak

jukda o'enok bihui o'orokpo Pabloen huabata' o'bokpo o'tidteyye'uy. ⁴ Huagkuta'mejyo aratbut huae'eria Pabloen huaba'taj bihui o'tidteyyepo o'tioronok on'tiahuaydepo,

—Ke'na aratbuttaj huabarakeri ya'etpi' e'pogyo ta'kothue' ee'tada dakhuea' ogka'nok bueydik o'e.
—Huayahuaya on'batia'pakuy.

⁵ Pablonayo huaba'a onhuinoka'po bihui ta'akyo o'kotuy. Pablo menpa'pi' ehue'da o'e'uy. ⁶ O'iyokapo, o'bueyapopi' on'nopepo on'nigunhua'po ijhue'da on'nigunhua'po iyokhue'da kenpa'ti bueyhue'da on'tiahuaypo konogpa'da on'nopepo, “ke'na nogtida oro'en dios o'e,” huaboa'da on'batia'pakuy.

⁷ Huagkuta'mej huairien ta'ba ibodteda o'uy. Huairien huadik Publio o'e. Ke'nen jakyo oro'taj bo'tohua'uyne. Keyo bapa' huame'noe o'ika'po aypo bo'tobapudhua'uyne. ⁸ Publioen apag dakhue'da o'epo o'digpakpo kenpa'ti o'me'surukpo onpahueduy. A'tiahuaya'po Pablo o'huahua'po. O'tiona'pakdepo o'tibata'tedepo o'yaread'uy. ⁹ Pabloa e'yareadde'te aratbut on'tiahuaydepo nogda huagkuta'mej huae'eri dakhue'da o'nepo Pablota' on'huatiakdenok kenomeytakon o'bayaread'uy. ¹⁰ Katetehue'da huakka'da mo'bayokuyne oro'taj. O'hua'po kusi'petone'yo o'kudpo oro' aya'da katepi' e'tohua'ta' o'paknok mo'bayokuyne.

Romayo Pablo okye'uy.

¹¹ Ken huagkuta'mejyo bapa' puug o'ika'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Ken kusi'petone' juj'ok kenteda o'eonhuahua'uy Alejandría huakka'

jakya' o'tiakuy. Kusi'petone' huaojpate e'ketka' dios Cástor kenpa'ti e'ketka' dios Pólux o'uy. ¹² Siracusa huakka' jakyo o'tiakuy. Siracusa kusi'pe huabeta' o'uy. Kenteda bapa' huame'noe o'uy. ¹³ Ona'ti o'hua'po kubogte meyo hue'da o'hua'po Regio huakka' jakyo o'tiakuy. Eme'te huata'pakyan o'bapoknok ida o'hua'po eme'te Puteoli huakka' jakyo okye'uy. ¹⁴ Keyoda sue'da huama'buy Cristo huaknopoe'eritaj o'huahuaynok. "Oro'eri nogtida semana yanika." Mona'uyne. Nogok Romayo dagte oro' o'hua'uy. ¹⁵ Pablomey dagte on'tiakpo huaknopoe'eri huama'buya Romaya' on'tipeedepo oro'taj dagte a'deja'po Romaya' o'norokpo Foro Apio huakka' jakyo sue'da huakka'mon on'tiakuyate. Noga Tres Tabernasyo on'tiakuyate. O'batiahuaydepo Diostaj dakiti oa'uy Pabloa kenpa'ti Diostaj o'durugpakuy. ¹⁶ Romayo o'tiakdepo sorotataj huairia huamatoika'eritaj guardia huairitaj o'bayokuy. Pablotanayo bayokhue' o'uy. Nog aratbuten jakyo Pablo ika'dik yae' huairia ona'nok nogtida sorotataj o'toika'uy.

Romaya' Pabloa o'manmadika'uy.

¹⁷ E'tiakde'te bapa' huame'noe e'pokde'te, "judío huairitaj yan'batotiak." Pabloa o'mana'uy. On'kupopakondepo,

—Judío aratbuttaj dakhuea' kahue' ee'tada kenpa'ti kenda oro'en adhuea'pane' ogkika'uyate dakhue' huaahue' ee'tada judíomey do'taj teyda men'toepo Roma huairitaj Jerusalényo men'yokuy, egomey. ¹⁸ Roma gobiernoen huairi do'taj o'batia'pakdepo do'a dakhuea'

kahue' ijjenok bueyhue'dik ijjenok do'taj e'oroka'ta' e'pakada ¹⁹ Roma gobierno huairitaj "keje', orokahue' yane'," judíoa o'nona'nok, "Huakhuairitaj Romayo be'ta'mona'. Ke'na do'taj me'pee'," yona'uy. Judío aratbuttaj katepi' dakhuea' ogka' ahue' ee'pi' kenpa' yona'uy. ²⁰ Konigepo opudtaj kan'tiake' onhuaa'ne. Opudtaj a'batiahuayya'po a'manbatia'pakya'po kan'tiake' onhuaa'ne. Konig oro' judío aratbut oknopoepo o'bueydepo nogok onte'ti o'noeapoy, oknopoey, do'huakon kenda yoknopoenok iya'kon do'taj sirobia on'tinuku'ika'. —Pabloa o'mana'uy.

²¹ —Judea huadaribaya' ontaj e'timadoya' beroba' ba'ehue' o'emey kenpa'ti judío aratbut Judeaya' on'tiakme', "Pabloa dakhuea' o'ka'," nogatipi' huaahue' mo'eme'ne. ²² Nogyon nogyon nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huabada Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhue'da o'ne on'bahuaa'nok kena'po kenda iknopoenig oro' e'peeta' o'paki. —Judío huairia Pablota' o'nona'uy.

²³ Nog huame'noete o'tiakapoy, o'nona'po. Ken huame'noe emede'te Pablo e'huae'yo judío on'batiakuy. Sikyoedda huaboa'da o'manbatia'pakpo bisik o'batikuy. Aratbuta Jesús Huairitaj yan'nigpeika'apet. Moisés kudaka kenpa'ti Apagba' huamanbatia'pakeria Jesús taj on'timadoya'uyate. Pabloa o'mana'uy. ²⁴ Noga buttida oa' o'noknopoe'uy. Nogomeyanayo buttida oa' oknopoehue' o'nuy. ²⁵ Onpapayo' nopoehue' o'nepo huaboa'da yan'bahua'apet, Pabloa o'nopoepo nogitimon o'mana'po:

—Urua'da Isaías oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate, Isaías Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'nopoea'nok Isaías o'mana'po:

²⁶ Judío aratbutte yahuati' in konig yamanati': Ona'ti ona'ti do'hued hua'a mo'peunhuahuika'aponig'a noponkahue' mo'ika'apone. Ona'ti ona'ti bo'tiahuayonhuahua'aponig'a nopogkahue' mo'ika'apone. ²⁷ Opud eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Nigpeehue' mo'ene. Diosen hua'a e'tiahuayta' pakhue' mo'ene. Kena'po tiahuayhue'dik mo'ene, peehue'dik mo'ene nopoenkahue'da mo'ene. O'nen dakhuea' e'ka' me'nopo'tihueke'po Diostaj nopo'koreahue' mo'ene.

Isaías o'mana'uyate. ²⁸ Oy judío ehue' nog aratbuttaj Diosa o'manopo'korea'apo o'manopo'tihueke'apo onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. Kenomeynayo on'nigpeika'apo. Kenda yan'nopoika'. —Pabloa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁹ Pablo kenda eade'te judío huayahuaya on'batia'pakonpo on'bahua'uy.

³⁰ Ken jakyo e'tayhuayyak ke'nen huakupe o'yokika'po o'ika'uy. Botta' huabayok o'ika'uy. Kenomey a'ta'huadeya'po en'tiakte yan'kud o'mana'ika'uyate. ³¹ Me'pukhue'da o'epo Jesús Huairitaj yan'nigpeika'. O'mana'ika'uyate. Kenpa'ti daka'da Jesucristo Huairitaj huadak hua'a o'manmadikika'uy, 'uruada

o'manmadika'po. "Kenda manmadikahue'dik
yae'." Be'api' onahue' o'nuyate, ken.

**Jesucristo oy oa'pak: Kenda Jesucristoa;
monigka'uyatenok; Diostaj
mo'manopo'yarea'ika'ne**

New Testament in Amarakaeri (PE:amr:Amarakaeri)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Amarakaeri

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Amarakaeri [amr], Peru

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Amarakaeri

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 29 Jan 2022

9f244e52-4e0f-5ab2-a2bc-389d22cb8fbb